

IV

(Tájékoztatások)

**AZ EURÓPAI UNIÓ INTÉZMÉNYEITŐL, SZERVEITŐL, HIVATALAITÓL ÉS
ÜGYNÖKSÉGEITŐL SZÁRMAZÓ TÁJÉKOZTATÁSOK**

A Bizottság közleménye a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról

(2017/C 275/01)

TARTALOMJEGYZÉK

		<i>Oldal</i>
A.	BEVEZETÉS: AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG AZ UNIÓS KÖRNYEZETVÉDELMI JOGBAN	2
B.	JOGI HÁTTÉR: NEMZETI BÍRÓSÁGOK ÉS AZ UNIÓS KÖRNYEZETVÉDELMI JOG	4
C.	A KÖRNYEZETI ÜGYEKBE AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG BIZTOSÍTÁSA	6
1.	KÖZÉRDEKEK. A BÍRÓI JOGVÉDELEM GYAKORLÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ KÖTELEZETTSÉGEK ÉS JOGOK	6
1.1.	Bevezetés	6
1.2.	Közérdekek, kötelezettségek és jogok	6
1.3.	A nyilvánosság aktív szerepének biztosítása, a jogok védelme és a kötelezettségek fenntartása	7
2.	KERESHETŐSÉGI JOG	11
2.1.	Bevezetés	11
2.2.	A környezeti információk iránti kérelmek és a tájékoztatásra való jogosultság	11
2.3.	A nyilvánosság részvételére vonatkozó követelmények hatálya alá tartozó konkrét tevékenységek	12
2.4.	A környezeti felelősségre vonatkozó szabályok alá tartozó intézkedések iránti kérelmek	16
2.5.	Egyéb témák, például nemzeti végrehajtási jogszabályok, általános szabályozási aktusok, tervek és programok, valamint eltérések	16
3.	A BÍRÓSÁGI FELÜLVIZSGÁLAT TERJEDELME	19
3.1.	Bevezetés	19
3.2.	A bírósági felülvizsgálat lehetséges jogalapja	20
3.3.	A vizsgálat alaposága/a felülvizsgálat szintje	22
4.	HATÉKONY JOGORVOSLATOK	27
4.1.	Bevezetés	27
4.2.	Jogorvoslat apróbb eljárási szabálytalanságok esetén	27
4.3.	A jogellenes döntések vagy intézkedések felfüggesztése, érvénytelenítése vagy megsemmisítése, beleértve a jogszabályok és a szabályozási aktusok alkalmazásának mellőzését	28
4.4.	Az elmulasztott intézkedések elfogadását előíró utasítások	29

4.5.	A jogellenes döntések, intézkedések vagy mulasztások által jogellenesen okozott kár jóvátétele	29
4.6.	Ideiglenes intézkedések	30
5.	KÖLTSÉGEK	31
5.1.	Bevezetés	31
5.2.	A költségek mértéktelenül magas voltának értékelésére vonatkozó feltételek	32
5.3.	Költségmentesség	34
6.	HATÁRIDŐK, IDŐSZERŰSÉG ÉS AZ ELJÁRÁSOK HATÉKONYSÁGA	34
7.	GYAKORLATI INFORMÁCIÓK	35
D.	KÖVETKEZTETÉS	36
I.	MELLÉKLET	37
II.	MELLÉKLET	38

A. BEVEZETÉS: AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG AZ UNIÓS KÖRNYEZETVÉDELMI JOGBAN

1. A környezet a létfenntartó rendszerünk és közös örökségünk. Megőrzése, védelme és javítása közös európai érték, és az uniós környezetvédelmi jog teremti meg a közigazgatási szervek számára a kötelezettségek, illetve a nyilvánosság számára a jogok közös keretrendszerét.
2. A közelmúltban elfogadott „Jobb eredmények elérése a jobb alkalmazás révén” című bizottsági közlemény ⁽¹⁾ kihangsúlyozza, hogy abban az esetben, amikor az uniós jog értelmében vett kötelezettségek vagy jogok nemzeti szinten sérülnek, lehetővé kell tenni a nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jogot a hatékony jogvédelemnek az uniós szerződésekben foglalt elvével, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkében rögzített követelményekkel összhangban.
3. Az uniós jog elismeri, hogy a környezetvédelem terén az igazságszolgáltatáshoz való jognak tükröznie kell az érintett közérdekeket.
4. A környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló Aarhusi Egyezmény ⁽²⁾ (a továbbiakban: Aarhusi Egyezmény) kimondja, hogy bizonyos esetekben a természetes és jogi személyek (például nem kormányzati szervezetek) bírósághoz vagy egyéb pártatlan szervekhez fordulhatnak a közjogi vagy magánjogi szervek intézkedéseinek és mulasztásainak felülvizsgálata érdekében ⁽³⁾. Ezt valamennyi tagállam és az Európai Unió is megerősítette ⁽⁴⁾.
5. Egy nemzetközi kötelezettségvállalás teljesítésén túl az igazságszolgáltatáshoz való jognak az Egyezmény értelmében a magánszemélyek és a nem kormányzati szervezetek számára történő biztosítása mellett fontos eszköze annak, hogy a tagállamok javítsák az uniós környezetvédelmi jog végrehajtását anélkül, hogy a Bizottság beavatkozására lenne szükség.
6. Az uniós intézményekre és szervekre az aarhusi rendelet (1367/2006/EK rendelet) alkalmazza az Aarhusi Egyezményt. A tagállamok esetében bizonyos másodlagos uniós jogszabályok tartalmazzák az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó, az Egyezményben szereplőknek megfelelő kifejezett rendelkezéseket ⁽⁵⁾.
7. A harmonizált másodlagos uniós jogszabályok hatályán kívül a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó jelenlegi tagállami jogszabályi rendelkezések jelentősen eltérnek egymástól ⁽⁶⁾. Ugyanakkor az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) fontos ítéleteket hozott, amelyek egyértelművé teszik a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó uniós követelményeket a harmonizált másodlagos jogszabályok hatályán belül és kívül egyaránt. Ennek eredménye az EUB kiterjedt és értékes ítélkezési gyakorlata a téma minden szempontjának vonatkozásában.

⁽¹⁾ C(2016) 8600.

⁽²⁾ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>.

⁽³⁾ Lásd különösen az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) és (3) bekezdését.

⁽⁴⁾ 2005/370/EK határozat.

⁽⁵⁾ Ilyen például a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv.

⁽⁶⁾ <http://ec.europa.eu/environment/aarhus/studies.htm>

8. Ezzel kapcsolatban számos probléma került azonosításra:

- A nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jog akadályai hátrányosan érintik a magánszemélyeket és a nem kormányzati szervezeteket. Ez segít megérteni, hogy különböző nemzeti bíróságok miatt utaltak az EUB elé előzetes döntéshozatalra számos kérdést, magyarázatot keresve arra, hogy biztosítani kell-e az igazságszolgáltatáshoz való jogot, és ha igen, milyen feltételek mellett. A nyilvánosságot közvetettebb módon érinti, ha az igazságszolgáltatáshoz való hatékony jog hiánya hozzájárul a végrehajtási hibákhoz, például a közigazgatási eljárás hiánya miatt egészségtelen mértéket ér el a légszennyezés.
- A közigazgatásra és a nemzeti bíróságokra terhek nehezednek az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos kérdésekre összpontosító jogviták miatt. Az EUB meglévő ítélkezési gyakorlata alapján biztosított nagyobb egyértelműség hozzájárul a hatékony közigazgatáshoz és igazságszolgáltatáshoz.
- A vállalkozásokat hátrányosan érinti, ha a közigazgatási döntéshozatalra késedelmesen kerül sor az elhúzódozó jogvitákban az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó, például a keresetőségi joggal és a bírósági felülvizsgálat terjedelmével kapcsolatos, nem egyértelmű szabályok miatt. A nemzeti bíróságok egyre inkább felszámolják a hiányokat a nemzeti eljárásjogban, különösen a keresetőségi jogot illetően, de mivel az ítéleteik konkrét ügyekre vonatkoznak, nem biztosíthatják a beruházási döntésekhez szükséges egyértelműséget és kiszámíthatóságot.

Az időzítés és az egyértelmű jogi keretek különösen fontosak a kis- és középvállalkozások („kkv-k”) számára, amelyek nem engedhetik meg maguknak a szükségtelenül hosszú engedélyezési eljárásokat, illetve a jogvitákkal kapcsolatos kockázatokkal és a terjedelemmel kapcsolatos bizonytalanságot. A vállalkozásokat emellett hátrányosan érintheti, ha az igazságszolgáltatáshoz való hatékony jog hiánya hozzájárul a tiszta környezet – amelytől sokan függenek – hiányához, vagy annak megakadályozásához, hogy a kormány a zöld gazdaság szempontjából előnyös beruházásokat hozzon.

9. A Bizottság, miután számos lehetőséget megvizsgált, úgy határozott, hogy a problémák kezelésének legmegfelelőbb és leghatékonyabb módja a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jogról szóló értelmező közlemény (azaz e közlemény). Ez az EUB meglévő kiterjedt ítélkezési gyakorlata és az ezen alapuló gondos következtetések alapján nagy fokú egyértelműséget, valamint hivatkozási forrást fog biztosítani az alábbiak számára: nemzeti közigazgatások, amelyek feladata az uniós környezetvédelmi jog megfelelő alkalmazásának biztosítása; nemzeti bíróságok, amelyek garantálják az uniós jog tiszteletben tartását, és amelyek illetékesek abban, hogy az EUB elé utaljanak az uniós jog érvényességével és értelmezésével kapcsolatos kérdéseket; a nyilvánosság, nevezetesen magánszemélyek és környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek, amelyek közérdekű tanácsadói szerepet töltenek be; és gazdasági szereplők, amelyeknek szintén érdeke a jog előrelátható alkalmazása. A könnyű elfogadást biztosító eljárás hozzájárulna, hogy a Bizottság hatékony kezdeményezést tegyen rövid távon.
10. Az azonosított szükségletek alapján nem tartották megfelelőnek azt a lehetőséget, hogy továbbra is „a szokásos ügymenet” alkalmazzák és csak a fejlődés érdekében támaszkodjanak az EUB ítélkezési gyakorlatára. Az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó célzott jogi eszköz formáját öltő jogalkotási lehetőséget szintén nem vizsgálták tovább egy 2003. évi bizottsági javaslattal ⁽⁷⁾ kapcsolatos tapasztalatok alapján – ez a javaslat több mint tíz éven keresztül volt a Tanács előtt úgy, hogy nem született megállapodás, és kilátás sem volt rá ⁽⁸⁾. Végezetül az ágazati jogalkotási megközelítés – amely azokat a területeket érintő igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos rendelkezések hozzáadására összpontosít, amelyeken konkrét kihívásokat azonosítottak (ilyen például a természet, a víz, a hulladék és a levegő) – sem segítene rövid távon, illetve az uniós jogalkotó jelenleg mindenesetre nem tűnik fogékonyak rá ⁽⁹⁾.
11. A közlemény az uniós jog rendelkezésein alapul, beleértve az Európai Unió Alapjogi Chartáját és az EUB ítélkezési gyakorlatát. Foglalkozik azzal, hogyan támadhatja meg a nyilvánosság a közigazgatási szervek döntéseit, intézkedéseit vagy mulasztásait a bíróságok vagy hasonló szervek előtt, kitér a keresetőségi jogra, a vizsgálat alaposságára, a nemzeti bíró által nyújtandó hatékony jogorvoslatra, valamint egyéb biztosítékokra. Eközben egyértelművé teszi, hogy mire van szükség nemzeti szinten az ezeknek a követelményeknek való megfeleléshez.

⁽⁷⁾ COM(2003) 624 végleges.

⁽⁸⁾ Ezt a javaslatot a Bizottság 2014-ben ezért visszavonta, lásd Az elavult bizottsági javaslatok visszavonása (HL C 153., 2014.5.21., 3. o.).

⁽⁹⁾ A nemzeti kibocsátási határértékekről szóló (EU) 2016/2284 irányelv megvitatása során a Tanács és a Parlament mérlegelte, hogy az tartalmazza-e az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos rendelkezéseket, de úgy döntöttek, hogy egy preambulumbekendésre korlátozzák az igazságszolgáltatáshoz való jog említését.

12. Amennyiben a tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk a megfelelés biztosítására, segítséget kapnak a szükséges változtatások elvégzéséhez, többek között a közelmúltban elfogadott, „A környezetvédelmi politikák végrehajtásának felülvizsgálata” (a továbbiakban: EIR) elnevezésű kezdeményezés⁽¹⁰⁾ értelmében történő konzultáció révén. A Bizottság 2017. február 6-án közzétette az első átfogó áttekintést arról, hogyan alkalmazzák a gyakorlatban az uniós környezetvédelmi politikákat és jogszabályokat. Ez arról tanúskodik, hogy a környezetvédelmi politikák és jogszabályok működnek, de jelentős hiányosságok vannak az európai gyakorlati alkalmazásuk módjában. Az uniós tagállamokban a legsürgetőbb végrehajtási hiányosságok a hulladékgazdálkodás, a természet és a biodiverzitás, a levegőtisztaság, valamint a vízminőség és vízgazdálkodás szakpolitikai területén mutatkoznak. Az EIR-ről szóló közlemény és a 28 országspecifikus jelentés megteremtette a lehetőséget az uniós jog hatékonyabb végrehajtásával kapcsolatos pozitív és konstruktív megközelítésre, és a jelen közlemény fontos kiegészítése ennek.
13. Az uniós vívmányok jelenlegi jogszabályi követelményeinek való meg nem felelés esetében a Bizottság emellett továbbra is indít kötelezettségsgzési eljárásokat a megfelelés biztosítása érdekében.
14. A közlemény a környezetre összpontosít, de illeszkedik az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos szélesebb körű bizottsági munkához, ezen belül az uniós igazságügyi eredménytáblához, az Alapjogi Charta alkalmazásával kapcsolatos munkához és a jogállamiság megerősítésével kapcsolatos uniós keretrendszerhez⁽¹¹⁾. A hatékony igazságszolgáltatási rendszerek döntő szerepet játszanak a jogállamiság és az Európai Unió alapvető értékeinek fenntartásában, valamint az uniós jog hatékony alkalmazásának és a kölcsönös bizalomnak a biztosításában. Az európai szemeszter – az EU éves gazdaságpolitikai koordinációs ciklusa – ezért a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának javítását egyik prioritásaként kezeli. Az uniós igazságügyi eredménytábla segít a tagállamoknak a hatékonyabb igazságszolgáltatásban azzal, hogy összehasonlító adatokat nyújt a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek minőségéről, hatékonyságáról és függetlenségéről⁽¹²⁾. A Bizottság a 2014. évi közleményében⁽¹³⁾ elfogadott egy új keretrendszert, amely a jogállamiságot fenyegető rendszerszintű kockázatokat számolja fel az Európai Unió bármely tagállamában. A jogállamiság tisztelete előfeltétele a Szerződésekben szereplő valamennyi alapvető érték – beleértve az alapvető jogokat – védelmének.
15. A közlemény hatálya az igazságszolgáltatáshoz való jogra korlátozódik a tagállamok közigazgatási szerveinek döntéseivel, intézkedéseivel és mulasztásaival kapcsolatban. A magánfelek közötti környezetvédelmi jogvitákra nem terjed ki⁽¹⁴⁾. Nem terjed ki az uniós intézmények intézkedéseinek Törvényszék általi bírósági felülvizsgálatára sem, amellyel az 1367/2006 aarhusi rendelet foglalkozik. Továbbá, bár a közlemény szorosan összefügg az EUB ítélezési gyakorlatával, csak maga az EUB képes végleges értelmezéseket nyújtani.
16. E korlátok között a közlemény hozzá fog járulni az uniós környezetvédelmi jog tagállamokon belüli hatékonyabb végrehajtásához azáltal, hogy egyértelművé teszi, hogyan fordulhat a nyilvánosság a nemzeti bíróságokhoz, amelyek gyakran jobb helyzetben vannak a megfelelő megoldások azonosítását illetően, mivel jobban ismerik a tényeket és azok összefüggéseit. A közlemény így hozzá fog járulni a jogállamisághoz – az uniós jogrend alapvető értékéhez – is.

B. JOGI HÁTTÉR: NEMZETI BÍRÓSÁGOK ÉS AZ UNIÓS KÖRNYEZETVÉDELMI JOG

17. A nemzeti bíróságok „a szokásos bíróságok”, amelyek a tagállamok jogrendszerén belül végrehajtják az uniós jogot⁽¹⁵⁾. Jogukban áll felülvizsgálni az uniós joggal összeegyeztethetetlen határozatokat és elrendelni az okozott kárért nyújtott pénzügyi ellentételezést⁽¹⁶⁾.
18. A környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog az uniós környezetvédelmi jogból fakad, és az uniós jognak az uniós szerződések rendelkezéseiben, az Aarhusi Egyezményben és az EUB ítélezési gyakorlatának megfelelően értelmezett másodlagos jogszabályokban tükröződő alapelveiből merít.

⁽¹⁰⁾ http://ec.europa.eu/environment/eir/country-reports/index_en.htm

⁽¹¹⁾ COM(2014) 158 final.

⁽¹²⁾ A Bizottság 2008-ban emellett elindított egy programot a bírók uniós környezetvédelmi jog terén való képzésére. Az online elérhető képzési modulok segítségével a nemzeti bírók és képzési intézmények naprakész és pontos ismereteket szerezhetnek az uniós környezetvédelmi jog különböző témáival, például az igazságszolgáltatáshoz való joggal, a környezeti felelősséggel, a vízzel és a hulladékkal kapcsolatban.

⁽¹³⁾ COM(2014) 158 final.

⁽¹⁴⁾ Ezzel a kollektív jogorvoslatról szóló 2013/396/EU bizottsági ajánlás foglalkozik.

⁽¹⁵⁾ 1/09. sz. vélemény, *Creation of a Unified Patent Litigation System*, EU:C:2011:123, 80. pont.

⁽¹⁶⁾ C(2016) 8600, 4. o.

19. Az uniós környezetvédelmi jog azokat az uniós jogszabályokat jelenti, amelyek hozzájárulnak az uniós környezetvédelmi szakpolitikának az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 191. cikkében meghatározott alábbi célkitűzéseihez ⁽¹⁷⁾:
- a környezet minőségének megőrzése, védelme és javítása; az emberi egészség védelme,
  - a természeti erőforrások körültekintő és észszerű hasznosítása, valamint
  - a regionális vagy világméretű környezeti problémák leküzdésére és különösen az éghajlatváltozás elleni küzdelemre irányuló intézkedések ösztönzése nemzetközi szinten.
20. Ez a jogszabály olyan széles körű kötelezettségeket ír elő, amelyeknek a tagállamok közigazgatási szerveinek eleget kell tenniük, és az illetékességi körükbe tartozó döntések, intézkedések és mulasztások fontos kategóriáit érinti.
21. Hangsúlyozva, hogy az uniós jog különálló és autonóm jogrend, az EUB az uniós jog meghatározása és támogatása érdekében általános elveket fogadott el és dolgozott ki – ilyen például az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve ⁽¹⁸⁾ –, ugyanakkor elismeri a tagállamok eljárási autonómiáját ⁽¹⁹⁾, vagyis a saját részletes eljárási követelmények meghatározására való jogot.
22. A jogállamiság magában foglalja az uniós jogból származó jogok hatékony bírósági védelmét. Ez tükröződik az elsődleges uniós jogban. Az Európai Unióról szóló szerződés (a továbbiakban: EUSZ) 19. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy „A tagállamok megteremtik azokat a jogorvoslati lehetőségeket, amelyek az uniós jog által szabályozott területeken a hatékony jogvédelem biztosításához szükségesek.” Továbbá az uniós jog végrehajtásakor a tagállamokat köti az Alapjogi Charta 47. cikke, amely az első bekezdésében rendelkezik a hatékony jogorvoslatról való jogról, előírva, hogy „Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslatához.” Emlékeztetni kell rá, hogy az EUSZ 19. cikkének (1) bekezdése és a Charta 47. cikke csak az uniós jog területén alkalmazandó. A Charta 47. cikke megfelel az emberi jogok európai egyezménye (EJEE) 6. és 13. cikkének, amely rendelkezik a tisztességes tárgyaláshoz való jogról, illetve a hatékony jogorvoslatról való jogról.
23. A hatékony bírói jogvédelem szorosan kapcsolódik az uniós jog EUB általi egységes értelmezéséhez és annak lehetőségéhez – és néha előírásához –, hogy a nemzeti bíróságok kérdéseket nyújtsanak be az EUB-hoz az uniós intézmények és szervek intézkedéseinek érvényességét és értelmezését illetően az EUMSZ 267. cikke értelmében vett előzetes döntéshozatalra utalás révén. A 267. cikk szerepe megkérdőjelezhető, ha a nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jog lehetetlen vagy rendkívül nehéz.
24. Az Aarhusi Egyezmény az Európai Unió általi megerősítése és a hatálybalépése óta az uniós jogrend szerves része, és az EUMSZ 216. cikkének (2) bekezdése értelmében kötelező erővel bír a tagállamok számára ⁽²⁰⁾. E jogrend keretén belül az EUB ezért főszabály szerint joghatósággal rendelkezik arra, hogy előzetes ítéleteket hozzon az ilyen megállapodások értelmezésével kapcsolatban ⁽²¹⁾.
25. Az egyezmény célja a jelen és jövő generációkban élő minden egyén azon jogának védelme, hogy egészségének és jólétének megfelelő környezetben éljen ⁽²²⁾. Ebből a célból arra kötelezi a szerződő feleket, hogy garantálják az állampolgárok és szövetségeik számára a jogok három széles kategóriáját, vagyis az információk hozzáférhetőségéhez, a döntéshozatalban való részvételhez és a környezetvédelmi ügyekben az igazságszolgáltatás igénybevételéhez való jogot.
26. Az igazságszolgáltatáshoz való joggal az egyezmény 9. cikke foglalkozik. Ez a rendelkezés a szerkezetében tükrözi az egyezmény fent említett három „pillérét”, és kiemeli, hogy az igazságszolgáltatáshoz való jog kiegészítő jellegű a többi joghoz képest, illetve támogatja ezeket a jogokat ⁽²³⁾. Az Aarhusi Egyezménynek az Egyezmény titkársága által kiadott végrehajtási útmutatója ⁽²⁴⁾ további útmutatással szolgál a szerződő felek számára az egyezmény előírásainak értelmezését és végrehajtását illetően, de nem szabad elfelejteni, hogy az útmutató egyáltalán nem kötelező erejű, és nem rendelkezik olyan normatív jelleggel, mint amellyel az Aarhusi Egyezmény rendelkezései bírnak ⁽²⁵⁾.

⁽¹⁷⁾ Lásd az Alapjogi Charta 37. cikkét.

⁽¹⁸⁾ Lásd például a C-115/09. sz. *Bund für Umwelt und Naturschutz* ügyben hozott ítélet 43. pontját és a C-570/13. sz. *Gruber*-ügyben hozott ítélet 37. pontját.

⁽¹⁹⁾ A C-416/10. sz. *Križan*-ügyben hozott ítélet 106. pontja.

⁽²⁰⁾ A C-243/15. sz. *Lesoochranske zoskupenie VLK II (LZ II)* ügyben hozott ítélet 45. pontja.

⁽²¹⁾ Lásd a C-240/09. sz. *Lesoochranske zoskupenie VLK I (LZ I)* ügyben hozott ítélet 30. pontját az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban.

⁽²²⁾ Aarhusi Egyezmény, 1. cikk.

⁽²³⁾ A 9. cikk (1) bekezdése utal az információhoz való hozzáférés önálló jogára; a 9. cikk (2) bekezdése a konkrét tevékenységekkel kapcsolatos döntéshozatali eljárásokban való részvétel jogához kapcsolódik; a 9. cikk (3) bekezdése a környezetvédelmi jogot általában sértő intézkedésekkel és mulasztásokkal foglalkozik. A 9. cikk (4) bekezdése a jogorvoslatról, valamint az előző bekezdésekben szereplő eljárások időszerűségéről és költségeiről szól.

⁽²⁴⁾ Aarhusi Egyezmény: Végrehajtási útmutató, második kiadás, 2014.
http://www.unece.org/env/pp/implementation_guide.html

⁽²⁵⁾ Lásd a C-182/10. sz., *Solvay és társai* ügyben hozott ítélet 27. pontját.

27. Az EUB kimondta, hogy a nemzeti bíróság feladata, hogy – a hatékony bírói jogvédelemnek az uniós környezetvédelmi jog hatálya alá tartozó területeken való biztosítása érdekében – a nemzeti jogot úgy értelmezze, hogy az a lehető legteljesebb mértékben megfeleljen az Aarhusi Egyezményben kitűzött céloknak ⁽²⁶⁾.
28. Az Európai Unió olyan környezetvédelmi jogszabályokat fogadott el, amelyek kifejezett követelményeket tartalmaznak az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatban ⁽²⁷⁾.
29. Az EUB-nak a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos kiterjedt ítélkezési gyakorlata elsősorban a nemzeti bíróságok általi, az EUMSZ 267. cikke értelmében vett előzetes döntéshozatalra utalás eredménye. Jelentős számú ügy foglalkozik az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos, a másodlagos jogszabályokban található rendelkezésekkel. Emellett vannak olyan ügyek, amelyek kiemelik az uniós jog általános elveinek – nevezetesen a tényleges érvényesülés elvének – fontosságát ⁽²⁸⁾.
30. A fentiek a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való uniós jog széles kereteit képviselik a tagállamokban. A keretrendszer uniós szinten került kidolgozásra, de tagállami szinten – és különösen a nemzeti bíróságok szintjén – nyer gyakorlati realitást és értelmet.

C. A KÖRNYEZETI ÜGYEKBE AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG BIZTOSÍTÁSA

1. KÖZÉRDEKEK. A BÍRÓI JOGVÉDELEM GYAKORLÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ KÖTELEZETTSÉGEK ÉS JOGOK

1.1. Bevezetés

A környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog lehetővé kívánja tenni a magánszemélyek és a szövetségeik számára az uniós környezetvédelmi jog értelmében rájuk ruházott jogok gyakorlását. Továbbá segít annak biztosításában, hogy teljesüljenek az uniós környezetvédelmi jogszabályok céljai és az ezekben a jogszabályokban foglalt kötelezettségek.

31. Az uniós jog értelmében a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog olyan támogató jogokat jelent, amelyek két célt szolgálnak. Lehetővé teszi a magánszemélyek és a szövetségeik számára az uniós jog értelmében rájuk ruházott jogok gyakorlását, és segít annak biztosításában, hogy teljesüljenek az uniós környezetvédelmi jogszabályok céljai és az ezekben a jogszabályokban foglalt kötelezettségek ⁽²⁹⁾.

1.2. Közérdekek, kötelezettségek és jogok

Az uniós környezetvédelmi jogszabályok biztosítani kívánják az olyan általános közérdekeket, mint a tiszta levegő, a biztonságos és megfelelő vízforrások, valamint az egészséges biodiverzitás. A nyilvánosság aktív részvétele ezeket támogató, ezekből fakadó környezetvédelmi közérdek.

32. A környezet minőségének megőrzéséről, védelméről és javításáról szóló jogszabályalkotás során az uniós jogalkotó nagyrészt olyan általános közérdekek javára hozott jogszabályokat, mint a tiszta levegő, a biztonságos és megfelelő vízforrások, az egészséges biodiverzitás, valamint a hulladéktermelés elkerülése. Ezek általános közérdekek, mert ezekről függ a társadalmi jólét.

⁽²⁶⁾ Lásd a C-240/09. sz. *LZ I* ügyben hozott ítélet 50. pontját. Ez az ítélet az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének összefüggésében született.

⁽²⁷⁾ A környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv 6. cikkének (2) bekezdése, a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv 13. cikke, az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikke, a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikke, és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 23. cikke. Lásd még a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló 2016/2284 irányelv (27) preambulumbekzdését, amely konkrétan utal az EUB-nak az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos ítélkezési gyakorlatára.

⁽²⁸⁾ A környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog némileg egyértelműbbé vált az Európai Bizottságnak az EUMSZ 258. cikke értelmében vett közvetlen, a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv átültetésével kapcsolatos problémák kezelésére irányuló intézkedései eredményeképpen is. Lásd például a C-427/07. sz., *Bizottság kontra Írország* és a C-530/11. sz., *Bizottság kontra Egyesült Királyság* ügyben hozott ítéletet.

⁽²⁹⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 52. pontja és a C-72/95. sz. *Kraaijeveld*-ügyben hozott ítélet 56. pontja.

33. Az uniós jogalkotónak az ilyen általános közérdekek biztosítására szolgáló intézkedései közé tartoznak az alábbiak:
- a környezeti minőséggel kapcsolatos kötelező erejű célkitűzések és kötelezettségek, amelyeket a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk ⁽³⁰⁾,
  - a tagállamoknak a környezet állapotának nyomon követésével kapcsolatos feladatai ⁽³¹⁾,
  - a szennyezés és hulladék csökkentésére irányuló tervek és programok kidolgozása tekintetében a közigazgatási szervekre vonatkozó követelmények ⁽³²⁾,
  - arra vonatkozó előírások, hogy bizonyos tevékenységekre csak a közigazgatási szervek engedélyének vagy beleegyezésének megszerzését követően kerülhet sor ⁽³³⁾, valamint
  - az arra vonatkozó előírások, hogy bizonyos típusú tervek és projektek esetében a jóváhagyást megelőzően környezeti vizsgálatra van szükség ⁽³⁴⁾.

Ezek az intézkedések tagállami szinten kiegészítendőek nemzeti végrehajtási jogszabályokkal és általános szabályozási aktusokkal, valamint a közigazgatási szervek egyéni határozataival és aktusaival.

34. Az 1980-as évek óta az Európai Unió egy intézkedéssorozattal emellett olyan intézkedéseket hozott, amelyek elismerik a nyilvánosság ezekben az intézkedésekbe való aktív bevonásának kiegészítő közérdekű jellegét ⁽³⁵⁾. Az EUB megállapította a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog, valamint az uniós jogalkotónak a környezet minősége megőrzésére, védelmére és javítására, illetve e téren a nyilvánosság aktív szerepének biztosítására irányuló akarata ⁽³⁶⁾ közötti kapcsolatot.

1.3. A nyilvánosság aktív szerepének biztosítása, a jogok védelme és a kötelezettségek fenntartása

Az uniós környezetvédelmi jogban meghatározott köz- és egyéb érdekek és a közigazgatási szervek kapcsolódó kötelezettségei eljárási és anyagi jogokat keletkeztetnek a magánszemélyek és a szövetségeik számára. A nemzeti bíróságoknak meg kell védeniük ezeket a jogokat.

35. Az EUB felismerte, hogy a fent említett közérdekek és a közigazgatási szervek kötelezettségei jogokat keletkeztetnek a magánszemélyek és a szövetségeik számára, és a nemzeti bíróságoknak meg kell védeniük ezeket a jogokat. Ezek a jogok eljárási és anyagi természetűek. Számos eljárási és anyagi jog egyidejűleg is alkalmazható lehet, ha a közigazgatási szervek döntése, intézkedése vagy mulasztása a nyilvánosság részvételét illető és a környezetvédelemmel kapcsolatos anyagi jogi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos kérdésekre is vonatkozik.
36. Az LZ II ügyben az EUB az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EKG irányelv) összefüggésében kimondta, hogy „Márpedig az irányelvnek az EUMSZ 288. cikk által elismert kötelező erejével összeegyeztethetetlen lenne annak elvi kizárása, hogy az érintett személyek az irányelvben előírt kötelezettségre hivatkozhatnak.” ⁽³⁷⁾

⁽³⁰⁾ Idetartoznak az olyan fontos légszennyező anyagokra vonatkozó határértékek, mint a kén-dioxid, a légszennyező részecskék és a nitrogén-dioxid a levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelv 13. cikke értelmében; a jó vízminőségre vonatkozó célkitűzések a felszíni és felszín alatt vizek esetében a víz-keretirányelvről szóló 2000/60/EK irányelv 4. cikke értelmében; és számos faj és természetes élőhelytípus kedvező védettségi állapota az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EKG irányelv) 2. cikke értelmében.

⁽³¹⁾ Idetartozik például a fürdővizek minőségének nyomon követése a fürdővizekről szóló 2006/7/EK irányelv 3. cikke értelmében, illetve a levegő minőségének értékelése a levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelv 5–11. cikke értelmében.

⁽³²⁾ Idetartoznak például a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek készítésére vonatkozó követelmények a víz-keretirányelvről szóló 2000/60/EK irányelv 13. cikke értelmében, a levegő minőségére vonatkozó tervek a levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelv 23. és 24. cikke értelmében, valamint a hulladékgazdálkodási tervek a hulladékokról szóló 2008/98/EK keretirányelv 28. cikke értelmében.

⁽³³⁾ Idetartoznak például a hulladékokkal kapcsolatos engedélyek beszerzésére vonatkozó kötelezettségek a hulladékokról szóló 2008/98/EK keretirányelv 23. cikke értelmében, az engedélyek beszerzésére vonatkozó kötelezettségek az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 4. cikke értelmében, valamint a jóváhagyás megszerzésére vonatkozó kötelezettségek az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EKG irányelv) 6. cikkének (3) bekezdése értelmében.

⁽³⁴⁾ Idetartozik például a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló 2001/42/EK irányelv 3. cikke és a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 2. cikke.

⁽³⁵⁾ A környezeti hatásvizsgálatról szóló eredeti 85/337/EKG irányelv előírta, hogy lehetőséget kell adni a nyilvánosságnak arra, hogy véleményt nyilvánítson a projektgazdák által benyújtott környezeti információkkal kapcsolatban azok kiegészítése céljából. A környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló eredeti 90/313/EKG irányelv a preambulumbekkezdéseiben megállapította, hogy „a hatóságok birtokában lévő információkhoz való hozzáférés fejleszti a környezetvédelmet”. Ezeket a rendelkezéseket tovább erősítette az Aarhusi Egyezmény és számos másodlagos uniós jogszabály elfogadása.

⁽³⁶⁾ A C-260/11. sz., *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben hozott ítélet 32. pontja.

⁽³⁷⁾ A C-243/15. sz. *LZ II* ügyben hozott ítélet 44. pontja.

37. Ez kiemeli, hogy a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog indokolása magában foglalja az uniós környezetvédelmi jog által előírt kötelezettségek teljesülésének biztosítására vonatkozó szükségességet. A nemzeti bíróságon való keresetbenyújtás feltételei azonban attól függően változhatnak, hogy kit tekintenek érintettnek. Ebben az összefüggésben különbséget kell tenni a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek és a magánszemélyek között.

A környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek fontos szerepet játszanak az uniós környezetvédelmi jog által előírt kötelezettségeknek való megfelelés biztosításában, és széles környezetvédelmi jogkörrel rendelkeznek, amelyet a nemzeti bíróságoknak fenn kell tartaniuk.

38. A nyilvánosság bevonása a tervek szerint nemcsak a magánszemélyek, hanem a szövetségeik szerepére is kiterjed ⁽³⁸⁾. Az EUB ítélkezési gyakorlata valóban felismeri, hogy a környezetvédelmi szervezetek – „környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek” – kulcsfontosságú szerepet játszanak az uniós környezetvédelmi jog által előírt kötelezettségeknek való megfelelés biztosításában.
39. Az LZ I (más néven „szlovák barna medvék”) ügyben az EUB azt az ítéletet hozta, hogy „a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy a közigazgatási vagy bírósági jogorvoslathoz való jog gyakorlásához szükséges feltételekre vonatkozó eljárási szabályokat a lehető legteljesebb mértékben úgy értelmezze, hogy az megfeleljen mind az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdése céljainak, mind az uniós jog által biztosított jogok hatékony bírói védelmére vonatkozó célnak, annak érdekében, hogy a környezetvédelmi szervezetek – mint például a zoskupenie – bíróság előtt vitathassák az uniós környezetvédelmi joggal esetlegesen ellentétes közigazgatási eljárás során hozott határozatokat” ⁽³⁹⁾.
40. Az LZ I ügyben hozott ítélet azért is említésre méltó, mert egy közigazgatási szerv olyan határozatával kapcsolatos, amely az élőhelyvédelmi irányelvben (92/43/EGK irányelv) meghatározott fajvédelmi rendelkezésektől eltérően engedélyezte a barna medvék vadászatát. Az említett irányelv fajvédelmi rendelkezései nem a magánszemélyek, hanem a környezet védelmére irányulnak, és ez a nyilvánosság általános érdeke. Az EUB ezért elismerte, hogy a felperes környezetvédelmi nem kormányzati szervezetnek olyan joga volt, amely ebben az adott esetben bírósági védelmet érdemelt, ilyen például az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) rendelkezéseinek végrehajthatóvá tételére vonatkozó jog.
41. Ez különösen a természetvédelem terén fontos, mert itt nehéz lehet vitatni, hogy a közigazgatási szervek döntései, intézkedései vagy mulasztásai hatással lehetnek a magánszemélyek konkrét jogaira, például az emberi egészséggel kapcsolatos jogokra.
42. Az EUB-nak az LZ I ügyben képviselt álláspontja emellett megegyezik az Aarhusi Egyezmény (7), (13) és (18) preambulumbekzdésével, amely elismeri a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek fontos szerepét a környezetvédelemben. Továbbá az EUB-nak az LZ I ügyben hozott határozata nem elszigetelt eset. Megfelel a *Janecek*-ügyben korábban hozott határozatnak, miszerint a jogi és természetes személyek hivatkozhatnak az emberi egészség védelmére szolgáló uniós környezetvédelmi jogra ⁽⁴⁰⁾.
43. A környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteknek az EUB által az LZ I ügyben és a *Janecek*-ügyben ⁽⁴¹⁾ elismert jogán kívül számos uniós jogalkotási aktus elismeri a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek szerepét azáltal, hogy *de lege* kereshetőségi jogot biztosít számukra a nyilvánosság részvételét igénylő konkrét tevékenységekkel és a környezeti károkkal kapcsolatban. Ezekkel a C.2. szakasz foglalkozik részletesebben.

Az uniós környezetvédelmi jog eljárási és anyagi jogokat biztosít a magánszemélyeknek. Ezek különösen azokkal a követelményekkel kapcsolatosak, amelyek értelmében a közigazgatási szerveknek megfelelően követniük kell a nyilvánosság tervezett részvételével járó eljárásokat, valamint az emberi egészséget és a tulajdont érintő rendelkezéseket.

⁽³⁸⁾ Például az Aarhusi Egyezmény meghatározása szerint a „nyilvánosság” magában foglalja természetes vagy jogi személyek szövetségeit, szervezeteit vagy csoportjait.

⁽³⁹⁾ A C-240/09. sz. LZ I ügyben hozott ítélet 51. pontja.

⁽⁴⁰⁾ A C-237/07. sz. *Janecek*-ügyben hozott ítélet 39. pontja.

⁽⁴¹⁾ A C-237/07. sz. *Janecek*-ügyben hozott ítélet 39. pontja.

a) Eljárási jogok

44. Az Aarhusi Egyezmény 2. cikkének (4) bekezdése értelmében vett „nyilvánosság” a magánszemélyekre is kiterjed, és ők is elismert szerepet játszanak a környezeti minőség megőrzésében, védelmében és javításában. Ugyanakkor a nemzeti bíróságok előtt az uniós környezetvédelmi jog által a nemzeti hatóságok esetében előírt kötelezettségekre való hivatkozás jogát a nemzeti jog olyan körülményekre korlátozhatja, amely között bizonyítható a kellő érdekelttség vagy a jogsérelem⁽⁴²⁾. A nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jog ezért olyan rendelkezések érvényesítésére korlátozódhat, amelyek nemcsak kötelezettségeket írnak elő a közigazgatási szervek számára, hanem jogokkal is felruházzák a magánszemélyeket.
45. Az eljárási jogok általában a nyilvánosság részvételéhez kapcsolódnak. Általában azokhoz a gyakorlati rendelkezésekhez kapcsolódnak, amelyeknek megfelelően a közigazgatási szervek tájékoztatják a nyilvánosságot a tervezett döntésekről, fogadják a beadványokat, figyelembe veszik ezeket, és nyilvánosan közzéteszik a határozataikat. Az Aarhusi Egyezmény a nyilvánosság részvételét vetíti elő az alábbiak vonatkozásában:
- döntések konkrét tevékenységekről⁽⁴³⁾,
  - a környezettel kapcsolatos tervek, programok és szakpolitikák⁽⁴⁴⁾, és
  - végrehajtási rendeletek és/vagy általánosan alkalmazható, jogilag kötelező erejű normatív eszközök⁽⁴⁵⁾.
46. A nyilvánosság részvételével kapcsolatos kifejezett rendelkezések főként – de nem kizárólagosan – az alábbi uniós környezetvédelmi irányelvekben találhatóak: a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv, az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv, a nyilvánosság részvételéről szóló 2003/35/EK irányelv, és a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló 2001/42/EK irányelv. Másrészt az LZ II ügyben az EUB tágan értelmezte az Aarhusi Egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének b) pontjában szereplő, a nyilvánosság kötelező részvételére vonatkozó követelményeket, és az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) 6. cikkének (3) bekezdésével összefüggésben értelmezte őket.
47. Továbbá, ahogy az EUB a *Kraaijeveld*-ügyben megállapította, az eljárási jogok célja az uniós környezetvédelmi jog hatékony végrehajtásának biztosítása: „Különösen abban az esetben, ha a Közösség közigazgatási szervei irányelv révén azt a kötelezettséget rótták a tagállamokra, hogy adott magatartást kell követniük, az ilyen tett hasznos hatása gyengülne, ha a magánszemélyek nem hivatkozhatnának rá a nemzeti bíróságaik előtt.”⁽⁴⁶⁾ Az ebben az ügyben említett adott magatartás a környezeti hatásvizsgálat elvégzése, amely magában foglalja a nyilvános konzultációt. Ugyanez az indokolás vonatkozik az uniós környezetvédelmi jog nyilvános konzultációt igénylő egyéb rendelkezéseire, például a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló 2001/42/EK irányelvben található rendelkezésekre⁽⁴⁷⁾.

b) Anyagi jogok

48. Az eljárási jogokon túl az EUB felismerte, hogy bizonyos másodlagos uniós környezetvédelmi jogszabályok anyagi jogokkal ruházzák fel a magánszemélyeket és a szövetségeiket.
49. A *Janecek*-ügyben az EUB megállapította, hogy „minden olyan esetben, amikor a levegő minőségére és az ivóvíz minőségére vonatkozó, a közegészség védelmét célzó irányelvek által előírt intézkedések betartásának elmulasztása veszélyeztetheti az emberi egészséget, az érintett személyeknek biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy az irányelvben foglalt kötelező szabályokra hivatkozzanak”.⁽⁴⁸⁾
50. Két oka van annak, hogy a *Janecek*-ügyben elismert anyagi jog (vagyis az egészség védelme az uniós környezetvédelmi jogszabályok által) széles körű relevanciával bír.

⁽⁴²⁾ Lásd például a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének (1) bekezdését és az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdését.

⁽⁴³⁾ 6. cikk.

⁽⁴⁴⁾ 7. cikk.

⁽⁴⁵⁾ 8. cikk.

⁽⁴⁶⁾ A C-72/95. sz. *Kraaijeveld*-ügyben hozott ítélet 56. pontja.

⁽⁴⁷⁾ A C-41/11. sz. *Inter-Environnement Wallonie* ügyben hozott ítélet 42. pontja.

⁽⁴⁸⁾ A C-237/07. sz. *Janecek*-ügyben hozott ítélet 38. pontja. A *Janecek*-ügyet megelőzően több olyan ítélet született, amelyben az EUB hangsúlyozta a levegő minőségéről szóló irányelv és az ivóvízről szóló irányelv helyes átültetésének szükségességét annak biztosítása érdekében, hogy az érintett személyek teljes mértékben érvényesíthessék jogaikat, lásd a C-361/88. sz., *Bizottság kontra Németország* ügy 24. pontját és a C-59/89. sz., *Bizottság kontra Németország* ügy 13. pontját.

51. Először, az EUB a *Stichting Natuur en Milieu* ügyben ⁽⁴⁹⁾ ugyanazt az indokolását alkalmazta a levegő minőségéről szóló jogszabályra, amely tágabb szinten működik, mint a *Janecek*-ügyben érintett helyi szint. Ez arra utal, hogy az emberi egészség védelme nem tekintendő úgy, mintha csak közvetlen helyi fenyegetésekre korlátozódna ⁽⁵⁰⁾.
52. Másodszor, az uniós környezetvédelmi jogszabályok célkitűzései között az Alapjogi Charta 35. cikkének megfelelően gyakran szerepel az emberi egészség védelme ⁽⁵¹⁾. Az emberi egészség kifejezetten szerepel a legfontosabb uniós környezetvédelmi jogszabályok közül néhányban, például a hulladékokról szóló 2008/98/EK keretirányelvben ⁽⁵²⁾, a víz-keretirányelvben (2000/60/EK irányelv) ⁽⁵³⁾ és a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló (EU) 2016/2284 irányelvben ⁽⁵⁴⁾. A *Janecek*-ügy indokolása ezért a levegő minőségéről, illetve az ivóvízről szóló jogszabályokon túl is alkalmazandó lehet.
53. A tulajdonjogok lehetséges megsértése és a kapcsolódó vagyoni kár, amely a környezetvédelmi jogot megsértő közigazgatási szerv döntéséből, intézkedéséből vagy mulasztásából származik, szintén feljogosíthatja a magánszemélyeket arra, hogy az uniós környezetvédelmi jogra hivatkozzanak a bíróság előtt.
54. A *Leth*-ügyben az EUB megállapította, hogy „a vagyoni károk megelőzése, amennyiben azok a köz- és magánprojektek környezeti hatásai közvetlen gazdasági következményeinek minősülnek, a 85/337 irányelv [a jelenlegi 2011/92 irányelv] által követett védelmi célhoz tartozik” ⁽⁵⁵⁾. A *Leth*-ügyben hozott ítélet indokolása más olyan uniós környezetvédelmi jogszabályokra is vonatkozik, mint például a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló 2001/42/EK irányelv.
55. Az uniós környezetvédelmi jog nem teremti meg az egészséges és érintetlen környezetre való általános jogot minden magánszemély számára. Ugyanakkor természetes vagy jogi személyek jogot szerezhettek a környezet adott gazdasági vagy nonprofit tevékenységek céljából történő használatára. Idetartozik például a kiosztott és szerzett halászati jog meghatározott vizeken ⁽⁵⁶⁾. Ezzel felmerülhet olyan döntések, intézkedések és mulasztások megtámadásának szükségessége, amelyek a környezet használatára vonatkozóan konkrétan elosztott jogokat érintik.
56. Ez különösen az uniós vízügyi és természetvédelmi jogszabályok esetében fontos. Ebben a tekintetben az átfogó vízügyi eszköz – a víz-keretirányelv (2000/60/EK irányelv) – fogalom meghatározása szerint az anyagok vagy hő bevezetésének szempontjából a „szennyezés” rontja vagy befolyásolja a környezet élvezetét vagy más jogszerű használatát. A vadon élő madarakról szóló 2009/147/EK irányelv és az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EK irányelv) is utal a természet széles körű lehetséges használatára, beleértve a szabadidős tevékenységeket (például a vadászatot), a kutatást és az oktatást. E különböző felhasználási célok esetében észszerű az a feltételezés, hogy az érdekek mellett jogokkal kapcsolatos kérdések is előtérbe kerülhetnek.
57. Ennek ismeretében a közlemény további szakaszai több különböző szempontból megvizsgálják a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jogot:
- azok a pontos alapok és a feltételek, amelyek figyelembevételével a magánszemélyek és környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek várhatóan kereshetőségi jogot szerezhetnek,
  - a felülvizsgálat terjedelme, vagyis a felülvizsgálat jogalapja és a megtámadott döntések, intézkedések és mulasztások esetében alkalmazandó vizsgálat alapossága;
  - hatékony jogorvoslat a jogilag tévesnek talált döntések, intézkedések és mulasztások tekintetében,
  - a jogviták költségei és azok a tényezők, amelyeket a mértéktelenül nagy költségek elkerülése érdekében figyelembe kell venni, valamint
  - az eljárások időszerűsége és a nyilvánosság gyakorlati tájékoztatásának szükségessége.

⁽⁴⁹⁾ A C-165–C-167/09. sz. *Stichting Natuur en Milieu* ügy 94. pontja.

⁽⁵⁰⁾ A *Janecek*-ügy helyi levegőminőségi intézkedésekkel foglalkozott München tekintetében, a *Stichting Natuur en Milieu* ügy pedig a holland nemzeti kibocsátási határértékeket érintette.

⁽⁵¹⁾ Eszerint „Valamennyi uniós politika és tevékenység meghatározása és végrehajtása során biztosítani kell az emberi egészségvédelem magas szintjét.”

⁽⁵²⁾ Lásd a 13. cikket.

⁽⁵³⁾ Lásd a „szennyezés” fogalom meghatározását a 2. cikk (33) bekezdésében.

⁽⁵⁴⁾ Lásd az 1. cikket.

⁽⁵⁵⁾ A C-420/11. sz. *Leth*-ügyben hozott ítélet 36. pontja.

⁽⁵⁶⁾ Lásd a C-529/15. sz., folyamatban lévő *Folk*-ügyet.

2. KERESHETŐSÉGI JOG

2.1. Bevezetés

A keresetőségi jog a jogorvoslati kérelmek bíróságok vagy egyéb független és pártatlan testületek előtt történő benyújtására vonatkozó jog a közigazgatási szervek döntéseinek, intézkedéseinek vagy mulasztásainak jogszerűségét illetően a felperes jogának vagy érdekének védelme érdekében. A keresetőségi jog a megtámadott döntés, intézkedés vagy mulasztás tárgyától függően változhat. Továbbá attól függően is eltérő lehet, hogy a felperes magánszemély-e vagy elismert környezetvédelmi nem kormányzati szervezet.

58. A keresetőségi jog, amelyre néha a *locus standi* kifejezéssel hivatkoznak, a jogorvoslati kérelmek bíróságok vagy egyéb független és pártatlan testületek előtt történő benyújtására vonatkozó jog a felperes jogának vagy érdekének védelme érdekében. A jogorvoslati kérelmek benyújtására való jogosultság a közigazgatási szervek olyan döntései, intézkedései és mulasztásai esetében áll fenn, amelyek megsérthetik az ilyen jogokat vagy érdekeket. A döntések, intézkedések és mulasztások azokat a módokat képviselik, amelyekben a közigazgatási szervek teljesítik az uniós környezetvédelmi jog által például annak biztosítására kijelölt feladataikat – vagy állást foglalnak ezekkel kapcsolatban –, hogy a hulladékkezelő létesítmények és az ipari létesítmények engedéllyel működjenek⁽⁵⁷⁾. A keresetőségi jog, azon túl, hogy a jogok és érdekek védelmének biztosítására szolgáló eszköz, az ilyen döntések, intézkedések vagy mulasztások tekintetében való elszámoltathatóság biztosítására is szolgál.
59. Néhány uniós környezetvédelmi irányelv az igazságszolgáltatáshoz való jog vonatkozásában olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek kifejezetten előírják a tagállamok számára a keresetőségi jog biztosítását⁽⁵⁸⁾. Ugyanakkor az igazságszolgáltatáshoz való jogra – beleértve a keresetőségi jogot – vonatkozó kifejezett rendelkezések a legtöbb másodlagos uniós környezetvédelmi jogszabályból hiányoznak. Ugyanakkor a kifejezett jogalkotási rendelkezések hiánya ellenére a keresetőségi jogra vonatkozó követelményeket az EUB ítélkezési gyakorlatának megfelelő elvek alapján kell értelmezni.
60. A keresetőségi jog alapja a megtámadni kívánt döntés, intézkedés vagy mulasztás tárgyától függően változik. Az alábbi szakaszok különbséget tesznek a döntések, intézkedések és mulasztások között az alábbiak vonatkozásában:
- a környezeti információk iránti kérelmek és a tájékoztatásra való jogosultság (C.2.2. szakasz),
  - a nyilvánosság részvételére vonatkozó követelmények hatálya alá tartozó konkrét tevékenységek (C.2.3. szakasz),
  - a környezeti felelősségre vonatkozó szabályok alá tartozó intézkedések iránti kérelmek (C.2.4. szakasz),
  - egyéb témák, például nemzeti végrehajtási jogszabályok, általános szabályozási aktusok, tervek és programok, valamint eltérések (C.2.5. szakasz).
61. Az első három kategória tekintetében a kifejezett keresetőségi jogok nagyrészt megtalálhatók a másodlagos uniós környezetvédelmi jogszabályokban⁽⁵⁹⁾. Az utolsó kategória esetében a keresetőségi jog a keresetőségi jogra vonatkozó, az EUB értelmezésének megfelelő általános elvektől függ.
62. A keresetőség jog mértéke attól függően is változik, hogy a keresetet benyújtó személy magánszemély, környezetvédelmi nem kormányzati szervezet vagy egyéb jogalany. Ezzel a szemponttal az alábbi különböző szakaszok foglalkoznak.

2.2. A környezeti információk iránti kérelmek és a tájékoztatásra való jogosultság

A tájékoztatási kérelmet benyújtó természetes vagy jogi személyek keresetőségi joggal bírnak az ilyen kérelmekkel foglalkozó közigazgatási szervek döntéseinek, intézkedéseinek vagy mulasztásainak megtámadására. Az aktív terjesztés révén történő tájékoztatáshoz való jogok is feljogosíthatják a magánszemélyeket és a szövetségeiket arra, hogy bírósági keresetet nyújtsanak be.

⁽⁵⁷⁾ Ilyen feladatok találhatók a hulladékokról szóló 2008/98/EK keretirányelvben és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelvben.

⁽⁵⁸⁾ A környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv 6. cikkének (2) bekezdése, a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv 13. cikke, az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikke, a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikke, és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 23. cikke. Lásd még a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló 2016/2284 irányelv (27) preambulumbekzdését, amely konkrétan utal az EUB-nak az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos ítélkezési gyakorlatára.

⁽⁵⁹⁾ Lásd még a C-243/15. sz. LZ II ügyben hozott ítéletet. Az EUB a nem a másodlagos uniós jog hatálya alá tartozó ügyek tekintetében keresetőségi jogi követelményeket határoz meg az Alapjogi Charta 47. cikke alapján az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdésével összhangban az olyan döntéseket, intézkedéseket és mulasztásokat illetően, amelyekre kiterjednek az Aarhusi Egyezmény 6. cikkében szereplő, a nyilvánosság részvételére vonatkozó rendelkezések.

63. Az uniós környezetvédelmi jog környezeti tájékoztatás iránti kérelemhez való jogokkal ruházta fel a természetes és jogi személyeket ⁽⁶⁰⁾. A környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv a 6. cikkében kifejezetten rendelkezik a bírósági felülvizsgálati eljárásról a közigazgatási szervek általi intézkedések vagy mulasztások vizsgálata céljából az irányelv hatálya alá tartozó környezeti információk iránti kérelmekkel kapcsolatban. A felülvizsgálathoz való jog az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (1) bekezdésében szereplő követelményeken alapul, és a tájékoztatási kérelemhez való jog védelmére szolgál ⁽⁶¹⁾. Bármely, tájékoztatási kérelmet benyújtó természetes vagy jogi személy keresetösségi joggal rendelkezik ⁽⁶²⁾.
64. Az uniós környezetvédelmi jog nemcsak a környezeti tájékoztatás iránti kérelemhez való jogokkal ruházta fel a természetes és jogi személyeket, hanem a környezeti tájékoztatás jogával is ⁽⁶³⁾. Az EUB-nak az *East Sussex* ügyben hozott határozatából egyértelműen kiderül, hogy a kérelmezők környezeti információkhoz való jogai között szerepel az ahhoz fűződő jog, hogy az illetékes hatóság megfelelően teljesítse az információk szolgáltatásához kapcsolódó feltételeket ⁽⁶⁴⁾. Ez az ügy a kérelmet követő tájékoztatás jogával foglalkozott, de a nyilvánosság az illetékes hatóságok általi aktív tájékoztatás révén is jogosult információkhoz jutni ⁽⁶⁵⁾. A hatóságoknak a környezeti információk aktív terjesztésére vonatkozó kötelezettségeinek teljesítése többek között fontos lehet az egészség védelmére vonatkozó jog biztosítása szempontjából ⁽⁶⁶⁾.

2.3. A nyilvánosság részvételére vonatkozó követelmények hatálya alá tartozó konkrét tevékenységek

A nyilvánosság részvételére vonatkozó, konkrét tevékenységekkel kapcsolatos követelmények jogokkal ruházzák fel az érintetteket, és feljogosítják őket arra, hogy a szóban forgó döntés, intézkedés vagy mulasztás bírósági felülvizsgálatát kérjék.

65. Az uniós környezetvédelmi jogszabályok jelentős számú olyan kötelezettséget tartalmaznak, amelyek előírják a közigazgatási szervek számára a környezetre potenciálisan hatást gyakorló konkrét tevékenységekre vonatkozó döntéshozatalt. Például egy tervezett autópálya építésének kezdete előtt szükség van a közigazgatási szervek jóváhagyó döntésére. Hasonlóképpen elképzelhető, hogy egy tervezett ipari tevékenységhez is a közigazgatási szervek ipari kibocsátásokkal kapcsolatos engedélyezési döntésére van szükség az üzemeltetés megkezdése előtt. Továbbá sok másodlagos uniós környezetvédelmi jogszabály nyilvános konzultációt ír elő a döntéshozatali folyamat során ⁽⁶⁷⁾. A kötelező konzultáció részvételi joggal ruházta fel a nyilvánosság részvételre jogosult tagjait.
66. A nyilvánosság részvételére vonatkozó követelmények hatálya alá tartozó konkrét tevékenységeket illető döntések, intézkedések és mulasztások megtámadására vonatkozó keresetösségi jog az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdésében és a kapcsolódó másodlagos uniós jogszabályokban található kifejezett keresetösségi jogi rendelkezéseken ⁽⁶⁸⁾, valamint az EUB ítélkezési gyakorlatán alapul. Az EUB különösen a *Kraaijeveld*-ügyben ⁽⁶⁹⁾ hozott ítéletében erősítette meg, hogy a közigazgatási szervek részvételi jogokat sértő döntései, intézkedései vagy mulasztásai megteremtik a bírósági felülvizsgálatra való jogosultságot.
67. A *Kraaijeveld*-ügyben hozott ítélet óta a részvételi jogon alapuló kifejezett keresetösségi jog bekerült az Aarhusi Egyezménybe. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése előírja a felülvizsgálati eljárást valamely bíróság és/vagy más, a jogszabályok által kijelölt független és pártatlan testület előtt ⁽⁷⁰⁾, hogy megtámadják bármely döntés, intézkedés vagy mulasztás anyagi vagy eljárási jogszerűségét az Aarhusi Egyezmény 6. cikkében található, a nyilvánosság részvételére vonatkozó rendelkezések értelmében.

⁽⁶⁰⁾ Ezek a környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelvben találhatók.

⁽⁶¹⁾ A tájékoztatási kérelemhez való jogot az Aarhusi Egyezmény 4. cikke írja elő.

⁽⁶²⁾ Lásd az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatóját, 191. oldal.

⁽⁶³⁾ Ezek a környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelvben, valamint több ágazati környezeti információban találhatók.

⁽⁶⁴⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 56. pontja.

⁽⁶⁵⁾ Lásd például a környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv 7. cikkét és az INSPIRE-irányelv (2007/2/EK irányelv) 11. cikkét.

⁽⁶⁶⁾ Az említésre méltó példák közé tartozik a fürdővizekről szóló 2006/7/EK irányelv 12. cikke (1) bekezdésének e) pontja, amely előírja a nyilvánosság tájékoztatását minden olyan esetben, amikor tilos vagy nem tanácsos a fürdőzés, és az ivóvízről szóló 98/83/EGK irányelv 8. cikkének (3) bekezdése, amely előírja a fogyasztók azonnali tájékoztatását az ivóvíz egészségkárosító szennyezése esetében.

⁽⁶⁷⁾ Az említésre méltó példák közé tartozik az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 24. cikke, a környezeti hatásvizsgálathoz szóló 2011/92/EU irányelv 6. cikkének (4) bekezdése és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 15. cikke. Az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) 6. cikkének (3) bekezdése a nyilvános konzultáció vonatkozásában bizonytalanabb követelményt fogalmaz meg, amely azonban az Aarhusi Egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének b) pontjával összefüggésben értelmezendő, lásd a C-243/15. sz. *LZ II* ügyben hozott ítélet 45. pontját.

⁽⁶⁸⁾ Az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikke, a környezeti hatásvizsgálathoz szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikke, és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 23. cikke.

⁽⁶⁹⁾ A C-72/95. sz. *Kraaijeveld*-ügyben hozott ítélet 56. pontja.

⁽⁷⁰⁾ Ebben a közleményben a nemzeti bíróságokra való utalás értelemszerűen a jogszabályok által kijelölt más független és pártatlan testületekre is vonatkozik.

68. A vonatkozó másodlagos uniós környezetvédelmi jogszabályok ⁽⁷¹⁾ a 9. cikk (2) bekezdésének megfogalmazásán alapuló rendelkezéseket tartalmaznak. Ezek a másodlagos jogszabályok azonban nem térnek ki az egyezmény 6. cikke – és így a 9. cikkének (2) bekezdése – által érintett valamennyi döntéshozatali folyamatra. Mivel a 9. cikk (2) bekezdése olyan helyzetekre utal, amelyekben alkalmazandók a nyilvánosság részvételére vonatkozóan az Aarhusi Egyezmény 6. cikkében megfogalmazott rendelkezések, a tagállamok kötelesek bírósági felülvizsgálati mechanizmust működtetni minden olyan esetben, amikor az egyezmény 6. cikke a nyilvánosság részvételére vonatkozó kötelezettséget ír elő.
69. Az EUB az *LZ II ügyben* ⁽⁷²⁾ kimondta, hogy az Aarhusi Egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének b) pontjában a nyilvánosság részvételére vonatkozóan meghatározott követelmények az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) 6. cikke (3) bekezdésének összefüggésében is alkalmazandók azokban a helyzetekben, amikor a közigazgatási szervek a nemzeti jog értelmében kötelesek meghatározni, hogy elvégezzék-e a megfelelő értékelést az olyan projektekkal kapcsolatban, amelyek jelentős hatást gyakorolhatnak a védett Natura 2000 területek sértetlenségére. Továbbá kimondta, hogy mivel az egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének b) pontjában szereplő követelmények alkalmazandók ezekben a helyzetekben, a 9. cikk (2) bekezdésében szereplő követelmények is alkalmazandók.
70. Ezzel az ítélettel az EUB egyértelművé tette, hogy az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdésében szereplő követelmények az Alapjogi Charta 47. cikkével összhangban a környezetvédelmi jog azon területeire is alkalmazhatók, amelyek nem tartalmaznak konkrét követelményeket az igazságszolgáltatáshoz való jog vonatkozásában. Az *LZ II ügy* az élőhelyvédelmi irányelvet (92/43/EGK irányelv) érintette, de az EUB értelmezésének indokolása analógia útján az uniós környezetvédelmi jog egyéb olyan ágazataiban is alkalmazható a döntéshozatali folyamatokra, mint a vízügy és a hulladékgazdálkodás.
71. Az „*érintett nyilvánosság*” részesül az Aarhusi Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdésében a nyilvánosság részvételére vonatkozóan meghatározott rendelkezések, illetve ezáltal a 9. cikk (2) bekezdésében és a kapcsolódó másodlagos uniós jogszabályokban található, az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó rendelkezések előnyeiből. A fogalom meghatározás szerint ez a nyilvánosság azon része, amelyet a környezeti döntéshozatal befolyásol, vagy valószínűleg befolyásol, vagy ahhoz érdeke fűződik ⁽⁷³⁾. A „nyilvánosság” a fogalom meghatározása szerint „*egy vagy több természetes vagy jogi személy, valamint a nemzeti jogszabályokkal, illetve gyakorlattal összhangban azok szövetségei, szervezetei és csoportjai*” ⁽⁷⁴⁾.
72. Ugyanakkor sem az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése, sem a másodlagos uniós jogszabályok rendelkezései nem biztosítják az igazságszolgáltatáshoz való feltétel nélküli jogot a nyilvánosság tagjai számára. Az egyezmény és a jogszabályok lehetővé teszik a szerződő felek és a tagállamok számára bizonyos feltételek meghatározását és ezzel a mindenkire kiterjedő általános kereshetőségi jog elkerülését környezeti ügyekben (*actio popularis*) ⁽⁷⁵⁾. Továbbá az Aarhusi Egyezmény és az ebből származó másodlagos uniós jogszabályok is különbséget tesznek a kereshetőségi jogok között. Ez a különbségtétel egyrészt a magánszemélyek, szövetségek, szervezetek és csoportok, másrészt az elismert környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek között áll fenn.

2.3.1. Magánszemélyek

Magánszemélyek esetében a konkrét tevékenységekkel kapcsolatos jogorvoslati kérelemre vonatkozó kereshetőségi jog megszerzése érdekében a „jogsérelem” vagy a kellő érdekelttség bizonyításának szükségessége vonatkozó előfeltétel a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való széles körű jog biztosítására vonatkozó kötelezettség alapján értelmezendő és alkalmazandó. A potenciális sérelem tárgyát képező jogok közé tartoznak a magánszemélyeknek az uniós környezetvédelmi jogból származó eljárási jogai (például a nyilvánosság részvételére vonatkozó jogok), valamint a magánszemélyekre ruházott anyagi jogok (például az emberi egészség védelme, tulajdonjogok).

73. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének, továbbá a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikkének megfelelően a szerződő felek és a tagállamok az igazságszolgáltatáshoz való jogot azokra a magánszemélyekre korlátozhatják, akik bizonyítják a kellő érdekeltséget vagy a jogsérelemet. A „jogsérelem” elvét a C.2.5.3. szakasz fejti ki bővebben.

⁽⁷¹⁾ Lásd az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikkét, a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkét, és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 23. cikkét.

⁽⁷²⁾ A C-243/15. sz. *LZ II ügyben* hozott ítélet.

⁽⁷³⁾ Lásd az Aarhusi Egyezmény 2. cikkének (5) bekezdését és a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének d) és e) pontját.

⁽⁷⁴⁾ Lásd az Aarhusi Egyezmény 2. cikkének (4) bekezdését.

⁽⁷⁵⁾ Lásd az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatóját, 199. oldal.

2.3.2. Környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek de lege kereshetőségi joggal

2.3.2.1. Általános elv

Az elismert környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek de lege kereshetőségi joggal rendelkeznek a közigazgatási szervek olyan konkrét tevékenységekre vonatkozó döntései, intézkedései vagy mulasztásai megtámadására, amelyek az uniós jog értelmében a nyilvánosság részvételére vonatkozó követelmények hatálya alá tartoznak.

74. Az Aarhusi Egyezmény 2. cikkének (5) bekezdése és 9. cikkének (2) bekezdése, valamint az egyezményt érvényesítő vonatkozó uniós jogszabályok elismerik az olyan szereplők fontos szerepét, mint a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek, azáltal, hogy *de lege* kereshetőségi jogot biztosítanak számukra feltételezve, hogy megfelelnek a nemzeti jogban meghatározott vonatkozó előírásoknak. Az ilyen nem kormányzati szervezetek esetében teljesítettnek tekintendők a kellő érdekeltségen vagy a jogsérelmen alapuló kereshetőségi jog előfeltételei ⁽⁷⁶⁾. Ez a *de lege* kereshetőségi jog következményekkel jár nemcsak a kereset elfogadására, hanem a nemzeti bíró általi felülvizsgálat terjedelmére vonatkozóan is (lásd a C.3.2.2.2. szakaszt).
75. Az EUB egyértelművé tette a nemzeti jog által előírt követelményeknek azt a mértékét, amelynek a nem kormányzati szervezetek várhatóan eleget tudnak tenni a kereshetőségi jog megszerzése érdekében. Megállapította, hogy bár a tagállamok feladata az ilyen követelményeket meghatározó szabályok kidolgozása, ez nem történhet oly módon, amely lehetetlenné tenné a nem kormányzati szervezetek számára a keresetek benyújtására vonatkozó jognak az általános érdek védelme érdekében történő gyakorlását. A nemzeti szabályoknak „[...] széles körben biztosítaniuk kell a bírósághoz fordulás jogát” ⁽⁷⁷⁾.
76. Az EUB megállapította, hogy a nemzeti jogszabályok megsértik a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkét, amikor nem engedélyezik a nem kormányzati szervezetek számára az említett irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében, hogy az említett irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében a „környezetre várhatóan jelentős hatást gyakorló” projekteket engedélyező határozatokkal szembeni jogorvoslati eljárás keretében a bíróság előtt az uniós környezetvédelmi jogból eredő és a környezet védelmére irányuló rendelkezések megsértésére hivatkozzanak azon az alapon, hogy a rendelkezések csak a közösség, és nem az egyén érdekeit védik ⁽⁷⁸⁾.
77. Ez az indokolás vonatkozik valamennyi *de lege* kereshetőségi jogot érintő ügyre, vagyis az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozó ügyekre.

2.3.2.2. A de lege kereshetőségi jogra vonatkozó konkrét feltételek

A környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek által a de lege kereshetőségi jogra való jogosultság érdekében teljesítendő feltételek nem lehetnek rendkívül nehezen teljesíthetők, és figyelembe kell venniük a kis és helyi nem kormányzati szervezetek érdekeit.

78. A nemzeti szabályok meghatározhatják, milyen követelményeknek kell eleget tenniük a nem kormányzati szervezeteknek a *de lege* kereshetőségi jogra való jogosultság érdekében. Az EUB ítélkezési gyakorlata megvilágítja, milyen szigorúan tudnak lenni az ilyen szabályok.

a) A környezetvédelem területén folytatott tevékenység

79. A környezetvédelmi szerepvállalás segít annak biztosításában, hogy a nem kormányzati szervezetek hasznos szakértelemmel és tudással rendelkezzenek. A *Djurgården*-ügyben az EUB megerősítette, hogy „a nemzeti törvény előírhatja, hogy a 85/337 irányelv” [a jelenlegi 2011/92 irányelv] „hatálya alá tartozó projekteket bírósági úton megtámadni kívánó egyesület a természet és a környezet védelmével összefüggő társadalmi céllal rendelkezzen”. ⁽⁷⁹⁾ E megfogalmazás alapján nem vonható le az a következtetés, hogy az EUB jóváhagyta az arra vonatkozó előírást, hogy a nem kormányzati szervezeteknek kizárólagos környezetvédelmi célkitűzéssel kell rendelkezniük. Ugyanakkor úgy tűnik, a tagállamok engedélyezhetik annak előírását, hogy a környezet védelme a nem kormányzati szervezetek meghatározó vagy jelentős célkitűzéseként jelenjen meg.

⁽⁷⁶⁾ Lásd a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének (3) bekezdését és az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdését.

⁽⁷⁷⁾ A C-263/08. sz. *Djurgården*-ügyben hozott ítélet 45. pontja.

⁽⁷⁸⁾ A C-115/09. sz. *Bund für Umwelt und Naturschutz* ügyben hozott ítélet 59. pontja.

⁽⁷⁹⁾ A C-263/08. sz. *Djurgården*-ügyben hozott ítélet 46. pontja.

b) *Tagsági követelmény*

80. A nem kormányzati szervezetek tagjainak száma fontos mutatója lehet az ilyen szervezetek aktivitásának. A *Djurgården*-ügyben az EUB megvizsgálta azt a nemzeti jog által előírt követelményt, hogy a nem kormányzati szervezeteknek bizonyos számú taggal kell rendelkezniük. Az EUB úgy határozott, hogy az előírt taglétszám nem határozható meg olyan szinten, amely ellentmond az igazságszolgáltatáshoz való jog elősegítésére vonatkozó célkitűzésnek⁽⁸⁰⁾. Kihangsúlyozta a helyi nem kormányzati szervezetek előmozdításának fontosságát is, mert minden valószínűség szerint ezek támadhatják meg a kisebb projekteket, amelyek nem rendelkeznek nemzeti vagy regionális jelentőséggel, mégis jelentős hatást gyakorolnak a környezetre⁽⁸¹⁾. Megállapítható, hogy a tagállamokban található, *de lege* kereshetőségi joggal rendelkező nem kormányzati szervezetek közül nem mindegyik nyugszik tagsági alapokon. Néhány közülük jótékonyági alapítvány. Az ilyen alapítványok általi keresetek hozzájárultak az EUB fontos ítélezési gyakorlatához.

c) *További feltételek*

81. A gyakorlatban néhány tagállam előírja a nem kormányzati szervezetek számára további feltételek teljesítését a *de lege* kereshetőségi jog megszerzése érdekében. Ezek kapcsolódhatnak a nem kormányzati szervezetek függetlenségéhez vagy nonprofit jellegéhez, vagy ahhoz, hogy a nemzeti jog értelmében önálló jogi személyiséggel rendelkezzenek. Vonatkozhatnak arra is, hogy a nem kormányzati szervezeteknek bizonyítaniuk kell, hogy szilárd pénzügyi alapokkal rendelkeznek a környezetvédelem elősegítésére vonatkozó célkitűzés megvalósítása érdekében. Az is elképzelhető, hogy előírják, hogy minimálisan mennyi ideje kell fennállniuk, mielőtt *de lege* kereshetőségi jogot szerezhetnek. Ebben a tekintetben figyelembe kell venni az EUB által a tagsági követelményekre vonatkozóan a *Djurgården*-ügyben kifejtett – az előző bekezdésben szereplő – indokolást.⁽⁸²⁾

2.3.3. **A külföldi nem kormányzati szervezetekkel szembeni megkülönböztetésmentesség**

A környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek által a *de lege* kereshetőségi jog megszerzése érdekében teljesítendő feltételek nem lehetnek kevésbé kedvezőek a külföldi nem kormányzati szervezetek esetében, mint a hazai nem kormányzati szervezetek esetében.

82. Elképzelhető, hogy a szomszédos tagállamok környezetvédelmi nem kormányzati szervezetei részt kívánnak venni egy adott konkrét tevékenységet illető döntéshozatali folyamatban vagy egyéb módon kívánnak tevékeny lenni ezzel kapcsolatban. Ez különösen igaz azokban az esetekben, amikor a konkrét tevékenységeknek határon átnyúló környezeti hatásai lehetnek. Az Aarhusi Egyezmény 3. cikkének (9) bekezdése kimondja, hogy „a nyilvánosságnak meg kell kapnia a hozzáférést az igazságszolgáltatáshoz a környezetvédelmi ügyekben állampolgárságra, nemzetiségre vagy honosságra való tekintet nélkül, továbbá jogi személy esetén bejegyzési helyre, illetve tényleges tevékenységének központjára való tekintet nélkül”. Ezért amikor egy külföldi nem kormányzati szervezet kereshetőségi joggal kíván élni, nem szabad kedvezőtlenebb elbánásban részesíteni, mint a hazai nem kormányzati szervezeteket a *de lege* kereshetőségi jog érdekében teljesítendő feltételek vonatkozásában.

83. A 3. cikk (9) bekezdése csak a diszkriminációt tiltja, ezért a tagállamok előírhatják a külföldi nem kormányzati szervezetek számára a hazai nem kormányzati szervezetekre vonatkozó feltételek teljesítését. Ugyanakkor ezek a feltételek, különösen a *de lege* kereshetőségi joggal rendelkező nem kormányzati szervezetek státuszának megszerzésére vonatkozó eljárás, nem akadályozhatják meg vagy nem tehetik rendkívül nehezzé a külföldi nem kormányzati szervezetek számára a szóban forgó jogállás megszerzését⁽⁸³⁾.

2.3.4. **Egyéb szövetségek, szervezetek és csoportok**

De lege kereshetőségi joggal nem rendelkeznek, de az egyéb szövetségek, szervezetek és csoportok a nemzeti jog függvényében kereshetőségi joggal rendelkezhetnek a magánszemélyekkel megegyező alapon.

84. Ahogy korábban megállapításra került, az Aarhusi Egyezmény értelmében a „nyilvánosság” magában foglalhat egy vagy több természetes vagy jogi személyt, valamint a nemzeti jogszabályokkal, illetve gyakorlattal összhangban azok szövetségeit, szervezeteit és csoportjait. Ezért, még ha nem is jogosultak *de lege* kereshetőségi jogra, a szövetségek, szervezetek és csoportok jogosultak lehetnek a kereshetőségi jogra a magánszemélyekkel megegyező alapon. Ez lehetővé teszi a keresetek összevonását, amelyeket ellenkező esetben az egyes felpereseknek külön-külön kellene benyújtaniuk, és ez egyaránt előnyös az érintett nyilvánosság (a jogviták terhének megosztása) és a közigazgatási szervek számára (csökken annak kockázata, hogy különálló jogorvoslati kérelmekkel kelljen foglalkozniuk).

⁽⁸⁰⁾ A C-263/08. sz. *Djurgården*-ügyben hozott ítélet 47. pontja.

⁽⁸¹⁾ E konkrét eset összefüggésében az EUB megállapította, hogy a 2 000 fős taglétszámra vonatkozó követelmény nem felelt meg a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv célkitűzéseinek.

⁽⁸²⁾ A C-263/08. sz. *Djurgården*-ügyben hozott ítélet 47. pontja.

⁽⁸³⁾ Lásd még a kollektív jogorvoslatról szóló 2013/396/EU ajánlás 18. pontját, amelyben a másik tagállambeli nem kormányzati szervezetek kereshetőségi jogának egy másik mechanizmus révén történő odaítélésére történik ajánlás. E mechanizmus a nem kormányzati szervezetek számára a székhelyük szerinti tagállamban odaítélt kereshetőségi jog elismerésén alapul. Ez kedvezőbb lenne a megkülönböztetésmentesség elvének alkalmazásánál különösen az olyan tagállamok nem kormányzati szervezetei esetében, amelyekben a kereshetőségi jog odaítélése kevésbé szigorú feltételek mellett történik. Ezért az olyan esetekben, amelyekre az Aarhusi Egyezmény és az ajánlás egyaránt vonatkozik, még inkább elősegítené a nem kormányzati szervezetek tevékenységét, ha az ajánlás szerinti kölcsönös elismerési mechanizmus is alkalmazásra kerülne.

2.3.5. Előzetes részvétel

A tagállamok nem korlátozhatják a közigazgatási szervek döntésének megtámadására vonatkozó keresetösségi jogot az érintett nyilvánosság azon tagjaira, akik részt vettek a döntés elfogadására irányuló korábbi közigazgatási eljárásban.

85. A döntés elfogadására irányuló közigazgatási eljárásban való részvétel hiánya problémát jelenthet a döntésre vonatkozó későbbi jogorvoslati kérelem elfogadását illetően⁽⁸⁴⁾. Az EUB ítélkezési gyakorlata kihangsúlyozza a nemzeti bíróságok szerepét az uniós jog értelmében a magánszemélyekre és a szövetségekre ruházott anyagi jogok védelmében, és egyben azt is, hogy a közigazgatási és bírósági eljárások különböző célokat szolgálnak. Például a közigazgatási szervek döntése lehetővé teheti a felperes arra irányuló jogának potenciális megsértését, hogy az eljárási jogaitól független megvédhesse az egészségét.
86. Ebben a tekintetben a *Djurgården*-ügyben az EUB kimondta, hogy a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv szempontjából releváns határozatok összefüggésében a környezetvédelmi ügyekkel összefüggő döntéshozatali eljárás különbözik a bírósági jogorvoslattól, és attól eltérő célja van, mivel az ez utóbbi iránti eljárást adott esetben a döntéshozatali eljárás eredményeként meghozott határozattal szemben is meg lehet indítani⁽⁸⁵⁾. Ezért az „[...] érintett nyilvánosság tagjainak joguk kell, hogy legyen megtámadni azt a határozatot, amellyel az adott tagállam bírósági szervezetének részét képező valamely szerv projektengedély iránti kérelemről döntött, függetlenül attól a szereptől, amelyet az említett szerv előtti eljárásban való részvétellel és véleménynyilvánítással a kérelem vizsgálatában játszottak.”

2.4. A környezeti felelősségre vonatkozó szabályok alá tartozó intézkedések iránti kérelmek

87. A környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv többek között arra kívánja ösztönözni a természetes és jogi személyeket, hogy segítsenek az illetékes hatóságoknak a környezeti felelősségre vonatkozó szabályok alá tartozó környezeti károk rendezésével kapcsolatban⁽⁸⁶⁾. Lehetővé teszi az ilyen károk által érintett vagy a kárban kellő érdekkel rendelkező vagy a kár által okozott sérelmet vélelmező természetes vagy jogi személyek számára, hogy beadványokat és kérelmeket nyújtsanak be az illetékes nemzeti hatósághoz a szükséges intézkedések meghozatala érdekében. Előrevetíti, hogy bizonyos nem kormányzati szervezetek esetében úgy tekintik majd, hogy ezek kellő érdekkel vagy sérelmet szenvedhető jogokkal rendelkeznek, így jogosulttá válnak intézkedések iránti kérelmek benyújtására. Az illetékes hatóságnak döntést kell hoznia az intézkedés iránti kérelmekkel kapcsolatban⁽⁸⁷⁾.
88. A beadványok és az intézkedések iránti kérelmek benyújtására való jogosultság úgy került megfogalmazásra, hogy az nagyon hasonlít az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdésében és a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv vonatkozó rendelkezéseiben használt megfogalmazásra. A beadványok és az intézkedések iránti kérelmek benyújtására jogosult személyek emellett jogosultak jogilag megtámadni az illetékes hatóság döntéseinek, intézkedéseinek vagy mulasztásainak eljárási és anyagi jogszerűségét a beadványok és a kérelem alapján⁽⁸⁸⁾.
89. A megfogalmazásbeli hasonlóság, többek között a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek kiváltságos jogosultságát illetően, azt jelenti, hogy az EUB-nak a keresetösségi joggal kapcsolatban a C.2.3. szakaszban ismertetett ítélkezési gyakorlata is figyelembe vehető a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv értelmezése során.

2.5. Egyéb témák, például nemzeti végrehajtási jogszabályok, általános szabályozási aktusok, tervek és programok, valamint eltérések

2.5.1. A keresetösségi jog általános jogalapja

Az uniós környezetvédelmi jog által szabályozott területeken a tagállamok döntéseinek, intézkedéseinek és mulasztásainak megtámadásával kapcsolatos keresetösségi jog általános jogalapját a nemzeti jog határozza meg, de az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (3) bekezdésében, illetve az EUSZ 19. cikkének (1) bekezdésében és az Alapjogi Charta 47. cikkében meghatározott követelményekkel összhangban kell értelmezni.

⁽⁸⁴⁾ Lásd még az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatóját, 195. oldal.

⁽⁸⁵⁾ A C-263/08. sz. *Djurgården*-ügyben hozott ítélet 38. pontja.

⁽⁸⁶⁾ Ezek a szabályok részletes rendelkezéseket tartalmaznak az irányelv hatálya alá tartozó környezeti károkkal kapcsolatos „korrekciós intézkedések” vonatkozásában, lásd a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv 7. cikkét.

⁽⁸⁷⁾ A környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv 12. cikke.

⁽⁸⁸⁾ A környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv 13. cikke.

90. Az EUSZ 19. cikkének (1) bekezdése, amely kodifikálja a hatékony bírói jogvédelem bevett elvét⁽⁸⁹⁾, előírja, hogy „A tagállamok megteremtik azokat a jogorvoslati lehetőségeket, amelyek az uniós jog által szabályozott területeken a hatékony jogvédelem biztosításához szükségesek.” Ugyanakkor az Alapjogi Charta 47. cikkének (1) bekezdése, amelyet a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk az uniós jog végrehajtása során, előírja, hogy „Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslatához.”
91. A környezetvédelem területén az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (3) bekezdése előírja, hogy a szerződő feleknek biztosítaniuk kell, hogy a nyilvánosság azon tagjai számára, akik a nemzeti jogrendszerben lefektetett kritériumoknak, amennyiben vannak ilyenek, megfelelnek, a közigazgatási és bírói eljárásokhoz való hozzáférés biztosított legyen, hogy megtámadhassák magánszemélyek és hatóságok olyan lépéseit és mulasztásait, amelyek ellentmondanak a környezetre vonatkozó nemzeti jog rendelkezéseinek. Ahogy a korábbiakban megállapításra került, a „nyilvánosság” fogalma magában foglalja a környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteket.
92. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (3) bekezdése szélesebb körű, mint a 9. cikk (2) bekezdése, mert a kereshetőségi jog tervezett kedvezményezettje a „nyilvánosság”, amely az Aarhusi Egyezményben tágabb fogalom, mint az „érintett nyilvánosság”. A 9. cikk (3) bekezdése emellett hivatkozik a magánszemélyek intézkedéseire és mulasztásaira, míg a 9. cikk (2) bekezdése a hatóságok döntéseire, intézkedéseire és mulasztásaira korlátozódik⁽⁹⁰⁾. Másrészt a 9. cikk (3) bekezdése biztosítja a szerződő felek számára a közigazgatási felülvizsgálati eljárás és a bírósági felülvizsgálati eljárás közötti választás lehetőségét. Továbbá nem hivatkozik olyan hozzáférési feltételekre, mint a jogsérelem vagy a kellő érdekelttség, és a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek *de lege* kereshetőségi jogáról sem rendelkezik.
93. Ennek következményeként az EUB az LZ I ügyben egyértelművé tette, hogy a 9. cikk (3) bekezdése nem tartalmaz olyan egyértelmű és pontos kötelezettséget, amely képes közvetlenül szabályozni a magánszemélyek jogi helyzetét, mivel az a később intézkedések szerződő felek általi elfogadásának tárgya⁽⁹¹⁾. Ugyanakkor az EUB azt is megállapította, hogy a 9. cikk (3) bekezdésének rendelkezései, noha nagy vonalakban kerültek megfogalmazásra, biztosítani kívánják a hatékony környezetvédelmet⁽⁹²⁾, és azt, hogy „nem lehet olyan értelmezést adni az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdése rendelkezéseinek, amely gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé tenné az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását”⁽⁹³⁾.
94. Az EUMSZ 216. cikkének (2) bekezdése alapján az Aarhusi Egyezmény az uniós jogrend része⁽⁹⁴⁾. Az uniós jogrend követelményei, amelyek az egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének végrehajtása során kötelező erejűek a tagállamok számára, magukban foglalják az uniós jog egységes alkalmazását és értelmezését. Ennek biztosítására szolgáló kulcsfontosságú mechanizmus a nemzeti bíróságok azzal kapcsolatos lehetősége – és néha feladata –, hogy az EUMSZ 267. cikke értelmében az EUB-hoz forduljanak egyes uniós jogi követelmények érvényességével vagy értelmezésével kapcsolatban. Ez szükségessé teszi a nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jogot.
95. Mindezen megfontolások alapján a tagállamok az uniós környezetvédelmi jog által biztosított eljárási és anyagi jogok védelmét szolgáló hatékony jogorvoslat elérhetőségének biztosítása érdekében még akkor is kötelesek rendelkezni a kereshetőségi jogról, ha a szóban forgó uniós környezetvédelmi jogszabályok nem tartalmazzak ezzel kapcsolatos konkrét rendelkezéseket.

2.5.2. Az eljárási jogok védelmére irányuló kereshetőségi jog az uniós környezetvédelmi jog értelmében

Kereshetőségi jogot kell biztosítani a magánszemélyeknek és a környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteknek az olyan uniós környezetvédelmi eljárási rendelkezések betartatása érdekében, mint a nyilvánosság részvételével járó döntéshozatali eljárásokat, például a tervekre és programokra vonatkozó eljárásokat meghatározó rendelkezések.

96. Az eljárási jogok különösen fontosak a tervek és programok esetében. Sok uniós környezetvédelmi jogszabály előírja, hogy terveket és programokat kell elfogadni a megvalósítani kívánt környezeti célkitűzések teljesítésének

⁽⁸⁹⁾ Lásd például a C-432/05. sz. *Unibet*-ügyben hozott ítélet 37. pontját.

⁽⁹⁰⁾ A közlemény hatályára vonatkozóan lásd az A szakaszt.

⁽⁹¹⁾ A C-240/09. sz. LZ I ügyben hozott ítélet 45. pontja.

⁽⁹²⁾ A C-240/09. sz. LZ I ügyben hozott ítélet 46. pontja.

⁽⁹³⁾ A C-240/09. sz. LZ I ügyben hozott ítélet 49. pontja.

⁽⁹⁴⁾ A C-243/15. sz. LZ II ügyben hozott ítélet 45. pontja.

biztosítása érdekében. Ezek a dokumentumok a beavatkozások időbeli kezelésének eszközei (például a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek) ⁽⁹⁵⁾ vagy a konkrét problémákra reagáló cselekvések meghatározásának eszközei lehetnek (idetartoznak például a túlzott légszennyezés csökkentésére irányuló levegőminőségi tervek) ⁽⁹⁶⁾. Az uniós környezetvédelmi jogszabályok a bizonyos fajta tervek és programok elfogadására vonatkozó előírásokon túl meghatározzák az olyan tervek és programok (például földhasználati tervek) környezeti értékelésére vonatkozó követelményeket is, amelyek jelentős hatást gyakorolhatnak a környezetre ⁽⁹⁷⁾.

97. Az érintett jogszabályok nagy része tervbe vette a kötelező nyilvános konzultációt a döntéshozatali folyamat során. Ebben a tekintetben az Aarhusi Egyezmény 7. cikke előírja a széles körű hatályába tartozó tervekre és programokra vonatkozó nyilvános konzultációt. Ennek alapján az olyan környezeti tervek és programok esetében, amelyek az uniós jog értelmében kötelezőek, de amelyekre vonatkozóan nem állapítottak meg kifejezetten a nyilvánosság részvételére vonatkozó rendelkezéseket, mégis szükség lehet nyilvános konzultációra.
98. A közigazgatási szerveknek az egyezmény 7. cikke alá tartozó terveket és programokat érintő döntéseinek, intézkedéseinek és mulasztásainak megtámadására vonatkozó kereshetőségi jog meghatározható az EUB-nak a nyilvánosság részvételére vonatkozó ítélkezési gyakorlata alapján. A(z) (egy projektre, semmint tervek vagy programokra vonatkozó) *Kraaijeveld*-ügyben ⁽⁹⁸⁾ hozott ítélet indokolását alkalmazva, a részvételi jogok kedvezményezettjei jogosultak bírósági felülvizsgálatot kérni azzal kapcsolatban, hogy a tervre vagy programra vonatkozó döntéshozatali folyamat során az előírt magatartásnak megfelelően jártak-e el.
99. Az EUB ítélkezési gyakorlata azt mutatja, hogy a kereshetőségi jog nemcsak az egyéni tervekre és programokra vonatkozó döntések, intézkedések vagy mulasztások esetében releváns, hanem az ilyen tervekre és programokra vonatkozó eljárási követelményeket megállapító nemzeti jogszabályokra és általános szabályozási aktusokra is. A *Terre Wallonne és Inter-Environnement Wallonie* ügyben ⁽⁹⁹⁾ az EUB megállapította, hogy a nitrátokról szóló 91/676/EGK irányelv értelmében előírt cselekvési program főszabály szerint a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló 2001/42/EK irányelv értelmében előírja a stratégiai környezeti értékelést is (amely magában foglalja a nyilvános konzultációt). Ennek eredményeként egy nemzeti bíróság megsemmisítette a nitrátokról szóló cselekvési programot létrehozó nemzeti rendelet egyes részeit azon az alapon, hogy az nem rendelkezett stratégiai környezeti vizsgálatról. Az ezt követő *Inter-Environnement Wallonie* ügyben az EUB megerősítette az ilyen körülmények fennállása esetén történő megsemmisítés megfelelőségét ⁽¹⁰⁰⁾.
100. Egyértelmű, hogy a magánszemélyek és a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek számára előnyös lehet az eljárási jogok védelmére irányuló kereshetőségi jog. Ennek az az oka, hogy mindkét fél jogosult ilyen jogok gyakorlására.

2.5.3. Az anyagi jogok védelmére irányuló kereshetőségi jog

A tagállamoknak biztosítaniuk kell a döntések, intézkedések és mulasztások igen széles kategóriáinak megtámadására vonatkozó kereshetőségi jogot annak biztosítása érdekében, hogy az anyagi jogok széles köre gyakorolható legyen.

101. Az EUB ítélkezési gyakorlatából egyértelmű, hogy a kereshetőségi jogot biztosítani kell a magánszemélyeknek és a környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteknek az emberi egészség uniós környezetvédelmi jogszabályok általi védelme érdekében, az uniós környezetvédelmi jogszabályok célkitűzéseinek megfelelő tulajdonjogok védelme érdekében, valamint a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek esetében a környezetnek az uniós környezetvédelmi jogszabályok előírásai révén történő védelme érdekében.
102. A „jogsérelem elvének” alkalmazása (az az egyes tagállamok által követett elv, amelynek értelmében a magánszemélyeknek bizonyítaniuk kell a bíróság előtt, hogy valamely általuk gyakorolt jog sérelmet szenvedett) kihívásokkal járt, mert a környezetvédelem általában általános közérdeket szolgál, és általában nem célja, hogy kifejezetten jogokkal ruházza fel a magánszemélyeket. Úgy tűnik, hogy a kellő érdekeltséget előíró alternatív megközelítés kevesebb problémát vet fel, de értelemszerűen a jogsérelem elvének esetében leírtakhoz hasonló megfontolások alkalmazandók.
103. Az EUB megerősítette, hogy a tagállamok feladata meghatározni, mi minősül jogsérelemnek ⁽¹⁰¹⁾. Ugyanakkor azt is egyértelművé tette, hogy a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikke (3) bekezdésének, valamint az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdése második albekezdésének szövegéből következik, hogy az

⁽⁹⁵⁾ Lásd a 2000/60/EK víz-keretirányelv 13. cikkét.

⁽⁹⁶⁾ Lásd a levegő minőségéről szóló 2008/50/EC irányelv 23. cikkét.

⁽⁹⁷⁾ Lásd a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló 2001/42/EK irányelv 4. cikkét.

⁽⁹⁸⁾ A C-72/95. sz. *Kraaijeveld*-ügyben hozott ítélet 56. pontja.

⁽⁹⁹⁾ A C-105/09. és a C-110/09. sz., *Terre Wallonne és Inter-Environnement Wallonie* egyesített ügy.

⁽¹⁰⁰⁾ A C-41/11. sz. *Inter-Environnement Wallonie* ügyben hozott ítélet 46. pontja.

⁽¹⁰¹⁾ A C-115/09. sz. *Bund für Umwelt und Naturschutz* ügyben hozott ítélet 44. pontja.

említett mérlegelési mozgásteret korlátozza azon célkitűzés tiszteletben tartása, hogy az érintett nyilvánosságot széles körben illesse meg az igazságszolgáltatáshoz való jog⁽¹⁰²⁾. Továbbá, a tagállamok azzal kapcsolatos mérlegelési mozgásteret, hogy mi minősül jogsérelemnek, nem teheti rendkívül nehezzé az uniós jog által biztosított jogok védelmét. Ezért a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv – és az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének – hatálya alá tartozó döntések, intézkedések vagy mulasztások által érintett nyilvánosság tagjainak kereshetőségi joga nem értelmezhető korlátozó módon⁽¹⁰³⁾.

104. Az EUB megvédte ezeket a jogokat a közigazgatási szervek alábbi döntései, intézkedései és mulasztásai összefüggésében: a jogszabályban előírt levegőminőségi terv elkészítésének a közigazgatási szerv általi elmulasztása⁽¹⁰⁴⁾, nemzeti kibocsátáscsökkentési programok elfogadása⁽¹⁰⁵⁾, illetve a természetvédelmi jogszabályok alóli eltérés biztosítása⁽¹⁰⁶⁾. Az ítélkezési gyakorlat ezért kihangsúlyozza annak szükségességét, hogy a tagállamok és a nemzeti bíróságok biztosítsák a döntések, intézkedések és mulasztások igen széles kategóriáinak megtámadására vonatkozó kereshetőségi jogot az anyagi jogok kiterjedt csoportja alapján.

2.5.4. A magánszemélyek és a nem kormányzati szervezetek által a kereshetőségi jog érdekében teljesítendő feltételek

A tagállamok olyan feltételeket fogadhatnak el, amelyeknek a magánszemélyeknek és a nem kormányzati szervezeteknek meg kell felelniük annak érdekében, hogy kereshetőségi jogot szerezzenek, de ezek a feltételek nem tehetik lehetetlenné vagy rendkívül nehezen teljesíthetővé az uniós jog által biztosított anyagi és eljárási jogok gyakorlását.

105. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének megfogalmazása („*akik a nemzeti jogrendszerben lefektetett kritériumoknak, amennyiben vannak ilyenek, megfelelnek*”) bizonyos mérlegelési mozgásteret biztosít a szerződő feleknek a kereshetőségre vonatkozó feltételek megállapítását illetően.
106. A tagállamok nem kötelesek kereshetőségi jogot biztosítani a nyilvánosság (*actio popularis*) bármely és minden tagjának, illetve bármely és minden nem kormányzati szervezetnek. Ugyanakkor az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatója szerint az ilyen feltételeknek meg kell felelniük az egyezményben az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításának vonatkozásában meghatározott célkitűzéseknek⁽¹⁰⁷⁾. A felek nem tekinthetik az „*akik a nemzeti jogrendszerben lefektetett kritériumoknak, amennyiben vannak ilyenek, megfelelnek*” rendelkezést olyan szigorú feltételek bevezetésére vagy fenntartására vonatkozó mentségnek, amely gyakorlatilag minden vagy szinte minden környezetvédelmi szervezetet kizár a nemzeti környezetvédelmi jognak ellentmondó intézkedések vagy mulasztások megtámadásából⁽¹⁰⁸⁾. Továbbá a tényleges érvényesülés elvének megfelelően a tagállamok nem fogadhatnak el olyan feltételeket, amelyek lehetetlenné vagy rendkívül nehezen teljesíthetővé teszik az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását.
107. A tagállamok által az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének összefüggésében kidolgozott megfelelő feltételek a 9. cikk (3) bekezdésének összefüggésében is megfelelőek lesznek. A 9. cikk (2) bekezdésétől eltérően azonban a 9. cikk (3) bekezdése nem rendelkezik kifejezetten a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek *de lege* kereshetőségi jogáról. Így felmerül a kérdés, hogy a tagállamok jogosultak-e a jogsérelem elvének alkalmazására annak figyelembevételével, hogy a nem kormányzati szervezetek nem fogják tudni ugyanolyan módon bizonyítani a jogsérelmet, mint a magánszemélyek. Ebben a tekintetben a környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteknek az olyan általános környezetvédelmi érdekek megőrzésében játszott szerepét tekintve, mint a levegő minősége és a biodiverzitás, a tagállamoknak, amelyek alkalmazzák a jogsérelem elvét, ezt úgy kell megtenniük, hogy biztosítsák a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek kereshetőségi jogát az ehhez a szerepükhöz kapcsolódó döntések, intézkedések és mulasztások megtámadására.

3. A BÍRÓSÁGI FELÜLVIZSGÁLAT TERJEDELME

3.1. Bevezetés

A bírósági felülvizsgálat terjedelme meghatározza, hogyan fogják értékelni a nemzeti bírók a megtámadott döntések, intézkedések és mulasztások jogszerűségét. Két aspektusa van. Az első a bírósági felülvizsgálat lehetséges jogalapját, vagyis az esetlegesen felmerülő jogterületeket és jogi érveket érinti. A második a vizsgálat alaposságát (vagy a felülvizsgálat szintjét) érinti.

⁽¹⁰²⁾ A C-570/13. sz. Gruber-ügyben hozott ítélet 39. pontja és a C-115/09. sz. Bund für Umwelt und Naturschutz ügyben hozott ítélet 44. pontja.

⁽¹⁰³⁾ A C-570/13. sz. Gruber-ügyben hozott ítélet 40. pontja.

⁽¹⁰⁴⁾ A C-237/07. sz. Janeczek-ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁰⁵⁾ A C-165–C-167/09. sz. Stichting Natuur en Milieu egyesített ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁰⁶⁾ A C-240/09. sz. LZ I ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁰⁷⁾ Lásd az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatóját, 198. oldal.

⁽¹⁰⁸⁾ Lásd az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatóját, 198. oldal.

108. A bírósági felülvizsgálat terjedelme a hatékony bírósági felülvizsgálati rendszer kulcsfontosságú eleme, mert ez határozza meg, hogyan fogják értékelni a nemzeti bírók a megtámadott döntések, intézkedések és mulasztások jogszerűségét. Két fő aspektusa van. Az első a jogorvoslati kérelemben esetlegesen felmerülő jogterületeket és jogi érveket érinti, különösen annak vonatkozásában, hogy a felperes jogosult-e az uniós környezetvédelmi jog valamennyi releváns rendelkezésére hivatkozni az ügy felépítéséhez. Ezzel a C.3.2. szakasz foglalkozik. A második aspektus a bírók által a jogszerűség értékelésekor végzett vizsgálat alaposságát érinti, amivel a C.3.3. szakasz foglalkozik.
109. Több olyan uniós irányelv tartalmaz a bírósági felülvizsgálat terjedelme szempontjából fontos rendelkezéseket, amely kifejezetten rendelkezik az igazságszolgáltatáshoz való jogról⁽¹⁰⁹⁾. Ugyanakkor a legtöbb másodlagos környezetvédelmi jogszabály nem tartalmaz ilyen rendelkezéseket, és a megfelelő terjedelem megértéséhez a kereshetőségi joghoz hasonlóan hivatkozni kell az EUB ítélkezési gyakorlatára.

3.2. A bírósági felülvizsgálat lehetséges jogalapja

110. Ez a szempont különösen fontos az olyan joghatóságoknál, amelyek kizárólag azon az alapon biztosítanak kereshetőségi jogot, hogy sérültek a felperes jogai. Ezeknél a bírósági felülvizsgálat lehetséges jogalapja gyakran hagyományosan azokra a jogi rendelkezésekre korlátozódik, amelyek a hivatkozott kereshetőségi jog alapjául szolgáló jogokkal ruházzák fel a magánszemélyeket. Ez a szempont az arra irányuló korlátozások esetében is fontos, hogy a felpereseket a korábbi közigazgatási eljárások során felmerült érvekre korlátozzák (kizárás), vagy megakadályozzák, hogy a felperesek nem releváns jogi beadványokkal visszaéljenek a bírósági eljárásokkal.

3.2.1. A nyilvánosság részvételére vonatkozó követelmények hatálya alá tartozó konkrét tevékenységek

111. Ezzel a kategóriával az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése foglalkozik. Ahogy fent említésre került, a 9. cikk (2) bekezdése arra irányul, hogy biztosítsa az igazságszolgáltatáshoz való jogot a nyilvánosság részvételére vonatkozóan az egyezmény 6. cikkében meghatározott követelmények hatálya alá tartozó konkrét tevékenységeket illető döntések, intézkedések vagy mulasztások vonatkozásában.
112. Ahogy szintén említésre került, a 9. cikk (2) bekezdése lehetővé teszi a tagállamok számára a kereshetőségi jog korlátozását olyan felperesek alapján, akik magánszemélyek, és bizonyítaniuk kell a jogsérelmet vagy a kellő érdekeltiséget. A bírósági felülvizsgálat lehetséges jogalapját tekintve ez potenciális különbségekhez vezethet azzal kapcsolatban, hogyan kezelik a magánszemélyek és a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek jogorvoslati kérelmeit. Ez különösen a 9. cikk (2) bekezdését érvényesítő legfontosabb másodlagos uniós jogszabályokkal, vagyis a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelvvel és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelvvel kapcsolatos döntések, intézkedések és mulasztások esetében releváns. Ugyanakkor az LZ II ügyben⁽¹¹⁰⁾ az EUB megerősítette, hogy az Aarhusi Egyezmény 6. cikkének – és ezzel a 9. cikk (2) bekezdésének – hatálya szélesebb, mint az említett irányelveké.

3.2.1.1. Magánszemélyek

Ha a tagállam a magánszemélyek által benyújtott jogorvoslati kérelmek elfogadhatóságát személyhez fűződő jog sérelmének feltételéhez köti, annak előírására is jogosult, hogy a közigazgatási határozatok nemzeti bíróság által történő megsemmisítéséhez a felperes személyhez fűződő jogának megsértése szükséges.

113. A Bizottság kontra Németország ügyben az EUB kimondta, hogy abban az esetben, ha az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatban a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelvben és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelvben szereplő rendelkezéseknek megfelelően a tagállam olyan helyzetekre korlátozza a magánszemélyek kereshetőségi jogát, amelyekben sérülnek a jogok, „annak előírására is jogosult, hogy valamely közigazgatási határozat illetékes bíróság által történő megsemmisítéséhez a felperes alanyi jogának megsértése szükséges”⁽¹¹¹⁾. Ez az értelmezés vonatkozhat az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozó egyéb megtámadott döntésekre, intézkedésekre és mulasztásokra.
114. Ez azt jelenti, hogy jogsérelmi megközelítés esetén a magánszemélyek által benyújtott kérelmek vonatkozásában a nemzeti bíróság azokra a rendelkezésekre korlátozhatja a vizsgálatot, amelyek feljogosították a magánszemélyt a jogorvoslati kérelem benyújtására.

⁽¹⁰⁹⁾ A környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv 6. cikkének (2) bekezdése, a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv 13. cikke, az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikke, a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikke, és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 23. cikke. Lásd még a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló 2016/2284 irányelv (27) preambulumbekendését, amely konkrétan utal az EUB-nak az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos ítélkezési gyakorlatára.

⁽¹¹⁰⁾ A C-243/15. sz. LZ II ügyben hozott ítélet.

⁽¹¹¹⁾ A C-137/14. sz., Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 32. pontja.

3.2.1.2. Elismert környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek

Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozó jogorvoslati kérelmek esetében az elismert környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteket nem korlátozzák a használható jogalap vonatkozásában, és az uniós környezetvédelmi jog bármely rendelkezésére hivatkozhatnak.

115. A kereseteknek a C.3.2.1.1. szakaszban ismertetett korlátozása nem vonatkozik az olyan környezetvédelmi nem kormányzati szervezetekre, amelyek megfelelnek a *de lege* keresetőségi jog megszerzésére vonatkozóan a nemzeti jogban előírt feltételeknek.
116. A *Trianel*-ügyben az EUB egyértelművé tette, hogy ezeknek a nem kormányzati szervezeteknek jogukban áll hivatkozni az uniós környezetvédelmi jog bármely, közvetlen hatással bíró rendelkezésére, illetve az uniós jogot végrehajtó nemzeti jogra. Kimondta, hogy ha „a nemzeti jogalkotónak lehetősége is van arra, hogy azokat a jogokat, amelyek megsértésére valamely magánszemély hivatkozhat [...] jogorvoslati eljárás keretében, kizárólag az alanyi közjogi jogokra korlátozza, az ilyen a korlátozás mint olyan nem alkalmazható a környezetvédelmi egyesületekre anélkül, hogy ne sérülne a 85/337 irányelv 10a. cikke harmadik bekezdésének utolsó mondatában előírt célkitűzések” ⁽¹¹²⁾.
117. Ez azt jelenti, hogy a *de lege* keresetőségi jog alapján eljárást kezdeményező környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek az uniós környezetvédelmi jog bármely olyan rendelkezésére hivatkozhatnak, amelyet szerintük megsértettek.

3.2.2. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének hatálya alá tartozó témák

Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének hatálya alá tartozó bírósági felülvizsgálatok során megvizsgálandó jogalap legalább az olyan jogszabályi rendelkezésekre kiterjed, amelyek alapján a felperes keresetőségi jogra jogosult.

118. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (3) bekezdése rendelkezik az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (1) vagy (2) bekezdése által nem érintett intézkedések és mulasztások megtámadására vonatkozó keresetőségi jogról.

3.2.2.1. Magánszemélyek

119. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (3) bekezdése értelmében a nyilvánosság tagjai előtt nyitva áll a bírósági jogérvényesítés lehetősége, amennyiben megfelelnek a nemzeti jogban meghatározott feltételeknek. A jogsérelmi megközelítés értelmében ezért a tagállamok a felperes szerint megsértett jogokhoz kapcsolódó keresetekre korlátozhatják a felülvizsgálat terjedelmét.

3.2.2.2. Környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek

120. *De lege* keresetőségi jog hiányában a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek legalább bírósági felülvizsgálatra jogosultak a kereshető jogok és érdekek alapjául szolgáló jogszabályi rendelkezések vonatkozásában. Ahogy a C.1. és C.2. szakaszból, illetve különösen az EUB-nak az *LZ II* ügyben hozott ítéletéből nyilvánvaló, a környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek széles körű jogokkal rendelkeznek a környezet védelmére, és arra, hogy a nemzeti bíróságok előtt környezetvédelmi kötelezettségekre hivatkozzanak.

3.2.3. Kizárás és egyéb korlátozások

A nemzeti bíróság általi felülvizsgálat terjedelme nem korlátozható az olyan kifogásokra, amelyekre már a közigazgatási eljárásban a kifogás emelésére nyitva álló időszak alatt hivatkoztak. Ugyanakkor a bíróságok elfogadhatatlannak tarthatják a visszaélészerűen vagy rosszhiszeműen benyújtott érveket.

121. A Bizottság kontra Németország ügyben az EUB kimondta, hogy a bírósági felülvizsgálat terjedelme nem korlátozható azokra a kifogásokra, amelyekre már a határozat meghozatalához vezető közigazgatási eljárásban a kifogás emelésére nyitva álló időszak alatt hivatkoztak. Az EUB azzal a kötelezettséggel indokolta az álláspontját, hogy e felülvizsgálatnak összességében a megtámadott határozat mind anyagi jogi, mind pedig eljárásjogi jogszerűségére is vonatkoznia kell ⁽¹¹³⁾. Ez az ítélet érvényes a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikkének hatálya alá tartozó döntésekre, intézkedésekre és mulasztásokra, valamint az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozó döntésekre, intézkedésekre és mulasztásokra. Az egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének hatálya alá tartozó intézkedésekre és mulasztásokra is vonatkozik, mert az ezek ellen benyújtott jogorvoslati kérelmek az anyagi és eljárási jogszerűséget is érintik (lásd a C.3.3.3. szakaszt).

⁽¹¹²⁾ A C-115/09. sz. *Bund für Umwelt und Naturschutz* ügyben hozott ítélet 45. pontja.

⁽¹¹³⁾ A C-137/14. sz., *Bizottság kontra Németország* ügyben hozott ítélet 80. pontja.

122. A kizárás nem megengedett, de az EUB kifejtette, hogy a nemzeti jogalkotó „előírhat azonban olyan különös eljárási szabályokat – mind például a visszaélésszerűen vagy rosszhiszeműen előadott érv elfogadhatatlansága –, amelyek megfelelő mechanizmusok a bírósági eljárás hatékonyságának biztosításához”.⁽¹¹⁴⁾ Ebben a tekintetben a tagállamok feladata meghatározni azokat szabályokat, amelyek megfelelnek a döntések, intézkedések és mulasztások anyagi és eljárási jogszerűségét érintő bírósági felülvizsgálatról rendelkező általános követelménynek.

3.3. A vizsgálat alapossága/a felülvizsgálat szintje

Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) és (3) bekezdése értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell az említett rendelkezések hatálya alá tartozó döntések, intézkedések és mulasztások anyagi és eljárási jogszerűségének hatékony bírósági felülvizsgálatát még akkor is, ha a másodlagos uniós jogszabályok nem hivatkoznak kifejezetten a felülvizsgálat olyan szintjére, amely a jogszerűség mindkét említett szempontját érinti.

A vizsgálatnak szükség esetén ki kell terjednie a jogszabályok és a szabályozási aktusok jogszerűségére, amennyiben azok korlátozók vagy sértik az eljárási és anyagi jogokat.

123. A vizsgálat alapossága vagy a felülvizsgálat szintje meghatározza, milyen alaposan köteles értékelni a nemzeti bíróság a szóba forgó döntés, intézkedés vagy mulasztás jogszerűségét. A megközelítések tagállamonként jelentős eltéréseket mutatnak. Az eljárási kérdésekre való összpontosítástól a megtámadott döntések, intézkedések vagy mulasztások teljes felülvizsgálatáig terjedhetnek, lehetővé téve a bírók számára, hogy a közigazgatási megállapításokat a saját értékelésükre cseréljék.
124. Az Aarhusi Egyezmény vagy a másodlagos uniós jogszabályok nem határozzák meg részletesen a vizsgálat alaposságát vagy a felülvizsgálat szintjét. Ugyanakkor az EUB ítélkezési gyakorlata rávilágít arra, milyen minimumkövetelményeknek kell eleget tenni ahhoz, hogy a bírósági felülvizsgálatot hatékonyan lehessen tekinteni.

3.3.1. A környezeti információk iránti kérelmek

A tagállamoknak biztosítaniuk kell a környezeti információk iránti kérelmek jogára vonatkozó hatékony bírósági felülvizsgálatot, amely kitér az uniós jog vonatkozó elveire és szabályaira. Az uniós jog olyan speciális feltételeket tartalmaz, amelyeknek a közigazgatási szerveknek a környezeti információkhoz való hozzáférésre vonatkozó, kötelező erejű uniós jogszabályok értelmében eleget kell tenniük.

125. A környezeti információ iránti kérelmekre vonatkozó határozatok elleni jogorvoslati kérelmek az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (1) bekezdésének hatálya alá tartoznak. A környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv tartalmaz az igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozó rendelkezéseket⁽¹¹⁵⁾, amelyek tükrözik a 9. cikk (1) bekezdésében szereplő követelményeket. Ezek előírják, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az irányelv értelmében információkat kérő személyeknek lehetőségük legyen olyan felülvizsgálati eljárásra, amelynek során az érintett hatóság intézkedéseit vagy mulasztásait felülvizsgálják, és amely felülvizsgálatot bíróság vagy jogszabály által létrehozott, más, független és pártatlan testület folytat le, amelynek határozatai végső határozatokká válhatnak. Az irányelv által előírt bírósági felülvizsgálat terjedelmét azonban nem határozzák meg.
126. Az *East Sussex* ügyben az EUB-t a környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv értelmében előírt felülvizsgálat terjedelmének értelmezésére kérték. Az EUB kimondta, hogy „Az uniós jogban lévő pontosítás hiányában e terjedelem meghatározása – az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve tiszteletben tartásának a sérelme nélkül – a tagállamok jogrendjének feladata.”⁽¹¹⁶⁾ Az irányelvben szereplő, az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos rendelkezések speciális összefüggésében az EUB egyértelművé tette, hogy a hatékony felülvizsgálatnak meg kell felelnie annak a célkitűzésnek, hogy előírjanak egy annak biztosítására irányuló általános rendszert, hogy valamennyi tagállamban minden természetes és jogi személynek indokolási kötelezettség nélkül joga legyen a hatóságok birtokában lévő, illetve a hatóságok számára tárolt környezeti információkhoz hozzáférni⁽¹¹⁷⁾. A tájékoztatási kérelemre adott válaszáért a kérelmezőnek felszámított költségekről szóló megtámadott közigazgatási határozat vonatkozásában az EUB az *East Sussex* ügyben kimondta, hogy a nemzeti bíróságnak legalább azt meg kell vizsgálnia, hogy teljesülnek-e az irányelv vonatkozó feltételei.⁽¹¹⁸⁾

⁽¹¹⁴⁾ A C-137/14. sz., *Bizottság kontra Németország* ügyben hozott ítélet 81. pontja.

⁽¹¹⁵⁾ A 6. cikk (2) bekezdése.

⁽¹¹⁶⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 53. pontja.

⁽¹¹⁷⁾ A C-279/12. sz., *Fish Legal és Shirley* ügyben hozott ítélet 36. pontja.

⁽¹¹⁸⁾ Az 5. cikk (2) bekezdésében meghatározva.

3.3.2. Egyéb témák, például a nyilvánosság részvételét igénylő konkrét tevékenységek; környezeti felelősség; tervek és programok; eltérések; valamint nemzeti végrehajtási jogszabályok és szabályozási aktusok

Az EUB ítélkezési gyakorlata útmutatással szolgál azzal kapcsolatban, hogyan kell elvégezni az uniós környezetvédelmi jogszabályok értelmében a döntések, intézkedések és mulasztások vizsgálatát.

3.3.2.1. Az eljárási és az anyagi jogszerűség vizsgálatának szükségessége

127. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése – és az azt átültető másodlagos uniós jogszabályok – értelmében előírt bírósági felülvizsgálat során értékelni kell a megtámadott döntések, intézkedések és mulasztások anyagi és eljárási jogszerűségét. Ugyanakkor sem az Aarhusi Egyezmény, sem a másodlagos uniós jogszabályok nem határozzák meg az anyagi és eljárási jogszerűség felülvizsgálatának terjedelmét.
128. Hasonló módon az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (3) bekezdése nem ír elő kifejezett kötelezettséget olyan felülvizsgálati rendszer létrehozására, amelyben sor kerül az intézkedések vagy mulasztások anyagi és eljárási jogszerűségének értékelésére. A másodlagos uniós jogszabályok összefüggésében jelenleg csak a környezeti felelőségről szóló 2004/35/EK irányelv rendelkezik erről. Ugyanakkor az EUB ítélkezési gyakorlata, nevezetesen az *East Sussex* és a *Janecek*-ügy jelzi, hogy az anyagi és eljárási jogszerűséget érintő hatékony bírósági felülvizsgálatra vonatkozó uniós elv kiterjed az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (3) bekezdésének hatálya alá tartozó intézkedésekre és mulasztásokra. Ellenkező esetben nem biztosítható, hogy a nemzeti bíróságok képesek legyenek megvédeni az uniós környezetvédelmi jog célkitűzéseit és az uniós környezetvédelmi jog által biztosított jogokat. Az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatója szerint a 9. cikk (3) bekezdésének összefüggésében alkalmazandó felülvizsgálat terjedelme megegyezik az egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének összefüggésében alkalmazandó felülvizsgálat terjedelmével, ami azt jelenti, hogy a nemzeti bíróságnak az anyagi és eljárási jogszerűséget is meg kell vizsgálnia ⁽¹¹⁹⁾.
129. Az EUB ítélkezési gyakorlata egyértelmű teszi, hogy az eljárási jogszerűsége korlátozódó felülvizsgálat nem felel meg a 9. cikk (2) bekezdéséből és a kapcsolódó másodlagos uniós jogszabályokból származó kötelezettségeknek. A Bizottság kontra Németország ügyben az EUB kimondta, hogy „maga a 2011/92 irányelv 11. cikke és a 2010/75 irányelv 25. cikke által követett cél a jogalanyoknak nemcsak a bírósági felülvizsgálathoz történő hozzáféréshez való minél szélesebb jog biztosításában áll, hanem annak lehetővé tételében is, hogy e felülvizsgálat összességében a megtámadott határozat mind anyagi jogi, mind pedig eljárási jogi jogszerűségére is vonatkozzon”. ⁽¹²⁰⁾
130. Általánosabban az *East Sussex* ügyben ⁽¹²¹⁾ az EUB kimondta, hogy a bírósági felülvizsgálat rendszere megfelel a tényleges érvényesülés elvének, „feltéve, hogy lehetővé teszi az ilyen határozat megsemmisítése iránti kereset elbíráló bíróság számára, hogy e határozat jogszerűségének felülvizsgálata keretében ténylegesen alkalmazhassa az uniós jog vonatkozó elveit és szabályait”.
131. Az *East Sussex* ügyből az a következtetés vonható le, hogy még abban az esetben is, ha az uniós jog nem határozza meg a felülvizsgálat mértékét, a felülvizsgálat módjának hatékonyan kell lennie a jogok védelme és annak biztosítása terén, hogy teljesüljenek a vonatkozó uniós jogszabályok célkitűzései.

3.3.2.2. Eljárási jogszerűség

132. Az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatójának fogalom meghatározása szerint eljárási jogellenességre akkor kerül sor, amikor a közigazgatási szerv megsérti a jogszabályokban foglalt eljárásokat ⁽¹²²⁾.
133. A potenciálisan a döntések, intézkedések vagy mulasztások jogellenességéhez vezető eljárási hiányosságok az alábbiakkal kapcsolatban merülhetnek fel: 1. a közigazgatási szerv illetékessége a szóban forgó döntés vagy intézkedés meghozatalára, 2. a döntéshozatali folyamat esetében meghatározott kötelező eljárás (például nyilvános konzultáció vagy környezeti hatásvizsgálat elvégzése), vagy 3. a döntés, intézkedés vagy mulasztás formája.
134. Az 1. és 3. pontban említett illetékességet, illetve formát általában a tagállamok határozzák meg az eljárási autonómiájukkal összhangban, a 2. pontban említett eljárást valószínűbb, hogy az uniós jog határozza meg, amelyben a nyilvánosság kötelező részvételére vonatkozó követelmények az Aarhusi Egyezményben és a kapcsolódó másodlagos uniós jogszabályokban kerülnek megállapításra. Például a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv előírja azokat a nyilvános konzultációra vonatkozó formai követelményeket, amelyeknek

⁽¹¹⁹⁾ Az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatója, 199. oldal.

⁽¹²⁰⁾ A C-137/14. sz., *Bizottság kontra Németország* ügyben hozott ítélet 80. pontja (utólagos kiemelés).

⁽¹²¹⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 58. pontja.

⁽¹²²⁾ Lásd a 196. oldalt.

a közigazgatási szerveknek eleget kell tenniük a környezeti hatásvizsgálat elvégzésekor. E követelmények teljesítése alapvető annak érdekében, hogy biztosítsák a nyilvánosság hatékony részvételét a döntéshozatali folyamatban. Következésképpen a fenti megközelítés alkalmazásával a nemzeti bíróságokat fel kell hatalmaznia arra, hogy megvizsgálják az említett formai követelményeknek való megfelelést, és eljárási hiányosságok esetén döntsenek a megfelelő jogorvoslatról. A kötelező formai követelmények nem tartoznak a közigazgatási szervek mérlegelési jogkörébe.

135. Az eljárási jogszerűség vizsgálata kiterjedhet a magánszemélyek vagy a közigazgatási szervek által hozott jogellenes intézkedések szabályossá tételének lehetőségére. Az EUB lehetővé tette a szabályossá tételt, de feltételekhez kötötte a használatát ⁽¹²³⁾. A *Križan*-ügyben egy hulladéklerakó engedélyezési eljárásának összefüggésében az EUB-t arra kérték, hogy vizsgálja meg egy közigazgatási szerv általi hiba (konkrétan egy hulladéklerakó engedélyezési eljárásában bizonyos információk elérhetővé tételének elmulasztása) orvoslásának lehetőségét az említett közigazgatási szerv határozata elleni közigazgatási fellebbezési eljárás szakaszában. Az EUB megerősítette, hogy lehetséges a szabályossá tétel, amennyiben továbbra is minden lehetőség és megoldás nyitott a fellebbezési szakaszban ⁽¹²⁴⁾. Ennek vizsgálata a nemzeti bíróság feladata ⁽¹²⁵⁾.

3.3.2.3. Anyagi jogszerűség

136. Az Aarhusi Egyezmény végrehajtási útmutatójának fogalom meghatározása szerint anyagi jogellenességre akkor kerül sor, amikor megsértik a jogszabályok tartalmát ⁽¹²⁶⁾.

a) Tényállás

137. Az anyagi jogszerűség felülvizsgálatának egyik első szempontja a tényállás. Az illetékes hatóság a közigazgatás által összegyűjtött és végül a nyilvános konzultáció során módosított tények alapján határoz arról, hogy hozzon-e döntést vagy intézkedést, és ha igen, milyen tartalommal és indokolással. Ha a tények hiányosak, tévesek vagy tévesen értelmezték őket, a hiba közvetlen következménnyel jár a közigazgatási döntés minőségére, és veszélyeztetheti az uniós környezetvédelmi jog célkitűzéseit.

138. Az *East Sussex* ügyben az EUB megerősítette, hogy uniós szabályok hiányában az egyes tagállamok jogrendszerének feladata az olyan részletes eljárási szabályok meghatározása, amelyek biztosítják a jogalanyok uniós jogból eredő jogainak védelmét. Ebben a tekintetben nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy nehezíthetik meg túlzottan az uniós jog biztosította jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve) ⁽¹²⁷⁾.

139. A nemzeti bíróságok számára általában nem előírás, hogy saját információgyűjtést vagy ténybeli vizsgálatot végezzenek. Ugyanakkor a szóban forgó döntések, intézkedések vagy mulasztások hatékony felülvizsgálata érdekében minimumkövetelményt kell alkalmazni a tények vizsgálatára annak biztosítása érdekében, hogy a felperes hatékonyan élhessen a felülvizsgálati kérelemre vonatkozó jogával a tények vizsgálatát illetően. Ha a nemzeti bíróság soha nem tudta felülvizsgálni azokat a tényeket, amelyek alapján a közigazgatási szerv meghozta a döntését, az kezdettől fogva megakadályozhatja a felperest abban, hogy eredményesen terjesszen elő egy potenciálisan indokolt keresetet.

b) A döntések, intézkedések vagy mulasztások érdemi vizsgálata

140. A közigazgatási döntéshozók általában széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, amikor következtetéseket vonnak le a tényállásból és a vonatkozó jogszabályokból. Az EUB elismeri, hogy a döntések, intézkedések vagy mulasztások korlátozott érdemi felülvizsgálata összeegyeztethető lehet az uniós joggal. A fent említetteknek megfelelően az EUB az *East Sussex* ügyben megállapította, hogy bár a korlátozott bírósági felülvizsgálat önmagában nem teszi rendkívül nehézé az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását, de legalább azt lehetővé kell tennie a keresetet elbíráló bíróság számára, hogy ténylegesen alkalmazhassa az uniós jog vonatkozó elveit és szabályait ⁽¹²⁸⁾.

141. Ez azt jelenti, hogy a felülvizsgálat alkalmazott szintjének biztosítania kell a szóban forgó uniós jog célkitűzéseinek és hatályának védelmét. Azt is figyelembe kell venni, hogy milyen mértékű belátást gyakorol a döntéshozó a tények értékelésekor, illetve a tényekből való következtetések levonásakor és a megállapítások tételekor.

142. Az EUB ítélkezési gyakorlata számos konkrét összefüggésben egyértelművé teszi, hogyan kell a nemzeti bírónak megvizsgálnia a közigazgatási szervek mérlegelési jogkörét.

⁽¹²³⁾ A C-215/06. sz., *Bizottság kontra Írország* ügyben hozott ítélet 57. pontjában az EUB kimondta, hogy „Márpedig, noha a közösségi jog nem akadályozhatja meg, hogy az alkalmazandó nemzeti jogszabályok bizonyos esetekben lehetővé tegyék egyes, ugyanezen közösségi jog értelmében szabálytalan műveletek vagy aktusok szabályossá tételét, ennek lehetőségét azon feltételhez kellene kötni, hogy e rendezés ne biztosítson alkalmat arra, hogy az érdekeltek megkerüljék a közösségi jogszabályokat, vagy kivonják azok alkalmazása alól magukat, valamint hogy kivételes jellegű maradjon.”

⁽¹²⁴⁾ A C-416/10. sz. *Križan*-ügyben hozott ítélet 87–91. pontja.

⁽¹²⁵⁾ A C-416/10. sz. *Križan*-ügyben hozott ítélet 91. pontja.

⁽¹²⁶⁾ Lásd a 196. oldalt.

⁽¹²⁷⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 52. pontja.

⁽¹²⁸⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 58. pontja.

143. A környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv összefüggésében az EUB-nak a *Mellor-* és a *Gruber-*ügyben ⁽¹²⁹⁾ hozott ítélete megállapította, hogy az érintett nyilvánosság tagja a nemzeti bíróságok előtt megtámadhatja a közigazgatási szerveknek azt a döntését, hogy nem végeznek környezeti hatásvizsgálatot egy projekttel kapcsolatban. A hatékony bírósági felülvizsgálatnak ki kell térnie a megtámadott előszűrési döntés indokolásának jogszerűségére ⁽¹³⁰⁾. Idetartozik az a kérdés, hogy a projekt valószínűleg jelentős hatást gyakorol-e a környezetre. Továbbá ugyanerre az irányelvre való tekintettel az EUB a *Bizottság kontra Németország* ügyben kimondta, hogy a tagállamok nem korlátozhatják a bírósági felülvizsgálat terjedelmét arra a kérdésre, hogy a környezeti hatásvizsgálat mellőzésére vonatkozó határozat érvényes volt-e. Megállapította, hogy a bírósági felülvizsgálat esetében az ugyan elvégzett, de – akár súlyos mértékben – szabálytalan intézkedés esetére való alkalmazhatóság kizárása a nyilvánosság részvételére vonatkozó irányelv rendelkezéseit a hatékony érvényesülésük lényegétől fosztaná meg ⁽¹³¹⁾.
144. Az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) 6. cikke (3) bekezdésének összefüggésében az EUB a *Waddenzee-*ügyben ⁽¹³²⁾ kimondta, hogy az illetékes nemzeti hatóságok csak akkor engedélyezhetnek valamely tevékenységet egy védett Natura 2000 területen, ha tekintettel a megfelelő hatásvizsgálat eredményére, tudományos szempontból, észszerűen mérlegelve, kétség nélkül megállapítható, hogy – a természeti terület védelmével kapcsolatos célkitűzéseket figyelembe véve – a tevékenység nem jár az érintett természeti terület épségét veszélyeztető káros hatásokkal. Ez azt jelenti, hogy az ilyen tevékenységet engedélyező döntés felülvizsgálata esetében a nemzeti bírónak meg kell állapítania, hogy a közigazgatási szerv által figyelembe vett tudományos bizonyíték nem vet-e fel észszerű kétségeket.
145. A nemzeti bíró ezért felszólítható arra, hogy vegye figyelembe az érintett tudományos bizonyítékokat, amelyek a környezetvédelmi intézkedések általában alapulnak. A *Waddenzee-*ügyben hozott ítélet megfogalmazása jelzi, hogy az észszerű kétség meglétére vonatkozó vizsgálat objektív, és a nemzeti bíróság nem kezelheti olyan szubjektív vizsgálatként, amely kizárólagosan a közigazgatási szervek mérlegelési jogkörébe tartozik.
146. A levegőminőségi terveknek a környezeti levegő minőségére vonatkozó jogszabályok értelmében való elkészítésére vonatkozó követelmény összefüggésében az EUB a *Janecek-*ügyben hozott ítéletében megállapította, hogy „*jöllehet a tagállamok ekképpen mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, a 96/62 irányelv 7. cikkének (3) bekezdése olyan korlátokat szab a mérlegelési jogkör gyakorlását illetően, amelyekre a nemzeti bíróságok előtt hivatkozni lehet (lásd ilyen értelemben a C-72/95. sz., Kraaijeveld és társai ügyben 1996. október 24-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-5403. o.] 59. pontját) annak vizsgálata kapcsán, hogy azok az intézkedések, amelyeket a cselekvési tervnek tartalmaznia kell, megfelelnek-e a korlátozás túllépése veszélyének és időtartamának csökkentésére irányuló célkitűzésnek, figyelembe véve az e célkitűzés, valamint a fennálló különböző köz- és magánérdekek között biztosítandó egyensúlyt*” ⁽¹³³⁾. Ezért ebben az ítéletben az EUB előírja, hogy a nemzeti bíró által elvégzett vizsgálat terjedjen ki az intézkedések megfelelőségére az ebben az ügyben érintett érdekekre való tekintettel. Hasonlóképpen a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló 2016/2284 irányelvben ⁽¹³⁴⁾ meghatározott kibocsátási határértékeknek való megfelelés érdekében bizonyos szennyező anyagok kibocsátásának csökkentésére szolgáló programok tagállami kidolgozására vonatkozó előírás összefüggésében az EUB a *Stichting Natuur en Milieu* ügyben kimondta, hogy a bírósági vizsgálatnak ki kell terjednie arra, hogy a nemzeti programok tartalmaznak-e olyan megfelelő és koherens szakpolitikákat és intézkedéseket, amelyek alkalmasak a szennyező anyagok kibocsátásának olyan mennyiségekre történő csökkentésére, amelyek nem lépik túl a kibocsátási határértékeket ⁽¹³⁵⁾.
147. Hasonlóképpen a bírósági vizsgálatnak az EUB által a *Janecek-* és a *Stichting Natuur en Milieu* ügyben elvárt alaposága fontos az uniós vízügyi és hulladékgazdálkodási jogszabályok területén, ahol a tervek és programok illetékes hatóságok általi elkészítésére vonatkozó előírások szintén kulcsfontosságú szerepet játszanak a környezetvédelmi célkitűzések megvalósításában.
148. A *Stichting Natuur en Milieu* ügyben az EUB megállapította azt az általános kötelezettséget, hogy a tagállamoknak tartózkodniuk kell az olyan jellegű – általános vagy konkrét – rendelkezések meghozatalától, amelyek komolyan veszélyeztetnének egy irányelv által meghatározott célt ⁽¹³⁶⁾. Ez akkor fontos, amikor azzal érvelnek a nemzeti bíró előtt, hogy egy uniós környezetvédelmi jogszabály végrehajtására irányuló határozat károsan fog hatni egy másik végrehajtására.
149. A fenti ügyek és az *East Sussex* ügy közös eleme az egyes uniós jogszabályok sajátosságainak fontossága és az uniós jog helyes értelmezése a döntéshozatali folyamat során. Az említett ítélkezési gyakorlat nagy része a nemzeti

⁽¹²⁹⁾ A C-570/13. sz. *Gruber-*ügyben hozott ítélet 42–50. pontja.

⁽¹³⁰⁾ A C-75/08. sz. *Mellor-*ügyben hozott ítélet 59. pontja.

⁽¹³¹⁾ A C-137/14. sz., *Bizottság kontra Németország* ügyben hozott ítélet 48. pontja, és a C-72/12. sz. *Altrip-*ügyben hozott ítélet 37. pontja.

⁽¹³²⁾ A C-127/02. sz. *Waddenzee-*ügyben hozott ítélet 59. pontja.

⁽¹³³⁾ A C-237/07. sz. *Janecek-*ügyben hozott ítélet 46. pontja.

⁽¹³⁴⁾ A korábbi 2001/81/EK irányelv.

⁽¹³⁵⁾ A C-165–C-167/09. sz. *Stichting Natuur en Milieu* ügyben hozott ítélet.

⁽¹³⁶⁾ A C-165–C-167/09. sz. *Stichting Natuur en Milieu* ügyben hozott ítélet 78. és 79. pontja.

bíróságok általi olyan előzetes döntéshozatalra utalásból ered, melynek célja, hogy lehetővé tegye számukra annak ellenőrzését, hogy a közigazgatási döntéshozó helyesen értelmezte-e az uniós jogot. Ebben az összefüggésben fontos emlékeztetni arra is, hogy a nemzeti bíróságok kötelesek hivatalból alkalmazni a vonatkozó uniós jogot függetlenül attól, hogy az eljárásban részt vevő felek hivatkoznak-e rá, ha a nemzeti jog értelmében olyan jogkérdéseket kell érinteniük a kötelező érvényű nemzeti szabályok alapján, amelyekre a felek nem hivatkoztak ⁽¹³⁷⁾.

150. Az uniós környezetvédelmi jogszabályok sajátosságainak figyelembevételkor az arányosság elve is fontos ⁽¹³⁸⁾.

c) *A nemzeti jogszabályok és a szabályozási aktusok vizsgálata*

151. Ahogy a C.1.2. szakaszban szerepel, a közérdekek – beleértve a nyilvánosság bevonásának érdekét – védelmére irányuló uniós környezetvédelmi jogszabályok részben a nemzeti végrehajtási jogszabályoktól és az általános szabályozási aktusoktól függenek. Nem zárható ki, hogy a jogalkotási és szabályozási aktusok néha hibásak, és korlátozóbbak a C.1. szakaszban említett jogok elismerése terén, mint a vonatkozó uniós környezetvédelmi jogszabályok. A hibás nemzeti végrehajtási jogszabályok és szabályozási aktusok az uniós környezetvédelmi jog egységes alkalmazásának hiányához vezethetnek, ezért az EUB felismerte, hogy bizonyos körülmények között szükség van ezek felülvizsgálatának előírására.

152. Az Aarhusi Egyezmény a jogalkotási aktusokat ⁽¹³⁹⁾, a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv pedig azokat a projekteket zárja ki a hatálya alól, amelyek elemeit különleges nemzeti jogszabály hagyta jóvá. Ugyanakkor a *Boxus*- és a *Solvay*-ügyben az EUB megerősítette, hogy a nemzeti bíróságoknak késznek kell lenniük a nemzeti jogalkotási aktusok vizsgálatára annak biztosítása érdekében, hogy azok megfeleljenek bármely olyan feltételnek, amely indokolná a környezeti hatásvizsgálatokra vonatkozó előírások alóli kivételüket. Ezek az ügyek olyan nemzeti jogszabályokkal kapcsolatosak, amelyek a szokásos közigazgatási eljárásoktól függetlenül kívánnak a repülőtéri és vasúti infrastruktúra konkrét elemeire vonatkozó követelményeket meghatározni. Az EUB úgy vélte, hogy a jogalkotási aktusokra vonatkozó kivétel csak bizonyos feltételek teljesülése esetében alkalmazandó, és megállapította, hogy az Aarhusi Egyezménynek és a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelvnek az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos vonatkozó rendelkezései elvesztenék a hatékony érvényesülésüket, ha csupán annak a körülménynek, hogy valamely projektet jogalkotási aktus fogad el, az lenne a következménye, hogy kizárja az arra irányuló mindenféle jogorvoslatot, hogy megvitassák annak anyagi vagy eljárási jogszerűségét ⁽¹⁴⁰⁾. A nemzeti bíróságok ezért kötelesek felülvizsgálni, hogy teljesülnek-e a kivételt indokoló feltételek ⁽¹⁴¹⁾.

153. Az *Inter-Environnement Wallonie* ügyben az EUB kihangsúlyozta annak fontosságát, hogy a nemzeti bíróságok megvizsgálják a jogalkotási aktusokat annak biztosítása érdekében, hogy teljesüljenek az uniós környezetvédelmi jog tervekre és programokra vonatkozó előírásai ⁽¹⁴²⁾. A *Stadt Wiener Neustadt* ügyben az EUB utalt a nemzeti bíróság szerepére annak megállapításában, hogy a nemzeti jogszabályok megfelelnek-e a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelvnek a jogellenes cselekmények szabályossá tétele szempontjából ⁽¹⁴³⁾. Ebben az ügyben az EUB kimondta, hogy az uniós jog eleve kizárja azokat a nemzeti jogszabályokat, amelyek előírják, hogy egy korábbi környezeti hatásvizsgálatot elvégzettnek kell tekinteni bizonyos projektek esetében, amelyekkel kapcsolatban valójában nem került sor hatásvizsgálatra. Megállapította, hogy az ilyen jogszabályok megghiúsíthatják a hatékony jogorvoslat észszerű körülmények közötti lehetőségét ⁽¹⁴⁴⁾.

d) *Az uniós intézmények és szervek által elfogadott aktusok érvényességének vizsgálata*

154. Az EUMSZ 267. cikke lehetővé teszi a nemzeti bíróságok számára, hogy kérdésekkel forduljanak az EUB-hoz az uniós jogszabályok és aktusok érvényességével kapcsolatban. E lehetőség igénybevételét illusztrálja a *Standley*-ügy,

⁽¹³⁷⁾ Lásd a C-72/95. sz. *Kraaijeveld*-ügyben hozott ítélet 57. pontját.

⁽¹³⁸⁾ A C-293/12. sz. *Digital Rights Ireland Ltd* és a kommunikációs metaadatok általános megőrzésére vonatkozó szabályokról szóló C-594/12. sz. egyesített ügyekben az EUB a 47. pontban megállapította, hogy „E feltételek tiszteletben tartásának bírósági felülvizsgálata tekintetében elmondható, hogy amennyiben alapvető jogokba való beavatkozásról van szó, az uniós jogalkotó mérlegelési jogkörének terjedelme korlátozott lehet bizonyos körülményektől függően, amelyek között szerepel többek között az érintett terület, a szóban forgó, Charta által biztosított jog jellege, a beavatkozás jellege és súlyossága, valamint annak célja”.

⁽¹³⁹⁾ Ennek az az oka, hogy az Aarhusi Egyezmény 2. cikkének (2) bekezdésében szereplő „hatóság” fogalom meghatározása nem vonatkozik a bírói vagy jogalkotói minőségében eljáró szervekre vagy intézményekre.

⁽¹⁴⁰⁾ A C-128/09–C-131/09. sz., a C-134/09 és C-135/09. sz. egyesített *Boxus*-ügyben hozott ítélet 53. pontja.

⁽¹⁴¹⁾ A C-128/09–C-131/09. sz., a C-134/09 és a C-135/09. sz. egyesített *Boxus*-ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁴²⁾ A C-41/11. sz. *Inter-Environnement Wallonie* ügyben hozott ítélet 42–47. pontja.

⁽¹⁴³⁾ A C-348/15. sz. *Stadt Wiener Neustadt* ügyben hozott ítélet 38. pontja.

⁽¹⁴⁴⁾ A C-348/15. sz. *Stadt Wiener Neustadt* ügyben hozott ítélet 47. és 48. pontja.

amelyben egy nemzeti bíróság kérdéseit követően az EUB többek között megvizsgálta a nitrátokról szóló 91/676/EGK irányelv érvényességét az EUMSZ 191. cikkében meghatározott „a szennyező fizet” elv alapján ⁽¹⁴⁵⁾. Hasonlóképpen a *Safety Hi-Tech* ügyben az EUB felülvizsgálta az ózonrendelet (3093/94 rendelet) [jelenleg 2037/2000 rendelet] érvényességét az EUMSZ 191. cikkében szereplő előírás alapján, miszerint az Unió környezetpolitikájának célja a magas szintű védelem ⁽¹⁴⁶⁾. Az *Eco-Emballages SA* ügy, amelyben többek között felmerült egy, a csomagolási hulladékokról szóló 94/62/EK irányelv értelmében elfogadott bizottsági irányelv érvényességére vonatkozó kérdés, arról tanúskodik, hogy az EUMSZ 267. cikke alkalmazható az uniós szinten elfogadott kiegészítő aktusok vonatkozásában ⁽¹⁴⁷⁾.

4. HATÉKONY JOGORVOSLATOK

4.1. Bevezetés

A tagállamok valamennyire szervére vonatkozik az az általános előírás, hogy érvénytelenítse az uniós környezetvédelmi jog megszegéséből származó jogellenes következményeket. A tagállamoknak emellett tartózkodniuk kell olyan intézkedések meghozatalától, amelyek komolyan veszélyeztetnék az uniós környezetvédelmi jog által meghatározott cél elérését. A tagállamok mérlegelési jogkörrel rendelkeznek a hatékony jogorvoslatot illetően, feltéve, ha az megfelel az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének.

155. Általában nem elegendő, ha a bírósági felülvizsgálat meghatározza, hogy az adott döntés, intézkedés vagy mulasztás jogszerű-e. Emellett arra is szükség van, hogy a nemzeti bíróság meghatározza a hatékony jogorvoslatot – amelyre néha az orvoslát szóval utalnak – abban az esetben, ha megállapítást nyer, hogy a közigazgatási szerv magatartása ellentétes az uniós joggal. Az EUB a jelenleg az EUSZ 4. cikkének (3) bekezdésében meghatározott jóhiszemű együttműködés elvéből azt a követelményt vonta le, hogy a tagállamok minden szervének érvénytelenítenie kell az uniós jog megszegésének jogellenes következményeit ⁽¹⁴⁸⁾. Az együttműködési kötelezettség azt is előírja, hogy a jogszegést még annak bekövetkezése előtt meg kell akadályozni, és a tagállamok kötelesek tartózkodni az olyan jellegű intézkedések meghozatalától, amelyek komolyan veszélyeztetnék az uniós környezetvédelmi jog által meghatározott cél elérését ⁽¹⁴⁹⁾. A tagállamok jogrendszerének ezért rendelkeznie kell az ezeknek a követelményeknek megfelelő hatékony jogorvoslatról.
156. A hatékony jogorvoslatra vonatkozó részletes eljárási szabályok a tagállamok eljárási autonómiájának elve alapján minden egyes tagállam belső jogrendjébe tartoznak. Azzal a feltétellel azonban, hogy azok nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint a hasonló jellegű belső esetekre vonatkozók (az egyenértékűség elve), és nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve) ⁽¹⁵⁰⁾. Ez utóbbi elv vonatkozásában az EUB az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikkének a hatékony jogorvoslatra való jogot előíró (1) bekezdéséből származó előírásokra is támaszkodott ⁽¹⁵¹⁾.
157. Az Aarhusi Egyezmény is utal a hatékony jogorvoslatra. A 9. cikk (4) bekezdése előírja, hogy a döntéseket, intézkedéseket és mulasztásokat megtámadó bírósági felülvizsgálati eljárásoknak elégséges és hatékony jogorvoslatot kell biztosítaniuk, többek között, amennyiben szükséges, „a vitatott tevékenység felfüggesztése” árán. Ez kiegészíti az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (1), (2) és (3) bekezdésében szereplő követelményeket.

4.2. Jogorvoslat apróbb eljárási szabálytalanságok esetén

Az apróbb eljárási szabálytalanságok nem igényelnek jogorvoslatot, amennyiben – anélkül, hogy terhet rónának a kérelmezőre bírósági felülvizsgálat céljából – megállapítható, hogy nem befolyásolták a megtámadott döntést.

158. Az *Altrip*-ügyben, amely egy árvíz elleni védelmet szolgáló tervezett víztározóval kapcsolatban elvégzett környezeti hatásvizsgálat során állítólagosan elkövetett szabálytalanságok értelmezésével kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott,

⁽¹⁴⁵⁾ A C-293/97. sz. *Standley*-ügyben hozott ítélet 51. és 52. pontja.

⁽¹⁴⁶⁾ A C-284/95. sz. *Safety Hi-Tech* ügyben hozott ítélet 33–61. pontja.

⁽¹⁴⁷⁾ A C-313/15. és C-530/15. sz. *Eco-Emballages SA* egyesített ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁴⁸⁾ A C-201/02. sz. *Wells*-ügyben hozott ítélet 64–65. pontja.

⁽¹⁴⁹⁾ A C-129/96. sz. *Inter-Environnement Wallonie* ügyben hozott ítélet 45. pontja.

⁽¹⁵⁰⁾ A C-201/02. sz. *Wells*-ügyben hozott ítélet 67. pontja és a C-420/11. sz. *Leth*-ügyben hozott ítélet 38. pontja.

⁽¹⁵¹⁾ A C-71/14. sz. *East Sussex* ügyben hozott ítélet 52. pontja.

az EUB megállapította, hogy „vitathatatlan, hogy nem minden eljárási szabálytalanság jár feltétlenül olyan következményekkel, amelyek a határozat értelmét befolyásolják”.⁽¹⁵²⁾ Kimondta, hogy a hatékony jogorvoslat, például a megsemmisítés lehetőségének nem kell felmerülnie, ha a hivatkozott eljárási szabálytalanság nélkül sem született volna a vitatott határozattól eltérő határozat⁽¹⁵³⁾. Ugyanakkor azt is kimondta, hogy a bírósági felülvizsgálatot kérelmező személytől nem követelhető meg az eljárási szabálytalanság és a vitatott határozat közötti ok-okozati kapcsolat bizonyítása⁽¹⁵⁴⁾. Ehelyett másoknak kell bizonyítaniuk, hogy az eljárási szabálytalanság nem befolyásolta volna az eredményt⁽¹⁵⁵⁾.

4.3. A jogellenes döntések vagy intézkedések felfüggesztése, érvénytelenítése vagy megsemmisítése, beleértve a jogszabályok és a szabályozási aktusok alkalmazásának mellőzését

A nemzeti bíróságoknak meg kell vizsgálniuk annak lehetőségét, hogy általános vagy konkrét intézkedéseket hozzanak az uniós környezetvédelmi jognak való meg nem felelés megszüntetésére. Elképzelhető, hogy ezek közé kell sorolni a jogellenes döntések vagy intézkedések felfüggesztését, érvénytelenítését vagy megsemmisítését, valamint a jogszabályok és a szabályozási aktusok alkalmazásának mellőzését.

159. A Wells-ügyben, amely egy bányászati tevékenységekre vonatkozó engedély előzetes környezeti hatásvizsgálat nélküli megadásával foglalkozott, az EUB megvizsgálta a környezeti hatásvizsgálat elvégzésére vonatkozó mulasztás orvoslására vonatkozó kötelezettség hatályát. Megállapította, hogy „az illetékes hatóságok kötelesek a hatáskörükön belül megtenni minden általános vagy egyedi intézkedést annak érdekében, hogy orvosolják egy projekt környezeti hatásainak értékelésére vonatkozó vizsgálat elmulasztását[⁽¹⁵⁶⁾]”. Azt is megállapította, hogy „a nemzeti bíróság feladata meghatározni, hogy a nemzeti jog értelmében lehetséges-e a megadott engedély visszavonása vagy felfüggesztése a projekt környezeti hatásainak vizsgálata céljából”⁽¹⁵⁷⁾. Az EUB szerint a megtámadott engedély felfüggesztése vagy visszavonása egy lépés egy korábban figyelmen kívül hagyott – a környezeti hatásvizsgálat elvégzésére vonatkozó – előírás teljesítése felé⁽¹⁵⁸⁾.

160. A Boxus- és a Solvay-ügyben az EUB megvizsgálta, hogyan járjon el a nemzeti bíróság akkor, ha a nemzeti jogszabályok nem felelnek meg a környezeti hatásvizsgálatra vonatkozó előírások mellőzését indokoló feltételeknek. Kimondta, hogy a nemzeti bíróságnak késznek kell lennie a hibás jogszabály mellőzésére⁽¹⁵⁹⁾. A Stadt Wiener Neustadt ügyben az EUB úgy vélte, hogy a Wells-ügyben említett hatékony jogorvoslat lehetőségét esetlegesen meghiúsító nemzeti jogszabályok nem egyeztethetők össze a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv követelményeivel⁽¹⁶⁰⁾. A nemzeti bíróság feladata ennek megállapítása⁽¹⁶¹⁾.

Néhány nemzeti bíróságnak jogában állni korlátozni az uniós környezetvédelmi joggal ellentétesnek talált szabályozási aktusok megsemmisítésének hatásait. Ez a jogkör azonban csak szigorú feltételek teljesülése esetén gyakorolható.

161. Amennyiben az uniós környezetvédelmi jog megszegése szükségessé teszi szabályozási aktusok megsemmisítését (a nemzeti jog által a bíróságokra ruházott jogkörnek megfelelően), a nemzeti bíróság az alábbi dilemma előtt állhat: hogyan korlátozzák a megsemmisítés nem kívánatos környezeti hatásait, különösen akkor, ha eltelik egy kis idő, mielőtt helyettesítő rendelkezések léptethetők életbe? Az EUB e probléma megoldásával kapcsolatban feltételeket határozott meg az *Inter-Environnement Wallonie* ügyben⁽¹⁶²⁾, amely egy nitrátokkal kapcsolatos, jogilag téves cselekvési programmal foglalkozik, illetve az *Association France Nature Environnement* ügyben⁽¹⁶³⁾, amely egy stratégiai környezeti hatásvizsgálatról szóló, jogilag téves rendeletet érint. Megerősítette, hogy a nemzeti bíróságnak jogába áll korlátozni a megsemmisítés joghatását, amennyiben az ilyen korlátozást a környezetvédelemhez kapcsolódó, elsőbbséget élvező megfontolás diktálja.

⁽¹⁵²⁾ A C-72/12. sz. *Altrip*-ügyben hozott ítélet 49. pontja.

⁽¹⁵³⁾ A C-72/12. sz. *Altrip*-ügyben hozott ítélet 51. pontja.

⁽¹⁵⁴⁾ A C-72/12. sz. *Altrip*-ügyben hozott ítélet 52–54. pontja.

⁽¹⁵⁵⁾ Ugyanakkor a hatékony jogorvoslatok alkalmazásában a kisebb eljárási szabálytalanságok mellőzésének lehetősége nem zárja ki eleve, hogy a bíró kimondja, hogy eljárási szabálytalanság történt.

⁽¹⁵⁶⁾ A C-201/02. sz. *Wells*-ügyben hozott ítélet 65. pontja.

⁽¹⁵⁷⁾ A C-201/02. sz. *Wells*-ügyben hozott ítélet 69. pontja.

⁽¹⁵⁸⁾ A C-201/02. sz. *Wells*-ügyben hozott ítélet 60. pontja.

⁽¹⁵⁹⁾ A C-128/09–C-131/09. sz., a C-134/09 és a C-135/09. sz. egyesített *Boxus*-ügyben hozott ítélet 57. pontja, és a C-182/10. sz., *Solvay és társai* ügyben hozott ítélet 52. pontja.

⁽¹⁶⁰⁾ A C-348/15. sz. *Stadt Wiener Neustadt* ügyben hozott ítélet 45–48. pontja.

⁽¹⁶¹⁾ A C-348/15. sz. *Stadt Wiener Neustadt* ügyben hozott ítélet 31. pontja.

⁽¹⁶²⁾ A C-41/11. sz. *Inter-Environnement Wallonie* ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁶³⁾ A C-379/15. sz. *Association France Nature Environnement* ügyben hozott ítélet.

162. A nemzeti bíróságnak a megsemmisítés hatásainak korlátozására irányuló jogköre azonban csak bizonyos feltételek teljesülése esetén gyakorolható ⁽¹⁶⁴⁾:
- a megtámadott nemzeti jogi rendelkezés az uniós környezetvédelmi jog helyes átültetésére irányuló intézkedést képez,
  - valamely új nemzeti jogi rendelkezés elfogadása és hatálybalépése nem teszi lehetővé a megtámadott nemzeti jogi rendelkezés megsemmisítéséből eredő, a környezetre gyakorolt káros hatások elkerülését,
  - a megsemmisítés következményeként az átültetéssel kapcsolatban olyan joghézag keletkezik, amely a környezetre nézve károsabb lenne abban az értelemben, hogy a megsemmisítés kevesebb védelmet biztosítana,
  - a megtámadott rendelkezés joghatásainak kivételes fenntartása csak a szabálytalanság orvoslását szolgáló intézkedések elfogadásához feltétlenül szükséges időre terjed ki.

4.4. Az elmulasztott intézkedések elfogadását előíró utasítások

Az illetékes közigazgatási hatóságoknak meg kell vizsgálniuk annak lehetőségét, hogy általános vagy konkrét intézkedéseket hozzanak az uniós környezetvédelmi jognak való meg nem felelés megszüntetésére. Amennyiben ezt nem teszik meg, a joghatósággal rendelkező nemzeti bíróság feladata a szükséges intézkedések meghozatala.

163. A *Janecek*-ügyben ⁽¹⁶⁵⁾ az EUB megvizsgálta egy közigazgatási szerv azzal kapcsolatos mulasztását, hogy jogilag előírt légszennyezési cselekvési programot fogadjon el a légszennyező részecskék magas szintjének csökkentésére, és megerősítette, hogy a nemzeti bíróság előírhatja a közigazgatási szerv számára egy ilyen terv elfogadását. Ez az ügy ezért rámutat a nemzeti bíróságok szerepére az elmulasztott intézkedések meghozatalának elrendelésében.
164. A *Janecek*- ⁽¹⁶⁶⁾, a *Client Earth* ⁽¹⁶⁷⁾ és az *Altrip*-ügy ⁽¹⁶⁸⁾ még tovább megy, és kifejti, hogy a nemzeti bíróság feladata kiterjed a döntések és intézkedések tartalmának vizsgálatára annak biztosítása érdekében, hogy megfeleljenek az uniós jogi követelményeknek. Ebből következően a hatékony jogorvoslatoknak olyan lépéseket kell tartalmazniuk, amelyek foglalkoznak a tartalmi hiányosságokkal; ilyen például egy már elfogadott levegőtisztasági cselekvési terv felülvizsgálatát előíró utasítás ⁽¹⁶⁹⁾.

4.5. A jogellenes döntések, intézkedések vagy mulasztások által jogellenesen okozott kár jóvátétele

A jogorvoslatok közé tartoznak a jogellenes döntések, intézkedések vagy mulasztások által jogellenesen okozott kár jóvátételére irányuló intézkedések. Az ilyen intézkedéseknek ki kell terjedniük mind a vagyoni kár ellentételezésére, mind a jogellenesen okozott környezeti kár orvoslására.

165. Amikor sor kerül a megtámadott döntés, intézkedés vagy mulasztás elleni jogorvoslati kérelemre, elképzelhető, hogy már bekövetkezett a kár. A *Wells*-ügyben az EUB megállapította, hogy a tagállamok kötelesek jóvátenni az uniós környezetvédelmi jognak való meg nem felelés által okozott károkat ⁽¹⁷⁰⁾. Ebben az ügyben az EUB említést tett a környezetvédelmi kárigénylőnek nyújtandó pénzügyi ellentételezésről. Ugyanakkor, ahogy a későbbi ítélkezési gyakorlatból, nevezetesen a *Grüne Liga Sachsen* ügyből ⁽¹⁷¹⁾ kiderül, a jogorvoslat lehetősége magára a környezetre is kiterjed – különösen abban az esetben, ha a megszegett követelménynek való megfelelés révén a környezeti kár elkerülhető vagy ellentételezhető lett volna.

4.5.1. A vagyoni kár ellentételezése

Az állami felelősség elve értelmében az uniós környezetvédelmi jog előírásainak megsértése a vagyoni kár ellentételezésére vonatkozó joggal ruházhatja fel az érintett nyilvánosságot. A nemzeti bíróságok feladata annak meghatározása, hogy teljesül-e az uniós jog felelősségével kapcsolatban az ellentételezési jogra vonatkozó három feltétel.

⁽¹⁶⁴⁾ A C-379/15. sz. *Association France Nature Environnement* ügyben hozott ítélet 38. pontja.

⁽¹⁶⁵⁾ A C-237/07. sz. *Janecek*-ügyben hozott ítélet 39–42. pontja.

⁽¹⁶⁶⁾ A C-237/07. sz. *Janecek*-ügyben hozott ítélet 46. pontja.

⁽¹⁶⁷⁾ A C-404/13. sz. *Client Earth* ügyben hozott ítélet 58. pontja. Ebben az ügyben, amely a levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelv értelmében előírt kötelező erejű levegőtisztasági határértékekkel foglalkozott, az EUB kimondta, hogy „[a]mennyiben valamely tagállam nem teljesítette a 2008/50 irányelv 13. cikke (1) bekezdésének második albekezdéséből eredő követelményeket, ugyanakkor nem kérte a határidő meghosszabbítását az ezen irányelv 22. cikkében előírt feltételek mellett, annak a hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróságnak a feladata, amelyhez adott esetben fordultak, hogy a nemzeti hatósággal szemben megtegyen minden szükséges intézkedést, ideértve a meghagyást is, annak érdekében, hogy e hatóság elkészítse az ezen irányelv által megkövetelt tervet, az ugyanezen irányelvben előírt feltételek szerint.”

⁽¹⁶⁸⁾ A C-72/12. sz. *Altrip*-ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁶⁹⁾ Lásd a 163. lábjegyzetet.

⁽¹⁷⁰⁾ A C-201/02. sz. *Wells*-ügyben hozott ítélet 66. pontja.

⁽¹⁷¹⁾ A C-399/14. sz. *Grüne Liga Sachsen* ügyben hozott ítélet.

166. A *Leth*-ügyben, amely egy repülőtér környezeti hatásvizsgálat nélküli bővítése miatti feltételezett ingatlan-értékvesztéssel kapcsolatos kártérítési kérelemmel foglalkozott, az EUB rávilágított a vagyoni ellentételezés lehetőségére az uniós környezetvédelmi jog előírásának nem teljesítése esetén. Megerősítette, hogy a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv környezetvédelmi célkitűzése kiterjed a vagyoni kár megelőzésére, és az egyes tagállamok nemzeti jogrendjének feladata a kártérítési igényekre vonatkozó részletes eljárási szabályok előírása az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve alapján⁽¹⁷²⁾. Emlékeztetett az állami felelősség elvét kimondó állandó ítélkezési gyakorlatra, amely szerint a sérelmet szenvedett magánszemélyek három feltétel együttes fennállásakor rendelkeznek kártérítéshez való joggal:

- a megsértett uniós jogi szabály a magánszemélyek számára jogokat keletkeztet,
- e szabály megsértése kellően súlyos, valamint
- fennáll a közvetlen okozati összefüggés e jogsértés és a sérelmet szenvedett magánszemélyek kára között⁽¹⁷³⁾.

Hangsúlyozta, hogy figyelembe kell venni a megsértett jogszabály jellegét, és kétségeit fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a környezeti hatásvizsgálat mellőzése önmagában valamely ingatlan értékvesztésének okát képezheti⁽¹⁷⁴⁾. Azt is megerősítette, hogy a nemzeti bíróságok döntenek abban, hogy teljesülnek-e a kártérítés feltételei.

167. A *Leth*-ügyben hozott ítélet indokolása alkalmazandó az uniós környezetvédelmi jog egyéb megsértésére is, ha a szóban forgó jogszabály célja személyhez fűződő jogok védelme vagy biztosítása, beleértve az igazságszolgáltatáshoz való jogot.

4.5.2. A környezetet érő, jogellenesen okozott kár kezelése

168. A *Grüne Liga Sachsen* ügyben az EUB az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) értelmezésével kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott egy olyan esetben, amikor úgy építettek meg egy hidat az említett irányelv értelmében védett területen, hogy előtte nem került sor a szükséges óvintézkedésekre. Az EUB ténylegesen előírta, hogy visszamenőlegesen kezeljék a helyzetet olyan módon, amely a lehető leginkább megfelel egy még végre nem hajtott projekt esetének. Ugyanazoknak a feltételeknek kellett értelemszerűen teljesülniük. Ezért megfelelően értékelni kellett a híd hatását, sőt a híd lebontásának lehetőségét mint a kár megelőzésére irányuló lehetséges megoldást is meg kellett vizsgálni⁽¹⁷⁵⁾. Az ítéletből továbbá az a következtetés vonható le, hogy kártérítés biztosítandó a védett területen már létrejött, jogellenesen okozott kár vonatkozásában⁽¹⁷⁶⁾.

169. A környezeti károkat hatékonyan, a vonatkozó uniós környezetvédelmi jogszabályok célkitűzéseivel összhangban kezelni kell⁽¹⁷⁷⁾.

4.6. Ideiglenes intézkedések

Az uniós környezetvédelmi jog által szabályozott jogvitákkal foglalkozó nemzeti bíróságoknak képesnek kell lenniük ideiglenes intézkedések elrendelésére.

170. Az ideiglenes intézkedések – amelyekre az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése „a vitatott tevékenység felfüggesztése” kifejezéssel utal – lehetővé teszi a bíróságok számára annak elrendelését, hogy a megtámadott döntést vagy intézkedést ne hajtsák végre, vagy pozitív intézkedéseket hozzanak, mielőtt a bíróság meghozza a jogerős ítéletét. A cél a végül potenciálisan jogellenesnek minősülő döntésekből vagy intézkedésekből származó károk elkerülése.

171. A *Križan*-ügyben, amely egy hulladéklerakó engedélyezésével foglalkozott, arról kérdezték az EUB-t, hogy az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatban a jelenlegi, ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelvben szereplő rendelkezések lehetővé teszik-e az ideiglenes intézkedéseket (noha konkrétan nem tesznek említést róluk). Az EUB kimondta, hogy az [akkori] „96/61 irányelv 15a. cikkében szereplő jogorvoslat igénybevétele nem tenné lehetővé az említett szennyezés hatékony megelőzését, ha nem volna elkerülhető, hogy az esetlegesen ezen irányelv megsértésével kiadott engedéllyel rendelkező létesítmény működése az említett engedély jogszerűségére vonatkozó végleges határozat meghozataláig

⁽¹⁷²⁾ A C-420/11. sz. *Leth*-ügyben hozott ítélet 36. és 38. pontja.

⁽¹⁷³⁾ A C-420/11. sz. *Leth*-ügyben hozott ítélet 41. pontja.

⁽¹⁷⁴⁾ A C-420/11. sz. *Leth*-ügyben hozott ítélet 46. pontja.

⁽¹⁷⁵⁾ A C-399/14. sz. *Grüne Liga Sachsen* ügyben hozott ítélet 75. pontja.

⁽¹⁷⁶⁾ Ennek az az oka, hogy az EUB előírása szerint a híd jövőjét az élőhelyvédelmi irányelv (92/43/EGK irányelv) 6. cikke (4) bekezdésének összefüggésében kellett megvizsgálni. Ez kiegyenlítő intézkedéseket ír elő, ha egy kárt okozó projekt folytatását a közösségi érdekre való tekintettel, alternatív megoldások hiányában engedélyezik.

⁽¹⁷⁷⁾ Lásd még a C-104/15. sz., *Bizottság kontra Románia* ügyben hozott ítélet 95. pontját a meg nem felelés kezelésekor az eredményekre vonatkozó előírások figyelembevételének fontosságára vonatkozóan. Ez az ügy a bányászati hulladékról szóló 2006/21/EK irányelv 4. cikkét és a 13. cikkének (2) bekezdését érintette.

folytatódjon. Ebből következik, hogy az említett 15a. cikkben szereplő jogorvoslathoz való jog hatékonyságának biztosítása megköveteli, hogy az érintett nyilvánosságnak joga legyen az ezen szennyezések megelőzésére szolgáló ideiglenes intézkedések elrendelését, adott esetben a vitatott engedély átmeneti felfüggesztését kérni a bíróságtól vagy a törvény értelmében létrehozott, hatáskörrel rendelkező független és pártatlan testülettől.”⁽¹⁷⁸⁾

172. A Križan-ügyben az EUB arra is emlékeztetett, hogy az ideiglenes intézkedések lehetősége az uniós jogrend általános követelménye. Uniós szabályok hiányában, illetve az eljárási autonómia elvével összhangban a tagállamok feladata az ideiglenes intézkedések biztosítására vonatkozó részletes feltételek meghatározása.
173. Az EUB maga feltételeket határozott meg az ideiglenes intézkedések iránti kérelmek ügyében való döntéshozatal vonatkozásában azokban az esetekben, amikor joghatósággal rendelkezik. A végzései, többek között az uniós környezetvédelmi jog területén, megemlítik, hogy az EUB számára szükséges a fumus boni juris, az ügy sürgőssége és az érdekek egyensúlya⁽¹⁷⁹⁾.

5. KÖLTSÉGEK

5.1. Bevezetés

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az uniós környezetvédelmi joggal kapcsolatos döntések, intézkedések és mulasztások megátámasztására vonatkozó bírósági felülvizsgálati eljárások nem kizáró módon költségesek.

174. A bírósági felülvizsgálati eljárás költségei potenciálisan jelentős elrettentő erővel bírnak a nemzeti bíróságok előtti eljárások indítását illetően. Ez különösen a környezetvédelmi eljárásokra igaz, amelyeket gyakran az általános közérdekek védelme érdekében, várható pénzügyi nyereség nélkül indítanak. A jogvita potenciális előnyeinek és a jogvita magas költségeivel kapcsolatos kockázatok mérlegelését követően az érintett nyilvánosság valójában még jól megalapozott ügyekben is tartózkodhat a bírósági felülvizsgálat iránti kérelemtől.
175. A költségek potenciális elrettentő hatásának ellensúlyozása érdekében az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése előírja, hogy a 9. cikk (1), (2) és (3) bekezdésében tárgyalt felülvizsgálati eljárások „ne legyenek” kizáró módon költségesek. Mivel ez az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (1), (2) és (3) bekezdésében szereplő rendelkezésekhez kapcsolódó kiegészítő követelmény, a 9. cikk (4) bekezdésében meghatározott, költségekre vonatkozó rendelkezés alkalmazandó az említett rendelkezések tartalmát képező uniós környezetvédelmi joggal kapcsolatos különböző jogorvoslati kérelmek esetében⁽¹⁸⁰⁾.
176. Egyes uniós irányelvek kifejezetten tartalmazznak költségekkel kapcsolatos előírást a 9. cikk (4) bekezdésének megfogalmazása alapján⁽¹⁸¹⁾. Az EUB ítélkezési gyakorlata értelmezi a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv költségekkel kapcsolatos rendelkezéseit⁽¹⁸²⁾, amelyek az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdésében szereplő, költségekkel kapcsolatos rendelkezésen alapulnak.
177. Továbbá az *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben az EUB kimondta, hogy a nem mértéktelenül drága eljárásokra vonatkozó követelmény „az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke értelmében vett hatékony jogorvoslat elvének és a tényleges érvényesülés azon elvének részét képezi, amely szerint az azon jogorvoslati kérelmekre vonatkozó eljárási szabályok, amelyek célja, hogy biztosítsák a jogalanyokat az uniós jog alapján megillető jogok védelmét, nem lehetnek olyanok, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé tegyék az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását”⁽¹⁸³⁾. A költségeket ezért úgy kell megállapítani, hogy garantálják az Európai Unió által biztosított jogok tényleges gyakorlását.
178. Ebben a tekintetben az EUB feltételeket dolgozott ki, amelyek célja a mértéktelenül nagy perköltségek elkerülése.

⁽¹⁷⁸⁾ A C-416/10. sz. Križan-ügyben hozott ítélet 109. pontja.

⁽¹⁷⁹⁾ Lásd például a C-76/08. R. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott végzést. A 21. pont kimondja, hogy: „Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az ideiglenes intézkedésről határozó bíró az ideiglenes intézkedéseket csak akkor rendelheti el, ha azok szükségességét a ténybeli és jogi alapok első látásra valószínűsítik (fumus boni juris) és azok olyan értelemben sürgősek, hogy azokat a kérelmező érdekeiben bekövetkező súlyos és helyrehozhatatlan kár megakadályozásához kell elrendelni annak érdekében, hogy hatásukat az érdemi döntés előtt kifejtsek. Az ideiglenes intézkedésről határozó bíró adott esetben a fennálló érdekeket is mérlegeli (lásd többek között a C404/04. P-R. sz., Technische Glaswerke Ilmenau kontra Bizottság ügyben hozott végzés [EBHT, 2005 I-3539. o.] 10. pontját és az idézett ügyet).” A 22. pont szerint „Az így felállított feltételek kumulatívak, azaz az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet el kell utasítani, amennyiben valamelyik feltétel nem teljesül (lásd többek között a Technische Glaswerke Ilmenau kontra Bizottság ügyben hozott végzés 11. pontját és az idézett ügyet).”

⁽¹⁸⁰⁾ Lásd még a C-268/06. sz. *Impact*-ügyben hozott ítélet 51. pontját.

⁽¹⁸¹⁾ A környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének (4) bekezdése, az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv 25. cikkének (4) bekezdése, és a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) 23. cikke.

⁽¹⁸²⁾ A C-427/07. sz., Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítélet, a C-260/11. sz., *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben hozott ítélet, és a C-530/11. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet.

⁽¹⁸³⁾ A C-260/11. sz., *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben hozott ítélet 33. pontja.

5.2. A költségek mértéktelenül magas voltának értékelésére vonatkozó feltételek

A bírósági felülvizsgálati eljárások nem mértéktelenül drága voltára vonatkozó követelmény uniós szintű értelmezés tárgya. Az eljárások során felmerülő valamennyi költségre kiterjed, beleértve a felperes által nyújtandó pénzügyi garanciákat, és valamennyi bírósági szakaszra érvényes. A felpereseknek joguk van az észszerű előreláthatósághoz az őket érintő költségek vonatkozásában. Abban az esetben, ha a nemzeti bíróság jogosult a pervesztes felperes által fizetendő költségek meghatározására, figyelembe vehet a felperessel kapcsolatos szubjektív megfontolásokat, miközben biztosítja azt is, hogy a költségek nem objektíve aránytalanok.

a) Nemzeti bíróságok és a költségekkel kapcsolatos rendelkezések

179. Az Aarhusi Egyezmény 3. cikkének (8) bekezdése előírja, hogy nem vonatkozik a nemzeti bíróságok azon hatáskörére, amelynek keretében észszerű költségviselési kötelezettséget állapítanak meg a bírósági eljárásokban. Az EUB ítélkezési gyakorlata azt is megerősíti, hogy a költségekről szóló rendelkezés nem tiltja, hogy a bíróságok rendelkezzenek a költségviselésre kötelezésről ⁽¹⁸⁴⁾.
180. Ugyanakkor az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése értelmében az eljárás nem lehet kizáró módon költséges. Ebben a tekintetben az EUB megerősítette, hogy a „mértéktelenül drága” fogalmának értelmezése nem tartozhat csupán a nemzeti jog hatálya alá, és az uniós jog egységes alkalmazása, illetve az egyenlőség elvének érdekében az egész Európai Unióban önállóan és egységesen kell értelmezni ⁽¹⁸⁵⁾.
181. Megállapította, hogy a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelvben és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelvben meghatározott követelmény, miszerint az eljárás nem lehet mértéktelenül drága „azt jelenti, hogy az eljárásból fakadó pénzügyi teher nem akadályozhatja az érintett személyeket azon joguk gyakorlásában, hogy az e cikkek hatálya alá tartozó bírósági jogorvoslati lehetőséggel éljenek” ⁽¹⁸⁶⁾.
182. Az EUB megvizsgálta, hogyan rendelkezik a nemzeti jog a költségekről. Az EUB megállapította, hogy az átültetésnek ⁽¹⁸⁷⁾ biztosítania kell a felperes számára az észszerű előreláthatóságot azon bírósági eljárás költségeinek mind a forrása, mind pedig az összege tekintetében, amelyben a felperes a kötelezettséget magára vállalja ⁽¹⁸⁸⁾.
183. Az EUB megállapította, hogy a költségekre vonatkozó rendelkezés a bírósági eljárásokban való részvételből származó valamennyi költség vonatkozásában értelmezendő ⁽¹⁸⁹⁾. Ezért figyelembe kell venni az érintett fél által viselt valamennyi költséget, például a jogi képviselő költségeit, a bírósági illetékeket, valamint a bizonyítási költséget és a szakértői díjakat.
184. Továbbá, az ideiglenes intézkedések összefüggésében az EUB egyértelművé tette, hogy a költségekkel kapcsolatos rendelkezést alkalmazni kell azon intézkedések eredményeképpen keletkező költségekre is, amelyektől a bíróság a biztosítási intézkedések elrendelését függővé teheti a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelv hatálya alá tartozó jogvitákban ⁽¹⁹⁰⁾. Konkrétan megvizsgálta az azokhoz a pénzügyi biztosítékokhoz (például kötvényekhez vagy ellen-kötelezettségvállalásokhoz) kapcsolódó költségeket, amelyeket a felperesnek biztosítania kell a projektnek a sikertelen kereset következtében történő elhalasztása miatti ellentételezéseként. Egyrészt megállapította, hogy az arra vonatkozó követelményt, hogy a bírósági eljárás nem lehet mértéktelenül drága, nem lehet úgy értelmezni, hogy azzal eleve ellentétes a pénzügyi biztosítékok alkalmazása, amennyiben azt a nemzeti jog előírja ⁽¹⁹¹⁾. Másrészt kifejtette, hogy „a határozatot hozó bíróság feladata annak biztosítása, hogy a felperes számára ebből fakadóan keletkező pénzügyi kockázatot beleszámítsa az eljárás során folytán felmerült különböző költségekbe, amikor értékeli az arra vonatkozó követelményt, hogy a bírósági eljárás nem lehet mértéktelenül drága” ⁽¹⁹²⁾.
185. Egy további szempont az eljárás azon fokára vonatkozik, amelyre a költségekkel kapcsolatos rendelkezés érvényes. Az EUB egyértelművé tette, hogy ez az eljárás valamennyi fokára alkalmazandó, vagyis nemcsak az elsőfokú eljárások, hanem a fellebbezési vagy második fellebbezési eljárások esetében is ⁽¹⁹³⁾.

⁽¹⁸⁴⁾ A C-427/07. sz., Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítélet 92. pontja.

⁽¹⁸⁵⁾ A C-260/11. sz., Edwards és Pallikaropoulos ügyben hozott ítélet 29–30. pontja.

⁽¹⁸⁶⁾ A C-260/11. sz., Edwards és Pallikaropoulos ügyben hozott ítélet 35. pontja.

⁽¹⁸⁷⁾ Az ítélkezési gyakorlat a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelvnek és az ipari kibocsátásokról szóló 2010/75/EU irányelvnek megfelelően tárgyalja a költségekre vonatkozó rendelkezést, amely irányelvek az irányelvekre vonatkozó átültetési kötelezettség tárgyát képezik.

⁽¹⁸⁸⁾ A C-530/11. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet 58. pontja.

⁽¹⁸⁹⁾ A C-427/07. sz., Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítélet 92. pontja.

⁽¹⁹⁰⁾ A C-530/11. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet 66. pontja. Analógia útján ez a Seveso III irányelv (2012/18/EU irányelv) is vonatkozik.

⁽¹⁹¹⁾ A C-530/11. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet 67. pontja.

⁽¹⁹²⁾ A C-530/11. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet 68. pontja.

⁽¹⁹³⁾ A C-260/11. sz., Edwards és Pallikaropoulos ügyben hozott ítélet 45. és 48. pontja.

b) A „vesztes fizet elv” alkalmazása és egyéb költségmegosztási megközelítések a költségekről való döntések esetében

186. Az EUB megvitatta, hogyan alkalmazzák a nemzeti bíróságok a „vesztes fizet elvet” a költségviselésre kötelezés esetében a sikertelen környezetvédelmi felperések vonatkozásában. Az említett elv értelmében a nemzeti bíróság elrendelheti, hogy a vesztes fél viselje az eljárás teljes anyagi terhét, beleértve a szemben álló fél költségeit. Az ítélkezési gyakorlat megállapítja, hogy a nemzeti bíróság költségekkel kapcsolatos döntései során szubjektív és objektív megfontolások is figyelembe veendőek. Az ítélkezési gyakorlat emellett elutasítja azt az állítást, hogy mivel a felperes keresetet nyújt be, a költségek nem lehetnek nem kizáróak számára ⁽¹⁹⁴⁾.
187. A szubjektív elemek közé tartoznak az alábbiak:
- az érdekelt anyagi helyzete,
  - a kérelmező pernyertességének észszerű esélye,
  - az ügy tétjének a kérelmező, illetve a környezet védelme számára képviselt fontossága,
  - a jogi kérdés és az alkalmazott eljárás bonyolultsága, és
  - a különböző szakaszokban való jogorvoslat esetlegesen vakmerő jellege ⁽¹⁹⁵⁾.
188. A kérelmező egyéni helyzetének (szubjektív vizsgálat) és az ügy egyéni tényeinek vizsgálatán felül a nemzeti bíróság objektív vizsgálatot végez annak biztosítása céljából, hogy a költségek ne legyenek objektíve észszerűtlenek. Az EUB hangsúlyozta ezt annak összefüggésében, hogy a magánszemélyek és a szervezetek aktív szerepet játszanak a környezet védelmében ⁽¹⁹⁶⁾. Az eljárási költség ezért nem haladhatja meg az érdekelt fél anyagi lehetőségeit, és semmi esetre sem tűnhet objektíve észszerűtlennek ⁽¹⁹⁷⁾.
189. A vesztes fizet elv alkalmazása esetében hasznosnak bizonyulhat a költségek felső korlátját meghatározó költségmegosztási megközelítés. Ez nagyobb fokú előreláthatóságot – és hatékonyabb ellenőrzést – biztosít a költségek vonatkozásában. Olyan mechanizmussal jár – a költségkorlátozást elrendelő végzéssel –, amelynek keretében az eljárás kezdetén meghatározzák, hogy a felperesnek pervezetés esetén maximálisan mekkora összeget kell fizetnie, illetve kölcsönös költségkorlátozás esetén annak összegét, hogy pernyerés esetén mekkora költségtérítésben részesülnek. Egyirányú költségkorlátozás esetén a pervezetés felperes által viselendő költségeket egy adott összegre korlátozzák, ezáltal növelve a pénzügyi kockázat előreláthatóságát. Kölcsönös költségkorlátozás esetén azonban a közigazgatási szervnek a sikeres felperes vonatkozásában fennálló fizetési kötelezettsége is korlátozott, és egyedül a felperesnek kell fizetnie a különbözetet.
190. Az EUB a *Bizottság kontra Egyesült Királyság* ügyben megvizsgált egy költségkorlátozási rendszert, megállapítva, hogy főszabály szerint a bíróság előtt nyitva álló azon lehetőség, hogy költségkorlátozást elrendelő végzést hozzon, nagyobb előreláthatóságot biztosít az eljárás költségei vonatkozásában, és hozzájárul a mértéktelenül nagy költségekre vonatkozó követelmény tisztelgésben tartásához ⁽¹⁹⁸⁾. Ugyanakkor úgy vélte, hogy a tagállam költségkorlátozási rendszerének számos konkrét eleme – például az, hogy a bíróság nem köteles biztosítani a költségkorlátozást, amennyiben az eljárás költsége objektíve észszerűtlen, illetve a korlátozást nem biztosítják abban az esetben, ha kizárólag a felperes magánérdekéről van szó – azt jelentette, hogy nem járult hozzá egy olyan módszerhez, amely elegendő lenne annak a követelménynek, hogy a költségek nem lehetnek mértéktelenül drágák.
191. Az EUB által a *Bizottság kontra Egyesült Királyság* ügyben egy adott költségkorlátozási rendszer esetében alkalmazott érvelés analógia útján más költségmegosztási megközelítésekre is érvényes. Ezért abban az esetben, ha a nemzeti bíróság mérlegelési jogkörrel rendelkezik annak elrendelését illetően, hogy az egyes felek, beleértve a sikeres felperest, megfizessék a saját költségeiket (kölcsönös költségmegosztás), figyelembe kell vennie az EUB-nak azt a feltételt, hogy az eljárás költségei nem lehetnek objektíve észszerűtlenek. Lehet azzal érvelni, hogy a környezetvédelmi felperesnek a költségei megfizetésére való kötelezése, még pernyerés esetében is, eleve észszerűtlen és összeegyeztethetetlen az Aarhushi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdésében szereplő, az eljárások méltányosságára vonatkozó követelményekkel.
192. Az „egyirányú költségáthárítás” olyan költségmegosztási megközelítés, amelynek értelmében a sikeres környezetvédelmi felperes költségtérítésben részesülhet (mint a vesztes fizet elv értelmében), de a sikertelen felperes részben

⁽¹⁹⁴⁾ A C-260/11. sz., *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben hozott ítélet 43. pontja.

⁽¹⁹⁵⁾ A C-260/11. sz., *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben hozott ítélet 42. pontja.

⁽¹⁹⁶⁾ A C-260/11. sz., *Edwards és Pallikaropoulos* ügyben hozott ítélet 40. pontja.

⁽¹⁹⁷⁾ A C-530/11. sz., *Bizottság kontra Egyesült Királyság* ügyben hozott ítélet 47. pontja.

⁽¹⁹⁸⁾ A C-530/11. sz., *Bizottság kontra Egyesült Királyság* ügyben hozott ítélet 54. pontja.

vagy egészben mentesül a másik fél költségeinek megfizetése alól. A költségáthárítás keretében elképzelhető, hogy az állam fizeti a sikertelen felperes költségeinek egy részét – mint abban az esetben, ha a jogvita határozott közérdeket tükröz. Így az egyirányú költségáthárítás olyan jellemzőkkel bírhat, amelyek orvosolják más költségmegosztási megközelítések potenciális hiányosságait (tekintettel annak szükségességére, hogy a költségek ne legyenek objektíve észszerűtlenek, illetve az eljárásoknak méltányosnak kell lenniük).

193. Néhány költségáthárítási megoldás az alkalmazásának korlátozása érdekében feltételes, és a költségmegosztásért felelős nemzeti bíróságnak olyan feltételeket kell alkalmaznia, mint például az ügy jelentősége, a környezeti hatás, a jogsértés súlyossága vagy a felek magatartása. Ugyanakkor a túl széles mérlegelési jogkör veszélyeztetheti a költségek előreláthatóságát, amelyet az EUB ítélkezési gyakorlata fontosnak tart, különösen abban az esetben, ha a bírósági eljárás magas ügyvédi költségekkel jár. Azt is eredményezheti, hogy a rendszer nem felel meg annak az általános feltételnek, hogy a költségek nem lehetnek objektíve észszerűtlenek ⁽¹⁹⁹⁾.

5.3. Költségmentesség

194. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (5) bekezdése előírja a szerződő felek számára, hogy vizsgálják meg olyan megfelelő mechanizmusok létesítésének lehetőségét, amelyeknek keretében segítséget nyújtanának az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést akadályozó pénzügyi és egyéb korlátok elmozdításához vagy csökkentéséhez. Ez a rendelkezés nem terjed ki a költségmentességi rendszer biztosításának előírására, és a másodlagos uniós környezetvédelmi jogszabályok sem rendelkeznek erről a kérdéssel. A tagállamok ezért eldönthetik, hogy legyen-e olyan költségmentességi rendszer, amely hozzájárul a jogvitákkal kapcsolatos költségek kockázatának csökkentéséhez környezetvédelmi ügyekben. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a költségmentességi rendszer megléte önmagában nem bizonyítja, hogy a költségek nem mértéktelenül nagyok, ha a költségmentességhez való hozzáférés rászorultsági alapon jár, és csak magánszemélyek számára áll nyitva. Ennek az az oka, hogy a mértéktelenül nagy költségek tilalmára vonatkozó követelmény a fizetőképes magánszemélyekre és a szövetségekre vonatkozik.

195. Ugyanakkor emlékeztetni kell rá, hogy az Alapjogi Charta 47. cikkének (3) bekezdése előírja, hogy „Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybeviteléhez erre szükség van.” E rendelkezés alapján a tagállamok szabadon eldönthetik, milyen módszerrel garantálják a jogalanyok költségmentességét annak biztosítása érdekében, hogy azok ténylegesen igénybe vehessék az igazságszolgáltatáshoz való jogot. A tagállamok ezért szabadon, az általuk megfelelőnek tartott módon vezethetik be a költségmentességi rendszerüket. Idetartozik például a jogvitát megelőző tanácsadás, a jogi segítségnyújtás és képviselőt a bíróságon, valamint mentesség az eljárási költségek alól, illetve segítségnyújtás ezek megfizetéséhez. A költségmentességhez való jog nem abszolút, és korlátozások tárgyát képezheti, csakúgy, mint az igazságszolgáltatáshoz való jog. A tagállamok ezért szabadon feltételekhez köthetik a költségmentesség biztosítását, például a kérelmező perbeli sikerességének kilátásai alapján. Ugyanakkor ezek a feltételek nem foszthatják meg a magánszemélyeket az igazságszolgáltatáshoz való „jog tényleges gyakorlásától”, amire jogosultak ⁽²⁰⁰⁾.

6. HATÁRIDŐK, IDŐSZERŰSÉG ÉS AZ ELJÁRÁSOK HATÉKONYSÁGA

A tagállamoknak joguk van előírni, hogy a környezetvédelmi felperesek meghatározott észszerű határidőn belül kérelmezzék a bírósági felülvizsgálatot. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell a bírósági felülvizsgálati eljárások időszerűségét.

196. A környezetvédelmi igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében több időbeli megfontolás alkalmazandó: arra vonatkozó követelmények, hogy a környezetvédelmi felpereseknek meghatározott határidőn belül kell benyújtaniuk a jogorvoslati kérelmeket, illetve a bírósági felülvizsgálati eljárásokat időszerűen kell lefolytatni.
197. A *Stadt Wiener Neustadt* ügyben az EUB megerősítette, hogy a jogbiztonság érdekében az észszerű keresetindítási határidő megállapítása összeegyeztethető az uniós joggal. Ez egyaránt védi a jogalanyt és az érintett közigazgatást ⁽²⁰¹⁾.
198. A bírósági eljárások időszerűsége alapvető garancia a hatékony bírósági felülvizsgálatra. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése ennek megfelelően előírja a 9. cikk (1), (2) és (3) bekezdésében említett eljárások időszerűségét.
199. Az időszerű eljárások több célt szolgálnak. Haladéktalan késedelem nélkül lehetővé teszik a jogi egyértelműséget, illetve a jogviták megoldását. A hosszadalmas eljárások általában nagy perköltséggel járnak, így növelik a jogvitában részt vevő felek anyagi terheit, emellett késleltethetik azokat a projekteket és egyéb gazdasági tevékenységeket, amelyek jogszerűsége végül megerősítést nyer. Az időszerű eljárások ezért nemcsak a környezetvédelmi felperesek, hanem a jogvitában részt vevő valamennyi fél, köztük a gazdasági szereplők érdekeit szolgálják.

⁽¹⁹⁹⁾ A C-530/11. sz., *Biztonság kontra Egyesült Királyság* ügyben hozott ítélet 47. pontja.

⁽²⁰⁰⁾ Lásd a „Magyarzatok az Alapjogi Chartához” 47. cikkének (3) bekezdését.

⁽²⁰¹⁾ A C-348/15. sz. *Stadt Wiener Neustadt* ügyben hozott ítélet 41. pontja.

200. Az egyezmény 9. cikkének (4) bekezdésében szereplő, az eljárások időszerűségére vonatkozó követelmény nem kellően egyértelmű és feltétel nélküli ahhoz, hogy a közvetlenül alkalmazható legyen, ezért az érvényesülése érdekében át kell ültetni a nemzeti jogba.
201. Az eljárások észszerű hosszának biztosítására szolgáló általános kötelezettség az Alapjogi Charta 47. cikkének (2) bekezdésében is szerepel, amely megfelel az emberi jogok európai egyezménye 6. cikke (1) bekezdésének, amely a tisztességes tárgyaláshoz való jogról szól.

7. GYAKORLATI INFORMÁCIÓK

Gyakorlati információkat kell biztosítani a nyilvánosság számára a bírósági felülvizsgálati eljárások hozzáférhetőségével kapcsolatban.

202. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (5) bekezdése szerint valamennyi szerződő fél „biztosítja a nyilvánosság tájékoztatását a [...] jogi felülvizsgálati eljárások hozzáférhetőségéről”. A nyilvánosságnak az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos tájékoztatására vonatkozó kötelezettséget is figyelembe vették egyes olyan másodlagos uniós jogszabályokban, amelyek átültetik az Aarhusi Egyezményben szereplő követelményeket⁽²⁰²⁾. A nyilvánosság tájékoztatására irányuló kötelezettség alkalmazandó az egyezmény (9) cikkének (1), (2) és (3) bekezdésében említett eljárásokra.
203. A jelenleg a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének (5) bekezdésében⁽²⁰³⁾ előírt kötelezettség vonatkozásában az EUB a Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítéletében kiemelte, hogy „[...] azon kötelezettség, mely szerint a közigazgatási és bírósági felülvizsgálat iránti eljárásokról gyakorlati információkat kell a nyilvánosság rendelkezésére bocsátani, meghatározott eredmény elérésére irányuló kötelezettségnek tekintendő, amelynek megvalósítását a tagállamok kötelesek biztosítani”.⁽²⁰⁴⁾ Azt is kimondta, hogy „A nyilvánosság számára ily módon biztosított jogokkal kapcsolatos információkra vonatkozó külön törvényi vagy rendeleti rendelkezés hiányában, ha a közigazgatási és bírósági jogorvoslati lehetőségek megismerése, valamint a bírósági határozatokhoz való hozzáférés pusztán a közzététel útján vagy elektronikus úton valósul meg, akkor nem tekinthető úgy, hogy kellően világosan és meghatározottan biztosítva van, hogy az érintett nyilvánosság megismerheti a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó jogait.”⁽²⁰⁵⁾
204. A tagállamok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek a követelmény teljesítésének módját illetően. Ugyanakkor a Bizottság kontra Írország ügy megerősíti, hogy nem elégséges, ha a tagállamok pusztán az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos nemzeti szabályok közzétételére, illetve a vonatkozó nemzeti bírósági határozatok elérhetőségére támaszkodnak. Az EUB hivatkozása annak biztosítására, hogy az érintett nyilvánosság kellően egyértelmű és pontos tájékoztatást kapjon az igazságszolgáltatáshoz való jogáról, utal arra, hogy a tagállamoknak először az információ címzettjeit, másodsor az információ tartalmát, harmadszor az információ bemutatásának módját kell megvizsgálniuk.
205. A címzettek tekintetében biztosítani kell, hogy az információ széles és reprezentatív nyilvánossághoz jusson el. Elképzelhető, hogy az információknak csak egy honlapon keresztül történő megosztása nem elégséges, mivel lehetséges, hogy a népesség jelentős része nem rendelkezik hozzáféréssel az internetes forrásokhoz. Hatékony és eredményes eszköz, de ki kell egészíteni más intézkedésekkel.
206. A tartalom tekintetében a felülvizsgálati eljárásról szóló tájékoztatásnak tartalmaznia kell valamennyi vonatkozó szempontot, hogy a nyilvánosság tagja döntést tudjon hozni arról, hogy a bírósághoz forduljon-e.
207. A tájékoztatásnak teljesnek, pontosnak és naprakésznek⁽²⁰⁶⁾ kell lennie, kiemelve a felülvizsgálati eljárások vonatkozó változásait. A nem naprakész vagy félrevezető információk komoly következményekkel járhatnak, és ennek elkerülésére szolgáló intézkedéseket kell hozni. A hozzáférés feltételeinek meghatározására használt valamennyi jogforrást fel kell tüntetni, beleértve a nemzeti ítélezési gyakorlatot, amennyiben az fontos szerepet játszik.
208. A formáját tekintve a tájékoztatásnak egyértelműnek és érthetőnek kell lennie a nem jogászok számára.
209. Ebben az összefüggésben továbbá fontos az Aarhusi Egyezmény 3. cikkének (3) bekezdése, amely előírja, hogy minden egyes fél „támogatja a környezeti oktatást-nevelést és a környezettudatosság növelését a nyilvánosság körében, különösen a környezeti információhoz való hozzájutás, a környezeti döntéshozatalban való részvétel és az igazságszolgáltatás igénybevétele tekintetében”.

⁽²⁰²⁾ Például a környezeti hatásvizsgálatról szóló 2011/92/EU irányelv 11. cikkének (5) bekezdése.

⁽²⁰³⁾ Korábban a 85/337/EGK irányelv 10. cikkének (6) bekezdése.

⁽²⁰⁴⁾ A C-427/07. sz., Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítélet 97. pontja (utólagos kiemelés).

⁽²⁰⁵⁾ A C-427/07. sz., Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítélet 98. pontja.

⁽²⁰⁶⁾ Lásd még az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatban a tagállamok által rendszeresen frissítendő e-igazságszolgáltatási portálon keresztül elérhető információkat: https://e-justice.europa.eu/content_access_to_justice_in_environmental_matters-300-en.do

D. KÖVETKEZTETÉS

210. Az elemzések EUB általi értelmezése szerint az uniós vívmányok meglévő követelményei, különösen a másodlagos uniós környezetvédelmi jogból és a nemzetközi kötelezettségvállalásokból származó követelmények már biztosítják a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog összefüggő keretrendszerét. A meglévő követelmények a téma minden lényeges szempontjára kitérnek, és biztosítják, hogy a nyilvánosság tagjainak, beleértve a környezetvédelmi nem kormányzati szervezeteket, jogukban álljon keresetet benyújtani a nemzeti bíróságokon, és joguk legyen ezen ügyek megfelelő kivizsgálásához és a hatékony jogorvoslathoz. Továbbá az elmúlt évtizedben egymást követően hozott ítéletek tanúskodnak arról, mekkora jelentőséget tulajdonít az EUB a nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jognak mint az uniós jog tényleges alkalmazásának biztosítására szolgáló eszköznek. A nemzeti bíróságok elé terjesztett ügyek nemcsak a tagállami közigazgatási szervek döntéseinek, intézkedéseinek és mulasztásainak az uniós környezetvédelmi jog alapján történő megtámadására szolgálnak. Az EUMSZ 267. cikke értelmében vett előzetes döntéshozatalra utalás révén azt is lehetővé teszik, hogy az EUB ítéletet hozzon az uniós aktusok értelmezésével és érvényességével kapcsolatban.
211. Ez a közlemény a meglévő jogszabályi követelmények magyarázata és értelmezése révén előmozdítja a nemzeti igazságszolgáltatáshoz való jog érvényesülését. Ezáltal hozzájárul az uniós jog hatékonyabb alkalmazásához. Segítséget kíván nyújtani a tagállamoknak, a nemzeti bíróságoknak, a jogi szakembereknek és a nyilvánoságnak, és a Bizottság érdeklődéssel fogja követni, hogy hogyan élnek vele a szóban forgó szereplők, és hogy hogyan fejlődik a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog az Európai Unióban.
212. Az EUB továbbra is meghatározó szerepet játszik a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való joghoz kapcsolódó uniós jog értelmezésében, beleértve az EUSZ 19. cikkének (1) bekezdéséből származó, a hatékony jogvédelemre vonatkozó követelménynek való megfelelést. Ebben a tekintetben a meglévő ítélkezési gyakorlat az EUB és a nemzeti bíróságok közötti sikeres együttműködésről tanúskodik az EUMSZ 267. cikkének összefüggésében. Ez az együttműködés várhatóan a jövőben is folytatódni fog. A Bizottság gondosan nyomon fogja követni és értékelni fogja az EUB idevágó új ítélkezési gyakorlatát, és ha szükségesnek ítéli, aktualizálja a közleményt.
-

I. MELLÉKLET

Az EUB vonatkozó ítélkezési gyakorlata a környezeti ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében

- A Bíróság 1991. május 30-i ítélete, *Bizottság kontra Németország*, C-361/88, EU:C:1991:224
- A Bíróság 1991. október 17-i ítélete, *Bizottság kontra Németország*, C-58/89, EU:C:1991:391
- A Bíróság 1996. október 24-i ítélete, *Kraaijeveld*, C-72/95, EU:C:1996:404
- A Bíróság 1998. július 14-i ítélete, *Safety Hi-Tech*, C-284/95, EU:C:1998:352
- A Bíróság 1999. április 29-i ítélete, *Standley*, C-293/97, EU:C:1999:215
- A Bíróság 2000. december 7-i ítélete, *Bizottság kontra Franciaország*, C-374/98, EU:C:2000:670
- A Bíróság 2004. január 7-i ítélete, *Wells*, C-201/02, EU:C:2004:12
- A Bíróság 2004. szeptember 7-i ítélete, *Waddenzee*, C-127/02, EU:C:2004:482
- A Bíróság 2007. március 13-i ítélete, *Unibet*, C-432/05, EU:C:2007:163
- A Bíróság 2008. július 25-i ítélete, *Janecek*, C-237/07, EU:C:2008:447
- A Bíróság 2008. április 15-i ítélete, *Impact*, C-268/06, EU:C:2008:223
- A Bíróság 2008. július 3-i ítélete, *Bizottság kontra Írország*, C-215/06, EU:C:2008:380
- A Bíróság 2009. július 16-i ítélete, *Bizottság kontra Írország*, C-427/07, EU:C:2009:457
- A Bíróság 2009. április 30-i ítélete, *Mellor*, C-75/08, EU:C:2009:279
- A Bíróság 2009. október 15-i ítélete, *Djurgården*, C-263/08, EU:C:2009:631
- A Bíróság 2011. május 12-i ítélete, *Bund für Umwelt und Naturschutz*, C-115/09, EU:C:2011:289
- A Bíróság 2011. október 18-i ítélete, *Boxus*, C-128/09–C-131/09, C-134/09 és C-135/09 egyesített ügy, EU:C:2011:667
- A Bíróság 2011. március 8-i ítélete, *LZ I*, C-240/09, EU:C:2011:125
- A Bíróság 2011. május 26-i ítélete, *Stichting Natuur en Milieu*, C-165–C-167/09, EU:C:2011:348
- A Bíróság 2012. február 16-i ítélete, *Solvay és társai*, C-182/10, EU:C:2012:82
- A Bíróság 2012. február 28-i ítélete, *Inter-Environnement Wallonie*, C-41/11, EU:C:2012:103
- A Bíróság 2013. január 15-i ítélete, *Križan*, C-416/10, EU:C:2013:8
- A Bíróság 2013. március 14-i ítélete, *Leth*, C-420/11, EU:C:2013:166
- A Bíróság 2013. április 11-i ítélete, *Edwards és Pallikaropoulos*, C-260/11, EU:C:2013:221
- A Bíróság 2013. október 3-i ítélete, *Inuit*, C-583/11P, EU:C:2013:625
- A Bíróság 2013. november 7-i ítélete, *Altrip*, C-72/12, EU:C:2013:712
- A Bíróság 2013. december 19-i ítélete, *Fish Legal és Shirley*, C-279/12, EU:C:2013:853
- A Bíróság 2014. február 13-i ítélete, *Bizottság kontra Egyesült Királyság*, C-530/11, EU:C:2014:67
- A Bíróság 2014. november 19-i ítélete, *Client Earth*, C-404/13, EU:C:2014:2382
- A Bíróság 2015. október 6-i ítélete, *East Sussex*, C-71/14, EU:C:2015:656
- A Bíróság 2015. október 15-i ítélete, *Bizottság kontra Németország*, C-137/14, EU:C:2015:683
- A Bíróság 2016. január 14-i ítélete, *Grüne Liga Sachsen*, C-399/14, EU:C:2016:10
- A Bíróság 2016. július 21-i ítélete, *Bizottság kontra Románia*, C-104/15, EU:C:2016:581
- A Bíróság 2015. október 15-i ítélete, *Gruber*, C-570/13, EU:C:2015:683
- A Bíróság 2016. június 28-i ítélete, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, EU:C:2016:603
- A Bíróság 2016. november 8-i ítélete, *LZ II*, C-243/15, EU:C:2016:838
- A Bíróság 2016. november 10-i ítélete, *Eco-Emballages*, C-313/15 és C-530/15, EU:C:2016:859
- A Bíróság 2016. november 17-i ítélete, *Stadt Wiener Neustadt*, C-348/15, EU:C:2016:882
- A Bíróság elnökének 2008. április 24-i végzése, *Bizottság kontra Málta*, C-76/08 R, EU:C:2008:252
- 1/09. sz. vélemény, *Creation of a Unified Patent Litigation System*, EU:C:2011:123

II. MELLÉKLET

Az idézett hatályos uniós jogi aktusok

A Tanács 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről („élőhelyvédelmi irányelv”) (HL L 206., 1992.7.22., 7. o.);

A Tanács 91/676/EGK irányelve (1991. december 12.) a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről („a nitrátokról szóló irányelv”) (HL L 375., 1991.12.31., 1. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 94/62/EK irányelve (1994. december 20.) a csomagolásról és a csomagolási hulladékról („a csomagolási hulladékról szóló irányelv”) (HL L 365., 1994.12.31., 10. o.);

A Tanács 98/83/EK irányelve (1998. november 3.) az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről („az ivóvízről szóló irányelv”) (HL L 330., 1998.12.5., 32. o.). Ez az irányelv hatályon kívül helyezi a 80/778/EGK irányelvet;

Az Európai Parlament és a Tanács 2037/2000/EK rendelete (2000. június 29.) az ózonréteget lebontó anyagokról („ózonrendelet”) (HL L 244., 2000.9.29., 1. o.). Ez a rendelet hatályon kívül helyezi a 3093/94/EK rendeletet;

Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról („a víz-keretirányelv”) (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2001/42/EK irányelve (2001. június 27.) bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról („a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló irányelv” vagy „a SEA-irányelv”) (HL L 197., 2001.7.21., 30. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/4/EK irányelve (2003. január 28.) a környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről és a 90/313/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről („a környezeti információkhoz való hozzáférésről szóló irányelv”) (HL L 41., 2003.2.14., 26. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/35/EK irányelve (2003. május 26.) a környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról („a nyilvánosság részvételéről szóló irányelv”) (HL L 156., 2003.6.25., 17. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről („a környezeti felelősségről szóló irányelv”) (HL L 143., 2004.4.30., 56. o.);

A Tanács 2005/370/EK határozata (2005. február 17.) a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló egyezménynek az Európai Közösség nevében való megkötéséről (HL L 124., 2005.5.17., 1. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 1367/2006/EK rendelete (2006. szeptember 6.) a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló Aarhusi Egyezmény rendelkezéseinek a közösségi intézményekre és szervekre való alkalmazásáról (HL L 264., 2006.9.25., 13. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2006/7/EK irányelve (2006. február 15.) a fürdővizek minőségéről és a 76/160/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről („a fürdővizekről szóló irányelv”) (HL L 64., 2006.3.4., 37. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2006/21/EK irányelve (2006. március 15.) az ásványi nyersanyag-kitermelő iparban keletkező hulladék kezeléséről és a 2004/35/EK irányelv módosításáról („a bányászati hulladékról szóló irányelv”) (HL L 102., 2006.4.11., 15. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2007/2/EK irányelve (2007. március 14.) az Európai Közösségen belüli térinformációs infrastruktúra (INSPIRE) kialakításáról („az INSPIRE-irányelv”) (HL L 108., 2007.4.25., 1. o.);

Magyarzatok az Alapjogi Chartához (HL C 303., 2007.12.14., 17. o.).

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/50/EK irányelve (2008. május 21.) a környezeti levegő minőségéről és a Tisztább levegőt Európának elnevezésű programról („a levegő minőségéről szóló irányelv”) (HL L 152., 2008.6.11., 1. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/98/EK irányelve (2008. november 19.) a hulladékokról és egyes irányelvek hatályon kívül helyezéséről („a hulladékokról szóló keretirányelv”) (HL L 312., 2008.11.22., 3. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve (2009. november 30.) a vadon élő madarak védelméről („a vadon élő madarakról szóló irányelv”) (HL L 20., 2010.1.26., 7. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2010/75/EU irányelve (2010. november 24.) az ipari kibocsátásokról (a környezet-szennyezés integrált megelőzése és csökkentése) („az ipari kibocsátásokról szóló irányelv”) (HL L 334., 2010.12.17., 17. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (2011. december 13.) az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról („a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelv”) (HL L 26., 2012.1.28., 1. o.); ez az irányelv hatályon kívül helyezi a 85/337/EGK irányelvet;

Az Európai Parlament és a Tanács 2012/18/EU irányelve (2012. július 4.) a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek veszélyének kezeléséről, valamint a 96/82/EK tanácsi irányelv módosításáról és későbbi hatályon kívül helyezéséről („Seveso III” vagy „a súlyos balesetek veszélyéről szóló irányelv”) (HL L 197., 2012.7.24., 1. o.);

A Bizottság 2013/396/EU ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről („a kollektív jogorvoslatról szóló bizottsági ajánlás”) (HL L 201., 2013.7.26., 60. o.);

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/2284 irányelve (2016. december 14.) egyes légköri szennyező anyagok nemzeti kibocsátásainak csökkentéséről, a 2003/35/EK irányelv módosításáról, valamint a 2001/81/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről („a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló irányelv”) (HL L 344., 2016.12.17., 1. o.);
